

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1948

ANDRA KAMMAREN

Nr 7

I N N E H Å L L.

Sid.

Lördagen den 14 februari.

Svar på interpellation av herr Edberg ang. prispolitiken betr. sågade trävaror	3
Svar på interpellation av herr Lundqvist ang. AB Osräm-Elektraverken	12
Interpellation av herr Henriksson ang. slakteritillstånden ..	22

Tisdagen den 17 februari.

.....	25
-------	----

Onsdagen den 18 februari.

Svar på interpellation av herr Skantze om sänkningar av kemisk krigsmateriel i Östersjön	26
Svar på interpellation av herr Ljungqvist rörande ekonomiskt nordiskt samarbete	29
Svar på interpellation av herr Adolfsson ang. de utomäktenskapliga barnens arvsrätt	31
Det svensk-isländska varuutbytet	34
Handelsöverenskommelse med Bulgariska Folkrepubliken	34
Varuutbytet med Tjeckoslovakien	34
Valkretsindelningen vid stadsfullmäktigeval	34
Valkretsindelningen vid landstingsmannaval	34
Tid för landstingsmöte m. m.	55
Statsrådets bekännelse till den rena evangeliska läran	55
Förvärvande av svenskt medborgarskap i vissa fall	55
Utgifter å tilläggsstat II: utrikes-, försvars- och handelsdepartementen	55
Proprieibalans och kursförlust för försvarets civilförvaltning ..	56

Ökat statsbidrag till fjärdingsmäns avlönande	56
Sammanjämkning av beslut rör. lagfaren domares ålder	56
Fastighetsbildning inom vissa områden i stad, m. m.	56
Taxereducerade tiden för telefonsamtal	56
Interpellationer av:	
fru Möller, ang. byggnadstillstånd till hem för kroniskt sjuka	59
herr Persson i Landafors, ang. frågan om återförande i kronans hand av vederbörande nyttjanderättshavares rätt till de s. k. gruvskogarna	61
herr Hansson i Skegrie, ang. prissättningen på jordbrukets produkter, m. m.	62

Lördagen den 14 februari.

Kl. 2 em.

§ 1.

Justerades protokollet för den 7 innevarande februari.

§ 2.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr statsrådet ERICSSON, som anförde: Herr talman! Med andra kammarrens tillstånd har herr Edberg till mig riktat följande frågor:

1) Har statsrådet observerat, att småsågarna genom den förda prispolitiken kommit i sådan situation, att de nu i stor utsträckning och inom en snar framtid tvingas nedlägga verksamheten?

2) Kunna måhända småsågarna räkna på att under kommande säsong få en större kvot av den totala exporten för att därigenom kunna fortsätta sin verksamhet, som under normala tider är av så stor betydelse för det inhemska behovet av trävaror?

3) Vilka andra arbetstillfällen kunna eljest beredas dessa tusentals arbetare för att trygga deras familjers existensmöjligheter?

Interpellanten berör i sin första fråga den av myndigheterna förda prispolitiken beträffande trävaror. Till klarläggande av sammanhanget härvidlag må erinras, att myndigheterna år 1945 införde en prisutjämningsavgift, avsedd att förhindra världsmarknadspriserna på trävaror att slå igenom på hemmamarknaden. Man sökte avpassa denna avgift så, att den i det närmaste skulle

motsvara skillnaden mellan exportpriset och hemmamarknadspriset.

Den införda prisutjämningsavgiften ansågs tillräcklig för att motverka den dragnings uppåt på hemmamarknadspriserna, som världsmarknadspriserna kunde utöva, och under intryck härav upphävdes i maj 1946 normalpriserna på sågtimmer av furu och gran. Med hänsyn till svårigheten att skilja sågtimmer och massavedssortimenten åt befanns ofrånkomligt att fr. o. m. den 1 juli 1946 upphäva jämväl normalpriserna å massaved. Den logiska konsekvensen härav hade varit att införa prisutjämningsavgift även på pappersmassa. Så skedde emellertid icke, främst med hänsyn till att Svenska cellulosa-föreningen bestämt tog avstånd härifrån. I stället infördes exportriktpriser i överensstämmelse med en av Cellulosa-föreningen upprättad lista över de priser, som skäligen borde uttagas på export.

I samband med upphävandet av normalpriserna på sågtimmer och massaved visade prisutvecklingen på rundvirkesmarknaden en stark ökning, i synnerhet beträffande massaveden. Prisstegringen på massaveden inverkade även på prisbildningen på sågtimmer, eftersom gränserna mellan de båda sortimenten icke äro skarpt bestämda. Till prisstegringen på sågtimmer kan även ha medverkat den ökade efterfrågan, som orsakades av en viss spekulation, att upphävandet av prisregleringen beträffande sågtimmer komme att följas av ett frisläppande av priserna på såga-

Svar på interpellation angående prispolitiken beträffande sågade trävaror.

de trävaror, trots att jag å regeringens vägnar i olika sammanhang klart deklarerade, att så icke skulle ske.

Interpellanten påstår, att myndigheternas prispolitik lockat till en ökning av småsågarnas antal med icke mindre än 700 sågar under 1946, och åberopar till stöd härför vissa uppgifter från en av bränslekommissionen verkställd inventering av sågverksrörelsen under efterkrigsåren. Jag vill emellertid ifrågasätta, om icke denna starka ökning av småsågarnas antal snarare kan tagas till stöd för att sågningen — oaktat prisregleringen på sågade trävaror — trots allt varit lönande. De ökade råvarupriserna ha också i viss mån kunnat kompenseras genom dels möjligheten att taga ut högre normalpriser vid försäljning av virke i småposter, dels ock medgivandet för småsågar inom vissa delar av landet att vid direkt försäljning till konsumenter tillämpa detaljhandelspriser.

Beträffande lönsamheten kan väl medgivas, att sågtimmerpriset ökat och att orsaken härtill i första hand är inflytandet från massavedspriserna. Årets försäljningar av sågtimmer ha skett under mera stabila förhållanden än närmast föregående års. Inom 5:e prisområdet (de 17 södra länen) synes sålunda ingen nämnvärd stegring ha skett, utan snarare en viss tendens till sänkning, fastän massaveden samtidigt stigit kraftigt i pris.

Ett slopande av normalpriserna på sågade trävaror skulle med all sannolikhet föranleda en höjning av trävarupriserna på hemmamarknaden upp till en nivå strax under exportpriserna. Enbart ur småsågarnas synpunkt är det givet, att en sådan utveckling vore förmånlig för den enskilde företagaren, under förutsättning dock att ingen ytterligare höjning av råvarupriset komme att inträffa. Ur samhällets synpunkt vore en sådan prisutveckling enbart att beklaga med hänsyn till dess återverkningar på många olika områden.

En annan fråga är däremot, huruvida relationen mellan de olika normalpriserna på sågade trävaror är riktigt avvägd eller om det kan bli nödvändigt att vidtaga vissa justeringar för att få bort den snedvridning i vissa avseenden av produktionen, som nu lär förekomma.

I sin andra fråga berör interpellanten trävaruexporten under 1948. Jag finner i detta sammanhang lämpligt att något redogöra för exportpolitiken beträffande trävaror under fjolåret. Den 8 maj 1947 träffades en överenskommelse mellan bränslekommissionen och Svenska trävaruexportföreningen om avsättning av visst belopp per standard exporterad vara till stiftelsen Trävaruindustriens konjunkturutmättningsfond. Fonderingsavgiften var avsedd att träda i stället för den tidigare utgående prisutjämningsavgiften. De trävaruexportörer, som icke voro anslutna till nyssnämnda avtal, fingo jämlikt ett Kungl. Maj:ts beslut den 9 maj 1947 erlægga prisutjämningsavgifter med 100 kr. per nom. standard. Dessa belopp ha bokförts särskilt inom diversemedelsfonden för prisutjämningsavgifter, och avsikten har varit att framdeles använda de sålunda inbetalade medlen i konjunkturutmättningsavseende syfte, varigenom paritet skulle erhållas med Trävaruexportföreningens fondering.

För export under år 1947 reserverades till en början 360 000 standards, varav 18 % eller cirka 65 000 standards för företag, som ej anslutit sig till överenskommelsen mellan bränslekommissionen och Trävaruexportföreningen. Sedermera frigjordes ytterligare 70 000 standards för export, ursprungligen mot betalning endast i hårdvaluta, vartill då även räknades pundvalutan. När sedermera pundets konvertibilitet upphörde, tilläts likväl viss fortsatt export mot pundvaluta att avräknas mot den nyssnämnda tilläggsexportkvoten. Hälften av tilläggskvantiteten eller 35 000 standards reserverades för de mindre

Svar på interpellation angående prispolitiken beträffande sågade trävaror.

sågverken. Den möjliga exporten för hithörande sågar skulle sålunda motsvarat högst 100 000 standards.

Exportlicenser för de mindre sågverken ha utfärdats till en kvantitet av 80 000 standards, vilket innebär, att de häremot svarande prisutjämningsavgifterna kunna beräknas uppgå till ca 8 milj. kr. På förslag av bränslekommissionen har Kungl. Maj:t den 6 februari i år beslutat angående dispositionen av dessa prisutjämningsavgifter och därvid fastställt, att de i likhet med medlen i Trävaruindustriens konjunkturutjämningsfond skola kunna användas dels för forsknings- och andra ändamål, som äro av samfällt intresse för trävaruindustrien, dels ock för utbetalning under åren 1951—1953 till dem, som tillverkat de exporterade trävaror, för vilka ifrågasvarande prisutjämningsavgifter erlagts, eller dessförinnan om ändrade konjunkturförhållanden därtill föranleda. För utarbetande av grunder till den slutliga fördelningen av dessa medel har Kungl. Maj:t i sistnämnda beslut vidare tillsatt en nämnd, bestående av sex ledamöter, varav Kungl. Maj:t utser två, nämligen ordförande och vice ordförande. Övriga ledamöter utses av envar av följande sammanslutningar, nämligen Södra Sveriges trävaruexportförening, Svenska inlands-sågverkens centralförening eller nybildad organisation, vari denna kan komma att uppgå, Sveriges mindre sågverksägares riksförbund och Svenska trävaruengrossistföreningen.

För närvarande pågå förhandlingar mellan bränslekommissionen och Trävaruexportföreningen ävensom representanter för övriga sågar om exporten under 1948 och villkoren härför. Vad resultatet kan bli av dessa förhandlingar, är ännu okänt. Myndigheternas avsikt är emellertid att få klarhet snarast möjligt i dessa frågor.

I sin tredje fråga berör interpellanten spörsmålet, vilka arbetstillfällen som kunna beredas småsågarnas arbetskraft,

därest nedläggning i någon utsträckning av deras verksamhet skulle komma att ske. Hårtill kan jag endast svara, att jag icke finner detta problem påkalla några speciella åtgärder, och ett ingripande mot en eventuell arbetslöshet inom denna bransch torde få ankomma på de statliga arbetsmarknadsmyndigheternas bedömande av situationen.

Härefter yttrade:

Herr EDBERG: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet få framföra mitt tack för svaret.

Tyvärr kan jag inte vara alldeles belåten med svarets innehåll. Jag har ju rätt många riksdagsår bakom mig, och alltifrån min första tid här i riksdagen har det i motioner från alla olika partiers sida, inte minst från regeringspartiets, framhållits att man måste värna om småindustrien och hantverket på landsbygden. Jag måste säga, att den uppfattningen har åtminstone inte fått göra sig gällande vid behandlingen av småsågarna ute på landsbygden, så som jag senare här skall visa. Jag vill också konstatera, att statsrådets svar mest gällde vad som varit och inte vad som skall komma.

Herr statsrådet säger: »Ett slopande av normalpriserna på sågade trävaror skulle med all sannolikhet föranleda en höjning av trävarupriserna på hemmamarknaden upp till en nivå strax under exportpriserna. Enbart ur småsågarnas synpunkt är det givet, att en sådan utveckling vore förmånlig för den enskilde företagaren, under förutsättning dock att ingen ytterligare höjning av råvarupriset komme att inträffa. Ur samhällets synpunkt vore en sådan prisutveckling enbart att beklaga med hänsyn till dess återverkningar på många olika områden.» Jag kan inte av detta läsa ut något annat än att småsågarna när det gäller trävaror skola så att säga subventionera byggnadsmarknaden och miljonföretagen där. Och om man går till den kvot, som är reserverad för

Svar på interpellation angående prispolitiken beträffande sågade trävaror.

export, så finner man att Trävaruexportföreningens medlemmar ombesörja 80 % av exporten, medan Granningeverken endast har 3 % och inlandssågverken, d. v. s. småsågarna, och de mindre exportörerna 17 %. Det är alltså en ganska liten kvot, som småsågarna fått sig tilldelad, och därtill får man betänka, att småsågarna fått åläggande av regeringen att ta 20 % mindre för varan än de företag göra som arbeta på export. Det är alldeles klart att småsågarna under sådana förhållanden måste föra en tynande tillvaro.

Därtill kommer något som kanske är det avgörande härvidlag. Även arbetarna vid småsågarna äro ju organiserade i repektive fackliga organisationer, och detta medför att ägarna till dessa småindustrier givetvis måste betala sina anställda lika mycket som man gör inom de stora företagen, som äro inriktade på export till utlandet. Det är alldeles givet, att dessa senare företag ha större möjligheter att betala sina arbetare, och det blir nog förr eller senare så, att de, som ha småsågar, måste lägga ned sina företag.

Herr statsrådet säger vidare: »Jag vill emellertid ifrågasätta, om icke denna starka ökning av småsågarnas antal snarare kan tagas till stöd för att sågningen — oaktat prisregleringen på sågade trävaror — trots allt varit lönnande.» Här ser man alltså, att statsrådet tror att småsågarnas avkastning och priser varit sådana, att verksamheten varit lönnande. Jag känner i flera fall till hur det ligger till med den saken, men jag skall hålla mig till ett fall från min hemkommun. Det finns där en såg som är ganska gammal. Den har under senare år haft 40 stycken fasta arbetare och dessutom ett 40-tal tillfälliga arbetare. Dessa arbetare ha skaffat sig familjer och egnahem, naturligtvis i den tron att de skulle kunna fortsätta att arbeta vid sågen. Nu har emellertid sågen kommit i den situationen, att driften måste läggas ned, trots

att man förra året hade en omsättning på cirka 1,5 milj. kr. Arbetarna ha blivit erbjudna att köpa sågen till ett pris, som ligger åtskilliga tusental kronor under det värde som man skulle kunna få ut om sågen skrotades ned och såldes som skrot. Kommunen har också varit erbjuden att köpa sågen, men det är klart att vi lika litet som arbetarna vilja övertaga driften, när inte de nuvarande ägarna anse sig kunna fortsätta därmed. Det ser således ganska mörkt ut, inte minst för arbetarna.

Mot slutet av interpellationssvaret säger herr statsrådet: »För närvarande pågå förhandlingar mellan bränslekommissionen och Trävaruexportföreningen ävensom representanter för övriga sågar om exporten under 1948 och villkoren härför. Vad resultatet kan bli av dessa förhandlingar, är ännu oklart. Myndigheternas avsikt är emellertid att få klarhet snarast möjligt i dessa frågor.» Jag skall villigt erkänna, att detta uttalande är ljuspunkten i interpellationssvaret, men jag måste säga att man handlar väl sent. Det är nämligen likadant när det gäller sågade trävaror som exporten, att planerna måste göras upp redan på hösten, så att man kan ordna med körningar och annat. Även om småsågarna någon av de närmaste dagarna skulle få ett gynnsamt svar, är det alltså nog för sent, ty de ha redan inställt sig på att i många fall inskränka driften men i en hel del fall också nedlägga den. Enligt mitt förmenande borde ett besked ha kommit redan i höstas, om det skulle ha varit till någon nytta för småsågarna, som naturligtvis inte önska annat än att de kunde fortsätta med sin verksamhet.

Jag läste för några dagar sedan i tidsskriften »Från departement och nämnder», som ju utges av statens upplysningsbyrå, en artikel som berörde småsågarnas förhållanden. Där stod bl. a. att småsågarna kunde givetvis inte ta ut så mycket av virket som exportsågarna kunde göra och att mycket avfall

Svar på interpellation angående prispolitiken beträffande sågade trävaror.

förekom från dessa sågar. Bakom hela resonemanget skymtade — även om det inte sades ut — den uppfattningen, att småsågarna inte voro behövligen. Jag skall gärna medge, att småsågarna kanske inte kunna ta ut så mycket av virket som t. ex. exportsågarna med sina moderna maskiner o. s. v. kunna göra. Men det blir vid sågningen i småsågarna en hel del ved som kommer allmänheten till godo, och i våra dagar är ju veden guld värd, skulle man kunna säga. Det är alltså åtskilligt som talar för att det inte är någon förlust att lämna virket till småsågarna.

Det är också en annan sak som vi inte få glömma. Under de senaste åren har man — och det blir väl likadant i år — sågat upp en hel del utmärkt sulfitvirke och sulfatvirke till bränsle. Det är enligt mitt förmenande mer slöseri än som uppstår genom att småsågarna inte kunna ta ut så mycket av sitt virke, och jag tycker att man åtminstone inte i tidskriften »Från departement och nämnder» i detta fall skulle kasta sten, när man själv sitter i glashus.

Jag skall försöka följa den s. k. sulfit- och sulfatveden från skogarna ned till kusten för att visa hur mycket arbete och kostnader som egentligen ligger bakom. Först avverkas ju virket i skogen och märkes med huggymärken. Sedan transporteras det ned till något vattendrag, och man hugger in vattenstämplor på det. Därefter flottas veden ned till kusten, och där sorteras och buntas den för att sedan bogseras upp till upplagsplatserna och läggas upp i vältar. Sedan rullas den ned igen och transporteras till kapverken för att sågas till ved, lastas på prämar och forslas till kaj och lastas därefter på järnvägsvagnar. Det är alltså inte småsmulor av arbete och kostnader, som ligger bakom den massaved, som man tar och sågar upp till bränsle, men framför allt förstör man därigenom en hel del varor, för vilka vi skulle ha

kunnat få s. k. hårdvaluta. Jag kan inte förstå, att det kan vara ekonomiskt att handla på detta sätt.

Nu har jag just i dagarna sett en notis i tidningarna om att man från myndigheternas sida ämnar sätta i gång med vedhuggning i skogarna för att skaffa fram mer ved och slippa använda sulfit- och sulfatveden som bränsle, och man kommer väl därvid liksom tidigare att begagna sig av s. k. fritidshuggare. Detta är naturligtvis inte i och för sig något förkastligt, ty för att få fram mera ved måste alla armar sättas i gång. Men det sätt, varpå man gått till väga, när man till dessa fritidshuggare utdelat guld-, silver- och bronsyxor, märken förstås, och vidare lovat bjuda dem på olympiaresor, har inte kunnat undgå att förarga en hel del av våra duktiga skogsarbetare. Jag vet att många bittra ord ha fällt just mot att fritidshuggarna på detta sätt skola gynnas i förhållande till dem som ha skogsarbetet som sitt yrke. Jag är inte säker på vad den ved, som huggits av fritidshuggare, kostar, men jag har hört siffror på mellan 7 och 8 kronor per m³. Kanske statsrådet Ericsson kan upplysa om hur det ligger till med den saken.

Statsrådet avslutar interpellationssvaret med att säga: »I sin tredje fråga berör interpellanten spørsmålet, vilka arbetstillfällen som kunna beredas småsågarnas arbetskraft, därest nedläggning i någon utsträckning av deras verksamhet skulle komma att ske. Härtill kan jag endast svara, att jag icke finner detta problem påkalla några speciella åtgärder, och ett ingripande mot en eventuell arbetslöshet inom denna bransch torde få ankomma på de statliga arbetsmarknadsmyndigheternas bedömande av situationen.» Det är naturligtvis gott och väl, att dessa arbetare få hjälp, om de bli arbetslösa, men jag undrar i alla fall, om det inte skulle vara bättre att lämna småindustrin på landsbygden ett sådant stöd, eller rät-

Svar på interpellation angående prispolitiken beträffande sågade trävaror.

tare sagt rättvisa, att man slapp hänvisa deras anställda till nödhjälpsarbete. Jag har studerat den saken på ganska nära håll. I min hemkommun fanns det på sin tid en hel mängd industriarbetare, som gingo arbetslösa, och detta medförde för kommunen ganska stora utgifter och ganska mycket obehag, inte minst för arbetarna. Jag tror att det vore klokt, om man i tid försökte ordna det så, att de näringar, som finnas på landsbygden, och då inte minst småindustrier, kunde bedrivas även i fortsättningen.

Jag vet också att arbetarna själva äro mycket förundrade över den inställning som man visat gentemot småsågarna. För någon tid sedan träffade jag en arbetare från en av småsågarna. Han kom och hälsade på mig och så frågade han mig, om jag kunde förstå vad statsmakterna menade, när de så att säga avsiktligt pressade ned priserna så mycket, att småsågarna inte kunde fortsätta med sin verksamhet. Jag svarade naturligtvis, att det var ju svårt att begripa. Men arbetaren, som jag talade med, tycktes ha reda på hur man ville ha det. Såsom vi veta, har i pressen kungjorts, att sågverksdriften *i första hand* skall förstatligas. Det är klart, menade då denne sågverksarbetare, att det är industrisågarna, exportsågarna, som detta gäller, och med förstatligandet skulle naturligtvis också följa ett förstatligande av bolagsskogarna. I andra hand skulle sedan bondeskogarna komma; om den saken vet man ju inte någonting bestämt, men att sågverken skola förstatligas, är ju offentligt känt, eftersom det kungjorts i pressen. Således en ny skördetid. Det blir alltså antagligen så, utvecklade sågverksarbetaren sin tankegång, att arbetarna vid de större sågarna bli statsanställda och på det sättet få en tryggad ställning. Men oss, som arbeta på småsågarna, vill man operera bort och anvisa oss nödhjälpsarbete, för att man inte skall behöva ta hand om oss och göra oss till

något slags statstjänare; man anser att vi eventuellt kunna klara oss själva.

Det var ju ett ganska intressant perspektiv, och det var bara synd att mitt tåg gick så snart, att jag inte kunde fortsätta samtalet och höra hans vidare uppläggning av saken.

Jag tror för min personliga del, att det skulle vara mycket klokt om man omedelbart gick i författning om att försöka finna en sådan lösning, att småsågarna ute på landsbygden kunde fortsätta sin verksamhet. Det har mycket stor betydelse både för de tusentals arbetare ute i kommunerna, som äro sysselsatta vid dessa företag, och för kommunerna som sådana. Inom Västernorrlands län ha vi försökt göra allt som göras kan för att få ut industrier på landsbygden, och vi ha också med länsstyrelsens och även med länsarbetsnämndens hjälp lyckats rätt bra därmed i vår kommun. Nu se vi naturligtvis med ett visst bekymmer om småsågarna, som ju dock inte äro så o betydliga företag — den såg, som jag här talat om, hade ju förra året en omsättning på cirka 1,5 milj. kr. — skola behöva läggas ned och arbetarna bli tvingade att söka sig till andra arbetsplatser.

Herr statsrådet ERICSSON: Herr talmän! Jag har förstått att herr Edberg är missnöjd med interpellationssvaret, men jag har däremot inte kunnat komma underfund med vad han egentligen vill.

Herr Edberg klagar över att de s. k. småsågarna få för liten exportkvot. Men herr Edberg, som säger sig känna dessa småsågars situation, har väl också tagit reda på hurudant läget i exportavseende var för dem t. ex. under förkrigstiden. Hur stor andel av Sveriges trävaruexport föll då på dessa s. k. småsågar? Jo, jag kan tala om för herr Edberg att det var ungefär 12 %. Nu har däremot ifrågavarande grupp av sågverk fått sig tilldelad en exportkvot, som uppgår till

Svar på interpellation angående prispolitiken beträffande sågade trävaror.

20 % av den totala kvantiteten, och det är väl inte vare sig statsmakternas eller storsågverkens fel, att man inte utnyttjat denna möjlighet. Under föregående år ställde vi i utsikt licenser för 100 000 standards, men man tog inte från småsågverkens sida ut licenser för mer än 82 000 standards. Efter vad jag kan förstå, sammanhänger detta med det förhållandet, att de mindre sågverken inte äro inriktade på att exportera sina varor. De ha alltså svårigheter med att finna avsättning och ha inte heller den sortering, som de större sågverken kunna erbjuda. Däri ligger väl en orsak till att de inte kunnat sälja mer på export än vad som skett. Jag har personligen vid ett par tillfällen försökt undersöka möjligheterna att sälja större kvantiteter, men det har inte förelegat något intresse för saken.

Jag vill sålunda slå fast, att det hade varit möjligt erhålla flera licenser för de s. k. småsågarna att exportera ytterligare kvantiteter men att det inte slutits några kontrakt därom.

Jag konstaterar vidare att herr Edberg inte fäste något avseende vid en punkt i mitt interpellationssvar, som jag trodde att han skulle vara alldeles speciellt intresserad av, nämligen det beslut som Kungl. Maj:t fattat om att de prisutjämningsavgifter, som erlagts av de mindre sågverken, skola överföras till dessa företag såsom deras egendom på samma sätt som fallet varit inom trävaruindustrien i övrigt. I detta avseende har det alltså blivit full paritet mellan de s. k. småsågarna och de större sågverken, och jag förstår inte vad det nu är som skiljer dessa båda kategorier av företag mer än den olikhet i själva strukturen som förefinns: å ena sidan har man de stora export-sågverken med deras speciella belägenhet vid kusten, å andra sidan de mindre sågverken, som till stort antal ligga inne i landet. Men sågverksindustriens allmänna struktur kunna vi ju inte åtaga oss att förändra.

Är det nu så att herr Edbergs avsikt egentligen var — även om han inte sade det — att få till stånd en ganska ordentlig höjning av normalpriserna på sågade trävaror, så vore det intressant att få besked om detta. Anser herr Edberg att vi snarast möjligt böra gå i författning om att ytterligare fördyra trävarorna på den svenska marknaden? Jag vill erinra om att virkespriserna ha, trots att vi försökt hålla igen, stigit kraftigt, och med hänsyn till de ökade råvarukostnaderna ha vi gång efter gång måst justera normalpriserna på sågade trävaror. Är det nu herr Edbergs åsikt att dessa normalpriser böra ytterligare höjas — helst vill han naturligtvis att de skola slopas alldeles — så bör han säga ifrån detta, så att vi veta var vi har varandra.

När herr Edberg här talar om den arbetslöshet, som kan komma att uppstå bland de arbetare som äro anställda vid de s. k. småsågarna, så vill jag fråga: I vilken omfattning har det verkligen förekommit att sådana sågar lagts ned? De uppgifter, som vi fått, tyda på att antalet sågverk har ökat, och det är väl knappast möjligt, att näringen arbetar under så tryckta förhållanden, som man här vill göra gällande, när det blir allt flera företag som slå sig på verksamheten. Det måste i stället vara så, att företagen bedöma läget såsom relativt gynnsamt och därför sätta i gång med den ena sågen efter den andra. Om det sedan skulle hända att någon såg lägger ned sin verksamhet, är väl inte detta i och för sig så konstigt. I detta liksom i andra fall kan det vara t. ex. råvarubrist eller liknande ting, som göra att verksamheten måste inskränkas eller nedläggas.

Herr Edberg var inne på en annan sak, som jag inte kan underlåta att säga några ord om. Han talade om det slöseri som skulle ligga i att vi tagit den värdefulla massaveden — sulfat- och sulfitveden, såsom han uttryckte det — och använt den som bränsle. Hade herr

Svar på interpellation angående prispolitiken beträffande sågade trävaror.

Edberg uttalat en varning i det avseendet för ett par år sedan, skulle jag ha förstått honom, men nu är det fullständigt obefogat att komma med en sådan varning. Vi ha under åren 1942 t. o. m. 1947 disponerat sammanlagt 12 milj. m³ massaved för bränsleändamål. De stora posterna av denna kvantitet togos i anspråk under vintrarna 1944 och 1945, och då fanns inte den nuvarande regeringen. Under 1946 disponerades för bränsleändamål 2,3 milj. m³ massaved. Det var emellertid inte den nuvarande regeringen, som lade upp bränsleanskaffningsprogrammet för 1946, ty regeringen trädde till på hösten 1945. Under föregående år disponerades för bränsleändamål sammanlagt 42 000 m³ massaved och 36 000 m³ props. Det är inte alltför imponerande siffror i detta sammanhang och låt mig tillägga, att denna kvantitet mer än väl uppvägdes av den kvantitet långved, som industrien fick förfoga över och som egentligen skulle ha använts för bränsleändamål.

Det kan alltså inte med något som helst fog sägas, att den politik, som under de senaste åren förts på detta område, har inneburit att värdefull råvara bränts upp, utan vi ha tvärtom på allt möjligt sätt sökt hjälpa industrien att skaffa den råvara, som är så nödvändig både för industrien som sådan och för landet i dess helhet.

Herr **EDBERG**: Herr talman! Herr statsrådet frågade vad jag egentligen ville. Ja, det har jag ju talat om här i riksdagen många gånger: jag vill att statsmakterna skola föra en sådan ekonomisk politik när det gäller skogarna, att vedavverkningarna komma i gång i en omfattning som är fullt tillräcklig. Men det är på den punkten som det suttit så kolossalt hårt åt att få till stånd en ändring. Jag är inte ensam, när jag hävdar — det är många framstående trävarumän i vårt land som uttalat sig på samma sätt — att hade man från

början gått in för en förnuftig prispolitik, så skulle vi ha kunnat få fram ved i sådana mängder, att vi inte alls behövt bränna upp någon massaved, utan i stället kunnat exportera massaveden och tillförsäkrat oss hårdvaluta, vilket ju är mycket önskvärt.

Vidare undrade herr statsrådet, om det verkligen var så illa ställt, att småsågarna skulle komma att läggas ned. Jag har visserligen bara hänvisat till ett sådant fall — och det gäller ändå en såg, som inte är så liten — men jag kan garantera att fortsättning följer, därest inte regeringen finner på något sätt att hjälpa småsågarna. Om så inte sker, skulle det vara mycket intressant att nästa år få se en statistik över de småsågar, som äro i gång. Skall det vara som nu, d. v. s. att småsågarna få betala ett visst pris för råvaran och sedan måste sälja den sågade produkten under detta pris, blir följden bara, att man resonerar på samma sätt som en disponent för en av dessa småsågar gjorde, när jag för någon tid sedan talade med honom. »Det är klart att jag har tjänat några tusen kronor under dessa år», sade han, »men du tror väl inte att jag är så dum, att jag nu fortsätter med driften och förlorar dessa pengar, utan jag slutar naturligtvis för att på det sättet få behålla åtminstone dem.» Det är väl inte heller mer än mänskligt att resonera på det sättet — jag tror inte att det finns någon i denna kammare som inte skulle göra det. Man skulle inte fortsätta att driva ett företag, som man insåg vara förlustbringande och som man bara skulle få satsa ytterligare pengar i.

Den enda ljuspunkten i interpellationssvaret är, som sagt, statsrådets uttalande om att det pågår underhandlingar om exporten under 1948.

Men när man här säger, att det är så små kvantiteter av den prima veden, alltså sulfit- och sulfatveden, som bränts upp, så vill jag påstå, att även om det inte är mer än några tiotals kubikmeter,

Svar på interpellation angående prispolitiken beträffande sågade trävaror.

som använts för bränsleändamål, så är detta för mycket. Vi skulle behöva förädla eller exportera även dem i stället för att använda dem till bränsle, ty av bränsleved finns det mer än tillräckligt i skogarna; problemet är att ordna det så att man kan få fram den. Och därmed snuddar jag vid en fråga, som jag emellertid inte nu skall ingå på — den kommer upp senare i annat sammanhang — nämligen om anläggandet av flera vägar i skogarna för att på ett bättre sätt få fram råvaran. Jag vill bara erinra om att det t. o. m. är en beredskapsåtgärd att ordna det så, att vi i större utsträckning kunna ta ut virke ur skogarna.

Statsrådet säger att jag skulle ha varnat tidigare. Ja, det har jag också gjort, och det har inte bara varit en, utan många gånger och det har gått alldeles som jag sagt. Vad de nuvarande vedavverkningarna beträffar, så tror jag att det kommer att bli svårt för statsrådet att få fram den ved som behövs till nästa år, ty det hela har inte planlagts i tid. Det är så med framför allt vedavverkningar men också med skogsbruk över huvud, att det måste ske en planläggning i mycket god tid, om man skall uppnå det resultat som man önskar. Som det nu är, måste det alldeles oavsett att det kommit sådana mängder av snö, vilket alltid innebär en extra svårighet, bli mycket besvärligt att till våren få fram den kvantitet ved som man räknat med. Så som jag ser sakerna, kommer det nog även i fortsättningen att användas massaved för bränsleändamål, något som jag och många med mig beklaga.

Herr statsrådet **ERICSSON**: Herr talman! Jag konstaterar att herr Edberg föredrog att gå över till att diskutera frågan om vår bränsleförsörjning i stället för att ge mig besked om vad han anser att vi böra göra för att hjälpa upp förhållandena för den mindre sågverksindustrin. Jag frågar herr Edberg ånyo: Skola vi höja trävarupriserna på

hemmamarknaden så väsentligt, att herr Edberg och andra bli nöjda, d. v. s. så att alla småsågar, oavsett hur stora deras omkostnader äro, skola kunna hållas i full drift?

Jag hade ju inte, herr talman, haft för avsikt att diskutera frågan om vår bränsleförsörjning, som är en helt annan historia. Men jag vill säga, att jag hoppas att det skall gå att klara bränsleförsörjningen även nästa vinter. Det har också tidigare funnits många, som varnat och sagt, att det skulle bli en katastrof i fråga om vår bränsleförsörjning. Jag för min del har vågat hävda, att om alla göra sin insats, blir det inte någon katastrof, och jag tror mig även nu kunna säga, att vi skola kunna klara det hela också för vintern 1947—1948.

Herr Edberg klandrar regeringen för att den inte vidtagit kraftåtgärder för att få till stånd ökade avverkningar. Men herr Edberg vet lika bra som jag, att det är de privata företagarna, som bestämma löner och priser, och inte regeringen. Och i den mån som regeringen sökt påverka utvecklingen genom att lämna premier eller subventioner, så klandrar herr Edberg det också. Vi böra tydligen ställa oss utanför det hela, ty enligt de upplysningar, som herr Edberg lämnade i sitt första anförande, ha de åtgärder, som vi vidtagit, inte varit välkomna.

Herr **EDBERG**: Herr talman! Jag skall villigt erkänna, att jag kanske gick litet utanför ämnet, när jag kom in på frågan om vår bränsleförsörjning. Men det var just uppgifterna i »Från departement och nämnder», som gav mig anledning att ta upp frågan i detta sammanhang — denna tidskrift står väl ändå regeringen ganska nära.

Herr statsrådet frågade mig, om jag ville att vi skulle slopa prisregleringen för sågade trävaror och låta priserna gå i höjden. Det har jag aldrig sagt, utan vi ha från vårt håll framfört den tanken, att man inte bör gå för långt

Svar på interpellation angående AB Osram-Elektraverken.

i det avseendet. Vad vi önska är, att få till stånd en sådan kvotering, om jag så får säga, mellan exporten och försäljningen på hemmamarknaden, att även de sågar, som arbeta för hemmamarknaden, kunna fortsätta sin verksamhet. Och efter vad jag kunnat läsa ut, ger också interpellationssvaret glädjande nog ett löfte om att vi skola få besked på den punkten under den närmaste tiden.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3.

Statsrådet fru **KOCK** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! I en med andra kammarens tillstånd till mig riktad interpellation har herr Lundqvist framställt följande fråga:

Kan det anses säkerställt, att AB Osram-Elektraverken nu är och i framtiden kommer att vara placerat hos ägare, som icke företräda vare sig tyska intressen eller in- och utländska monopolintressen på här ifrågavarande marknad?

Innan jag besvarar denna fråga, torde det vara lämpligt att jag först lämnar en kort redovisning av de viktigare problem, som möta vid avvecklingen av tyska intressen i vissa företag, och av sättet för handläggningen av hithörande frågor, särskilt vad gäller det av interpellanten åberopade företaget.

Genom det s. k. Washingtonavtalet mellan Sverige å ena samt Nordamerikas Förenta Stater, Frankrike, Storbritannien och Norra Irland å andra sidan, rörande tyska tillgångar i Sverige m. m., vilket avtal sattes i kraft genom beslut av Kungl. Maj:t den 28 mars 1947, åtog sig Sverige att fullständigt eliminera alla former av tysk kontroll och ekonomiskt inflytande över tysk egendom i Sverige. Härvid skulle hänsyn tagas till intresset av framtida fred och säkerhet, särskilt till nödvändigheten att fullständigt utesluta alla former av tysk kontroll och ekonomiskt inflytande,

ävensom till svenska nationella ekonomiska intressen samt till önskvärdheten att erhålla högsta möjliga priser.

För handläggning av ärenden angående avvecklingen av de tyska tillgångarna i Sverige har inrättats ett speciellt organ, flytkapitalbyrån. Med hänsyn till den avsevärda näringspolitiska betydelsen av vissa tyska företag, bl. a. Osram-Elektraverken, har frågan om dispositionen av dessa undantagits från flytkapitalbyråns direkta handläggning och överförts till handelsdepartementet.

Efter förberedande undersökningar av advokaten Alf Lindahl uppdrog chefen för handelsdepartementet den 16 december 1946 åt dåvarande byråchefen Alvar Lindencrona att med biträde av experter överväga, vilken lösning som i det särskilda fallet ur allmänt näringspolitiska synpunkter kunde vara mest gagnelig för det svenska folkhushållet. Uppdraget bekräftades av Kungl. Maj:t den 10 januari 1947. Lindencronas utredning borde enligt direktiven utmytna i konkreta förslag till disposition av de tyska företag, som ur nämnda synpunkter finge anses ha avsevärd betydelse.

Lindencrona framlade i en promemoria den 10 april 1947 de huvudsynpunkter, som borde anläggas vid den tilltänkta dispositionen av de företag, som omfattades av hans utredning. I denna promemoria, som tillställts spekulanterna, utvecklades närmare grunderna för bedömningen av olika spekulanter och de anbud dessa kunde komma att avgiva. Dessa grunder, vilka godkänts av regeringen, gå i huvudsak ut på följande.

Överenskommelsen med de allierade gäve möjlighet att bedöma avvecklingen främst ur näringspolitisk synvinkel. Den köpare som erbjöde det högsta priset skulle sålunda icke a priori kunna förvärva visst företag, utan särskilda kvalifikationer skulle kunna få avgörande betydelse. Detta innebure dock icke att man skulle bortse från pris-

Svar på interpellation angående AB Osram-Elektraverken.

frågan. Enär de av utredningen berörda företagen hade betydelse för det svenska folkhushållet, borde spekulanter som önskade förvärva ett företag i avsikt att nedlägga driften för att endast tillgodogöra sig maskinpark, fastighet, tomt eller arbetskraft redan från början utgallras. Detsamma gällde dem som endast hade intresse av att placera kapital. Riskerna för att en köpare överlåte ett förvärvat bolag inom viss tid, kunde nämligen anses vara större om endast ett kapitalplaceringsintresse varit avgörande för förvärvet. Med hänsyn till önskvärdheten att företagen skulle drivas vidare, borde den spekulant som erhöle förord vara kapitalstark och ha möjlighet att utveckla företaget samt, om så erfordrades, rationalisera och effektivisera detsamma. Konkurrenter till företagen kunde ur näringspolitisk synpunkt icke i och för sig anses olämpliga som köpare annat än om man hade grundad anledning befara, att en sådan fusion skulle komma att medföra en monopolistisk prisbildning.

I fråga om utländska spekulanter framböll utredningsmannen att, så länge svenskt kapital hade möjligheter till investeringar i utländska företag, måste det vara ett nationellt intresse att motsvarande förmåner skulle erbjudas utländskt kapital här i landet. Om garantier förelåge att det utländska kapitalintresset stode fritt från tyskt inflytande och svenska krav och önskemål i övrigt kunde tillgodoses, skulle svenska och utländska spekulanter därför bedömas från samma utgångspunkter.

Dessa synpunkter hava varit vägledande för bedömningen av spekulanter och anbudsgivare vid de försäljningar av tyskkontrollerade företag som förekommit. Omfattande utredningar hava verkställts rörande företagen i fråga och deras framtidsutsikter, varvid särskilt beaktats dels önskemålet att företagen skulle komma på fasta händer och dels de olika spekulanternas förutsättningar att framgångsrikt driva ve-

derbörande företag ur de allmänt näringspolitiska synpunkter som här anlagts. Någon förbindelse att icke avyttra aktierna i företaget, helt eller delvis, har icke avkrävts köparna.

I en promemoria den 31 maj 1947 redogjorde Lindencrona för de spekulanter, som anmält intresse för Osram-Elektraverken, ävensom för deras synpunkter på bolagets framtid efter förvärv av företaget. Bland spekulanterna voro åtskilliga glödlampstillverkare i in- och utlandet, däribland även Kooperativa förbundet såsom ägare av AB Lumalampan. Vidare hade intresse anmälts av ett konsortium, innefattande Inköpscentralernas AB ICA, åtskilliga el-installatörer och handlande inom elbranschen samt tjänstemän och arbetare vid Osram-Elektraverken.

Lindencrona diskuterade ingående de olika spekulanternas lämplighet från näringspolitisk synpunkt och anförde bl. a. om Kooperativa förbundet, att Lumalampan hade sitt naturliga avsättningsområde hos konsumtionsföreningarna och icke i nämnvärd grad torde kunna öka detta. En sammanslagning mellan Osram-Elektraverken och Lumalampan skulle därför troligen medföra, att Osram-Elektraverkens gamla kunder i stor utsträckning skulle söka sig till en tredje — utländsk — lampstillverkare med avsevärd leveranskapacitet i Sverige. Promemorian slutade med tillstyrkande av att ICA-konsortiet i första hand skulle få rätt att avgiva anbud på aktierna i Osram-Elektraverken. Konsortiet skulle enligt Lindencronas förslag äga rätt att i sin tur på annan, som ägde tillgång till de senaste forskningsrönen på området, överlåta lämplig aktieminoritet, dock högst 20 % av aktiestocken. Sistberörda möjlighet avsåg ICA-konsortiets intresse att få överlåta lämplig minoritet till International General Electric Comp.

Kooperativa förbundet hade under förhandlingarna framfört att om förbundet finge förvärva Osram-Elektra-

Svar på interpellation angående AB Osram-Elektraverken.

verken, skulle det vara möjligt att genomföra en betydande rationalisering av lamptillverkningen, varigenom utförsäljningspriserna skulle kunna sänkas. Bl. a. skulle det vara möjligt att maskinellt tillverka behövliga glaskolvar, något som hittills ej lönat sig i Sverige. De olika lampfabrikerna hade nämligen var för sig haft för liten kapacitet för att kunna utnyttja automatiska maskiner för ändamålet. Av Lumalampan framställda förslag om samgående i sistnämnda avseende hade avvisats av dess konkurrenter. Farhågorna för att Osram-Elektraverkens kunder efter företagets övergång till kooperativ regi skulle flytta sina inköp till andra tillverkare betecknades som ogrundade eller i varje fall mycket överdrivna.

Vid remissbehandlingen av ärendet förordade flyttkapitalbyrån att både ICA-konsortiet och Kooperativa förbundet skulle få bjuda på företaget, medan kommerskollegium föreslog, att Kooperativa förbundet i första hand skulle få tillfälle att avge anbud. Här efter anbefallde Kungl. Maj:t genom beslut den 20 juni 1947, att försäljningsförhandlingar skulle upptagas med ICA-konsortiet och Kooperativa förbundet.

I anbud, som inkommit den 15 augusti 1947 och enligt sin ordalydelse avsågo Osram-Elektraverkens värde för fortsatt drift, bjödo Kooperativa förbundet och ICA-konsortiet så gott som lika höga belopp. Efter erforderliga justeringar, för att anbudet skulle bli jämförliga, uppgick Kooperativa förbundets anbud till 7 700 000 kr. och ICA:s bud till 7 611 000 kr. Kooperativa förbundets anbud var alltså det högsta.

Genom beslut den 3 oktober 1947 uppdrog Kungl. Maj:t åt den för Osram-Elektraverken förordnade administratören, advokaten Otto Lagerström, att upprätta avtal med Kooperativa förbundet om försäljning av aktierna i Osram-Elektraverken.

Efter ingående förhandlingar, vilka avsågo bl. a. Osram-Elektraverkens

fordringar och skulder i utlandet, rätten till vissa betydelsefulla patent och tillvaratagandet av personalens intressen i samband med försäljningen, träffades avtal om försäljning av aktierna i Osram-Elektraverken den 27 januari 1948. Från försäljningen undantogs av vissa skäl en fordran å 1 241 000 kr. Efter ytterligare avdrag för en mindre aktiepost å 46 000 kr., som icke ingick i försäljningen, fastställdes köpeskillingen till cirka 6 400 000 kr. Flyttkapitalbyrån hemställde om avtalets godkännande, och den 30 januari 1948 godkändes detta av Kungl. Maj:t i konselj.

Den 31 januari erhöll regeringen underrättelse om att Kooperativa förbundet hade för avsikt att omedelbart försälja Osram-Elektraverken till ett enskilt konsortium.

Herr Lundqvist har uttalat farhågor för att de nya ägarna till Osram-Elektraverken skulle representera monopolintressen. Härmed torde närmast åsyftas de i konsortiet ingående installationsfirmorna, vilka utan tvivel tillhöra en starkt kartelliserad näringsgren. Härtill kan jag endast foga den anmärkningen, att vad glödlampsmarknaden beträffar installationsfirmorna närmast representera ett konsumentintresse i konkurrens med andra konsumenter.

Interpellanten har även frågat mig om Osram-Elektraverken nu fått en fast placering eller om nya försäljningar kunna tänkas till intressenter som icke motsvara de uppställda kraven. I avtalet mellan administratören och Kooperativa förbundet har intagits sedvanlig försäkring att köparen icke företräder tyska intressen och att han, om han i sin tur komme att överlåta aktierna, dels skulle tillse att desamma icke såldes till något tyskt intresse och dels på motsvarande sätt förpliktade den till vilken överlåtelse skedde. Denna förpliktelse gäller enligt avtalet på trettio år. Vid överlåtelsen till det nya konsortiet har Kooperativa förbundet i enlighet härmed avkrävt konsortiet

Svar på interpellation angående AB Osram-Elektraverken.

motsvarande förpliktelse. Något ytterligare villkor för en eventuell försäljning brukar icke införas i försäljningsavtalen, och så har icke heller skett i föreliggande fall. Kooperativa förbundet har meddelat att dess avtal med konsortiet innehåller dels garanti mot försäljning till utländska intressen och dels avtal om långvarigt samarbete på vissa områden mellan Lumalampen och Osram-Elektraverken.

Som jag redan nämnt i min redogörelse för försäljningsproceduren, fästes största avseende vid att företagen genom försäljningen bli placerade på fasta händer. Tillfälle att avgiva anbud lämnas därför icke andra spekulanter än sådana, om vilka man genom deras egen redogörelse för sina planer anser sig ha grundad anledning antaga, att de skola respektera denna förutsättning. Det skulle nämligen föreligga risk för att de näringspolitiska synpunkter, som från regeringens sida äro avgörande för valet av köpare, icke skulle bli tillgodosedda, om företagen omedelbart överfördes till nya ägare, till vilkas lämplighet ur dessa synpunkter regeringen icke kunnat taga ståndpunkt. Förhandlingarna med Kooperativa förbundet upptogs också under den förutsättningen att Osram-Elektraverken i rationaliseringssyfte skulle sammanslås med Luma. Något meddelande om att förbundet frångått sina ursprungliga planer för dispositionen av Osram-Elektraverken har under förhandlingarnas gång icke lämnats vare sig flyktkapitalbyrån eller regeringen.

Härmed tror jag mig ha besvarat interpellantens frågor.

Vidare yttrade:

Herr LUNDQVIST: Herr talman! Jag ber att till statsrådet fru Kock få framföra mitt tack för det utförliga svar jag har erhållit på min interpellation. Härav framgår att man från regeringens sida varit bunden av det s. k. Washing-

tonavtalet, då det gällde att försälja detta och liknande företag. Det framgår också att man har haft anledning sovra bland de spekulanter, som skulle kunna anmäla sig, och så har ju också skett. Vidare framgår det att det varit två spekulanter som kommit i fråga, å ena sidan ICA-konsortiet och å andra sidan Kooperativa förbundet, vilket som den högstbjudande fått övertaga företaget.

Vad som mest förvånar i detta hänseende är att Kooperativa förbundet så snart efter förvärvet av företaget är redo att sälja detsamma. Av interpellationssvaret framgår också klart och tydligt, att denna försäljning skett utan att regeringen haft vetskap om att planer funnos från Kooperativa förbundets sida på en sådan försäljning. Om man tar del av dagspressens behandling av denna fråga efter försäljningen, framgår bl. a. av en notis i Dagens Nyheter för den 4 februari, att statsrådet Kock även där meddelat att KF icke hade med regeringen diskuterat någon sådan försäljning. Tidningen har också frågat direktör Albin Johansson i Kooperativa förbundet som svarar följande:

»Direktör Johansson vill inte närmarre kommentera överlåtelsen men framhåller att det nya företaget har möjligheter att igångsätta och till fördel för folkhushållet driva en inhemsk produktion av halvfabrikat, framför allt glasrör och kolvar för glödlampstillverkningen, vilka tidigare till övervägande del importerades från utlandet. Glasrör importeras sålunda helt och hållet. Underhandlingar om överlåtelsen har förts länge, berättar direktör Johansson.»

Av denna notis framgår, att samtidigt som underhandlingar förts med regeringen, har det — helt naturligt när det gäller en sådan här stor affär — förts underhandlingar med den koncern, som numera har förvärvat Osram-Elektraverken. Det är klart att man känner sig förvånad då man ser detta.

Svar på interpellation angående AB Osram-Elektraverken.

Vad jag i dag emellertid är glad över är att man kan konstatera, att regeringen står helt utom denna affär. Jag utgår dock ifrån att den nya affären inte skall besanna farhågorna, att företaget kan komma i händerna på vissa monopolintressen. Jag hoppas och tror att det ligger något i vad KF förklarat, nämligen att man tidigare försökt få förbindelse med andra konkurrenter vid försäljningen och att, då det gällde inköp av detta företag, man icke kunde få något samarbete beträffande viss rationalisering av tillverkningen. Enligt vad som framgår av interpellationssvaret har man nu kunnat träffa en sådan överenskommelse.

Vad jag som sagt närmast varit intresserad av är att detta företag icke skulle komma i händerna på monopolintressenter. Statsrådet svarar härvidlag, att i det fallet kan man icke anse att installationsfirmorna representera något monopolintresse, även om statsrådet erkänner att denna näringsgren är starkt kartelliserad. Jag framförde som min mening vid föregående års debatt, då vi behandlade motion nr 51 i denna kammare, beträffande utredning om den elektriska industriens kapacitet och framtida utveckling, att jag ansåg att det icke var någon garanti för att det skulle bli mer konkurrens, om en materielleverantör tillhör en kartell, och det är fortfarande min uppfattning. Jag hyser emellertid också den uppfattningen, att om Kooperativa förbundet fullföljer sin gamla tradition då det gäller kamp emot den internationella glödlampskartellen, skall man genom de förbindelser man knöt genom förvärvet av det nya företaget också kunna rationalisera tillverkningen så som man har tänkt. Även i de borgerliga tidningarna är man belåten med överenskommelsen och anser att det föreligger möjligheter till konkurrens, och i den tron få vi leva i fortsättningen. Utvecklingen får väl visa hur det går med företaget i övrigt.

Jag litat alltså på att Kooperativa förbundet, även om det icke har förhandlat med regeringen, har handlat i bästa syfte. Jag har den uppfattningen att man torde kunna emotse en rationellare tillverkning av den materiel som här avses, varför resultatet ändå till sist skall bli till gagn för konsumenterna. Vad jag i dag till sist vill ha klart konstaterat, det är, att regeringen icke har medverkat till denna affär, som utslutande är en uppgörelse mellan Kooperativa förbundet och det nya företaget. Herr talman! Jag ber än en gång att få tacka för svaret.

Herr HENRIKSSON: Herr talman! Vi ha ända sedan i höstas i anslutning till Osramaffären fått bevittna en hel rad uppseendeväckande händelser, som man tillsammans nästan skulle vara benägen att rubricera som skandal. Det är därför fullt förståeligt att regeringen ville beredas tillfälle att inför riksdagen lämna en redogörelse för händelseutvecklingen. Jag anser dock att det i viss mån är beklagligt, att statsrådet Kock valt en stilla lördagseftermiddag för denna redogörelse, ty jag tror den skulle ha kunnat väcka ett större intresse hos kammaren, om den lämnats en annan dag.

Jag har emellertid med rätt stort intresse lyssnat till redogörelsen. Den skildrade bakgrunden, Washingtonavtalet, flyktkapitalbyråns verksamhet, byråchefen Lindencronas uppdrag fram till tidpunkten då förhandlingarna skulle upptagas. Det var ju så — vilket statsrådet också påpekade — att man vid prövningen av denna affär likaväl som av andra affärer rörande dessa tyskägda företag ville skjuta allmänt näringspolitiska synpunkter i förgrunden: man borde handla så att det skulle vara mest gagneligt för det svenska folkhushållet. När man närmare granskar en del av dessa affärer får man faktiskt ett visst intryck av — jag

Svar på interpellation angående AB Osram-Elektraverken.

har ju haft anledning att tidigare syssla med en annan detalj i detta komplex — att de näringspolitiska synpunkterna haft en viss benägenhet att bli tolkade på varierande sätt, men att tolkningen lett i samma riktning i fråga om köparen.

Nå, vad som nu i första hand enligt min uppfattning är anmärkningsvärt i nu förevarande fall är det sätt, varpå regeringen började inleda förhandlingar. Man följde inte då Washington-avtalets princip, att försäljningen skulle äga rum offentligt och att man skulle sträva efter att få högsta pris, utan man anlade som sagt främst allmänt näringspolitiska synpunkter på frågan. Man sade sig vilja placera företaget på sådant sätt, att det skulle gagna bäst. Man tog kontakt med ICA — jag behöver kanske inte här närmare redogöra för vad ICA är; det är ju en sammanslutning av ett betydande antal detaljhandlare i landet och som sådana stora avnämare av glödlampor. Emellertid föres även Kooperativa förbundet in i diskussionen såsom den andra utvalda part, som skulle få lämna anbud.

Det gällde så att ta ställning till spekulanterna. Först var det alltså det konsortium, där ICA ingick och där även de som nu blivit slutliga köpare ingingo. De voro beredda att utveckla fabriken och driva den i konkurrens med Kooperativa förbundets fabrik och det utländska företaget, som är stor säljare på den svenska marknaden, nämligen Philips. Det förefaller mig, som om det skulle ha varit en utmärkt lösning ur allmänt näringspolitiska synpunkter. Man skulle därmed ha bevarat fabriken, man hade bevarat de anställda och den tekniska apparatur som fanns och man hade tillgodosett ett stort köpbehov, som skulle ha kunnat tillgodoses från den svenska fabrik, där köparna själva voro intressenter.

Regeringen valde inte den vägen utan lät KF bli den favoriserade. Detta

innebar att *en* fabrik blev ensam tillverkare — eller skulle ha blivit det, om saken fullföljts — av glödlampor i Sverige. Statsrådet Kock gjorde det påpekandet, att man redan på ett förberedande stadium hade fäst uppmärksamheten på att Kooperativa förbundets fabrik hade sitt naturliga avsättningsområde inom konsumtionsföreningarna och att man på förhand kunde beräkna, att de stora grupper köpare, som hade velat förvärva fabriken, inte skulle fortsätta att vara kunder hos Kooperativa förbundet. Det blev också så, att dessa glödlampsköpare upphörde att vara Osram-kunder och vände sig till andra glödlampsförsäljare på den svenska marknaden. Jag skulle tro att detta ganska markant kunde avläsas i Osrams försäljningssiffror ifrån tidpunkten för regeringens första beslut i frågan och till tidpunkten för det senaste bytet av ägare.

För min del anser jag, till skillnad från den ärade interpellanten, att det första som gjordes var, att man från regeringens sida inte fullföljde saken med den andra spekulanten, när alla garantier som man ville ha voro till finnandes. När affärens första skede var avslutat betonades det, inte minst från Kooperativa förbundets ledning, att KF var den högsta anbudsgivaren; statsrådet Kock nämnde också något om att Kooperativa förbundets anbud var högst. Det gällde dock en skillnad i anbuden av endast omkring 100 000 kronor, och eftersom det sedan gjordes många justeringar — försäljningen avslutades på en summa som låg miljonen under KF:s bud — kan man ju tänka sig att det fanns diskussionsmarginaler. Uppläggningsen av försäljningen är i varje fall gjord efter en sådan linje, att man helt enkelt inte kunde få in det högsta möjliga anbudet, om nu en sådan princip skulle ha varit utgångspunkten. Om man bjudit ut fabriken till vem som velat köpa, är jag alldeles övertygad om att man skulle ha fått se siffror, som legat

Svar på interpellation angående AB Osram-Elektraverken.

högst väsentligt över den som affären nu från regeringens sida avslutades på.

Det är också ett par andra omständigheter som äro anmärkningsvärda om man utgår från de allmänt näringspolitiska synpunkterna. Kooperativa förbundet meddelade, omedelbart efter köpet, att man ämnade lägga ned Osramfabriken och koncentrera driften till Luma. Detta väckte mycket stor oro hos de anställda, vilket tog sig ett för regeringen ganska synbart uttryck. Det är rätt märkligt att konstatera, att när den första fasen var till ända i och med att regeringen utvalde KF till köpare inleddes nästan omedelbart förhandlingskontakter från Kooperativa förbundets sida. Man ställer sig därför frågan: Vad låg bakom detta? Vad har avsikten varit med att Kooperativa förbundet såsom anbudsgivare ville få tillfälle att gå igenom denna dåvarande konkurrentfabriks alla handlingar? Omedelbart därpå tog man upp kontakter med dem som tidigare varit intresserade, och såvitt jag känner till ha dessa fortsatt hela tiden ända tills det nya avtalet kom till stånd.

Nu har regeringen beslutat att köpet skulle gå till Kooperativa förbundet — och så kommer knallen: Kooperativa förbundet säljer omedelbart företaget vidare! Till den spekulant som regeringen ratat! När man ifrån Kooperativa förbundets sida skall förklara, varför man gjort denna transaktion, är det två omständigheter man främst pekar på. Detta framgår av en artikel i den kooperativa tidskriften Vi. Som ett första försvar säger man att »man ville förhindra att den svenska Osramfabriken kom under inflytande av en utländsk trust; risk förelåg nämligen, att det amerikanska General Electric skulle få ett i realiteten avgörande grepp över företaget». Det uttalandet har ju statsrådet redan dementerat med påpekande av att det intresse, som skulle komma i fråga och som ju sammanhänger med General Electrics intresse i Osramföre-

taget och i dess moderföretag, skulle begränsas — det skulle gälla högst 20 % av aktiestocken, men det var bara fråga om 10 %. Man kan möjligen fråga efter anledningen till att denna andel av aktiestocken skulle överlätas. Det har uppgivits, att det skulle vara av betydelse för företaget att ha kontakt med den tekniska forskningen i Amerika. Det kan icke anses anmärkningsvärt, att man ville ha en sådan internationell kontakt. Även AB Lumalampan har haft det behovet. När AB Lumalampan startade, talade KF om att man brutit den internationella glödlampstrusten. Emellertid lyckades det icke särskilt bra med tillverkningen av Luma-lampan. Efter något år återfanns Luma-fabriken som välbeställd medlem i denna trust, därför att bolaget därigenom fick tillfälle att utnyttja patent, som det icke på andra vis kunde komma över.

Vidare har man från Kooperativa förbundet anfört, att man ville möjliggöra en rationalisering genom maskinell produktion av vissa halvfabrikat, framför allt av glödlampskolvar och glasrör. Statsrådet var i sitt svar inne på den frågan och sade, om jag fattade saken rätt, att under de tidigare diskussionerna skulle den grupp, som då företrädde av ICA, ha avböjt ett samarbete på den punkten. Jag kanske missuppfattade statsrådet, men i varje fall har KF i sitt framträdande utåt gjort gällande, att ett sådant förslag skulle ha avböjts. Saken ligger så till att glaskolvorna till glödlamporna tillverkas av ett glasbruk. KF har sagt sig vilja möjliggöra en rationalisering och en utökning av tillverkningen. Under de diskussioner mellan KF och ICA, som ägt rum, har detta om glaskolvtillverkningen mera i förbigående framkastats från KF:s sida, men det har icke ställts direkta förslag. Från ICA:s sida har icke svarats vare sig ja eller nej utan endast att man vore beredd att diskutera den frågan. Nu anför KF, att detta skulle vara det avgörande skälet till att KF

Svar på interpellation angående AB Osram-Elektraverken.

först behövd överta Osramverken och sedan sälja dem vidare. Den argumenteringen är krystad.

Det förefaller mig, herr talman, som om man efter att ha hört statsrådet Kocks redogörelse nog skülle kunna säga att KF faktiskt har handlat bakom regeringens rygg. Men även om man gör det konstaterandet, vill jag framhålla, att det är upptakten, som är felaktig. Hade man nämligen riktigt bedömt de allmänna näringspolitiska synpunkter, som förelågo, och följt utredningsmannens rekommendation, nämligen att göra affären med ICA, hade man aldrig behövt komma i denna situation.

Man kan också fråga sig vad KF velat nå med denna mycket underliga transaktion. Icke tror jag, att KF gjort dubbeltransaktionen bara för att man tyckte det var roligt, utan KF har naturligtvis haft ett bestämt syftemål. Jag vågar icke bestämt säga, vilket detta syftemål varit, eftersom jag icke känner till villkoren närmare, men jag skülle vilja peka på en så viktig sak som patentfrågan. Är det något sådant man velat komma över? En sak vet jag i varje fall, nämligen att fastigheten icke följde med vid den senare överlåtelsen. Fastigheten är ett objekt, som har haft många olika värden i räkneoperationerna, men jag är ganska övertygad om att KF på den punkten gjort en god affär. Hela denna historia är beklaglig och beklämande. Utan tvivel skülle det varit möjligt att få en god lösning utan bekymmer och irritationer för deltagande parter och icke minst för de anställda, om regeringen från början följt utredningsmannens rekommendation och icke sin egen politiska känslolinriktning.

Statsrådet fru KOCK: Herr talman! Jag vill beröra några av de punkter herr Henriksson tog upp i sitt anförande.

Det var ju icke så, att underhandlingarna först togo upp förhandlingar med ICA och att KF kom med på ett senare

stadium, utan spekulanterna fingo anmäla sig, och därefter tog utredningsmannen upp förhandlingar med dessa. KF anmälde sitt intresse på ett mycket tidigt stadium, redan under den förberedande diskussion, som advokaten Lindahl hade med olika intressenter. Sedan en del av spekulanterna utgallrats, emedan de över huvud taget icke ansågos kunna komma i fråga, kvarstodo ICA och KF. Det gällde då att företaga en avvägning mellan dessa två. Det är klart, att det förslag som ICA framlagt hade sina fördelar, liksom KF:s förslag hade sina fördelar, och det gällde att välja mellan dessa förslag. Utredningsmannen förordade, att ICA skülle få bjuda i första hand, men det innebar icke, att KF var definitivt utslaget. Om en uppgörelse icke kunnat träffas med ICA, exempelvis om dess anbud hade varit för lågt med hänsyn till värdet, skülle förhandlingar kunna ha upptagits med KF. Vid remissbehandlingen framförde flyktkapitalbyrån skäl för att KF skülle få vara med och bjuda, och kommerskollegium ansåg de skäl som talade till förmån för KF så starka, att KF i första hand borde få bjuda. Kommerskollegium framhöll särskilt vad KF:s verksamhet på detta område hade betytt för prishöjningen i fråga om glödlampor och framhöll även, att en del av de farhågor, som anförts för att marknaden icke skülle kunna absorbera osramlampor, tillverkade i KF:s regi, voro överdrivna. Det var nämligen endast 50 % av lumalamporna, som exporterades eller försålades till kooperativa köpare. Således var det stora avnämaren, som köpte denna lampa utan att tillhöra KF:s intresseområde. När regeringen hade att överväga frågan om Osram-verken skülle försäljas till ICA eller KF och anbudet från båda lågo så nära varandra — för övrigt låg KF:s anbud högst — ansåg regeringen, att man genom försäljning till KF, som tidigare haft ett gynnsamt inflytande på marknaden, skülle skapa garantier för

Svar på interpellation angående AB Osram-Elektraverken.

att konsumenternas intressen skulle bli tillvaratagna, vilket bland annat kommerskollegium framhållit som motiv för en sådan lösning.

Herr Henriksson antydde, att det vid fastställande av det slutliga försäljningspriset gjorts justeringar och att man kanske skulle ha kunnat komma till justeringar även i fråga om ICA:s anbud. Det är givet, att sådana justeringar skulle fått göras. De gällde nämligen vissa av Osram-bolagets aktieintressen och förpliktelser gentemot moderbolaget och gentemot vissa andra utländska företag. I samband med försäljningen skedde en avräkning. Det är justeringar som skulle skett vilken köpare man än slutit avtal med.

Förhållandet till de anställda har också dragits upp av herr Henriksson. På den punkten kan jag endast säga, att förhandlingar togos upp med de anställda omedelbart efter det att det blivit bestämt, att KF skulle få köpa företaget. Dessa förhandlingar mellan KF och de anställdas organisationer ha enligt uppgifter, som jag erhållit, gått smärtfritt. Vissa avtal med tjänstemännen ha träffats, och för arbetarnas vidkommande fanns det kollektivavtal, som reglerade deras förhållanden även under ny ägare.

När jag nämnde, att KF hade anfört, att förslaget om ett samarbete i fråga om halvfabrikatfabrikationen avböjts av dess konkurrenter, gällde det förhållandena före försäljningen. Mitt yttrande avsåg icke några eventuella förhandlingar med ICA-koncernen, utan de förhandlingar, som förts med Osram och Philips på ett tidigare stadium.

I fråga om de näringspolitiska synpunkterna, som herr Henriksson anser icke ha blivit tillgodosedda, har jag redan framhållit, att man kunde anlägga olika synpunkter på de båda förslagen, men att man fick väga dem mot varandra, och att regeringen funnit, att en försäljning till KF bäst svarade mot de anspråk man därvidlag kunde ställa.

Herr HENRIKSSON: Herr talman! Med anledning av statsrådet Kocks sista påpekande skulle jag vilja säga, att det väl icke finnes någon garanti för att ett kollektivt monopol tillgodoser prisutvecklingen på ett tillfredsställande sätt. Det skulle enligt min mening finnas större garantier för en prisutveckling i konsumenternas intresse, om man hade konkurrerande stora företag. Det anser jag vara en ganska viktig synpunkt, när man diskuterar prisutvecklingen beträffande lampor. Vi skola icke alltför mycket låta blanda oss av KF:s på sin tid stora kampanj omkring trustbryteriet, eftersom förbundet sedermera träffat avtal med den stora trusten både beträffande kvotering och beträffande priser. Av den anledningen finner jag, att de bästa skälen icke talade för att man skulle lösa frågan i den riktning som skedde.

Slutligen skulle jag vilja ställa en fråga, som jag anser vara av stort intresse. Jag har anledning förmoda, att man från KF:s sida hade kommit överens med ifrågavarande köpare redan innan regeringen fattade sitt beslut. Jag är intresserad av att få veta, om statsrådet har kännedom om huruvida så är fallet. Är min förmodan riktig anser jag KF:s handlingssätt vara ännu mera uppseendeväckande.

Statsrådet fru KOCK: Herr talman! I fråga om KF:s monopolställning på den svenska marknaden skulle förbundet icke blivit ensamt, även om det övertagit Osramverkens rörelse. Vi ha ju Skandinaviska glödlampsfabriken. Jag kan icke erinra mig siffran för dess avsättning, men den representerar en icke obetydlig del av marknaden.

På den sista fråga, som direkt ställdes till mig av herr Henriksson, vill jag svara, att regeringens beslut fattades fredagen den 30 januari. Lördagen den 31 januari fick regeringen meddelande om att KF hade för avsikt att omedelbart underskriva kontrakt om försälj-

Svar på interpellation angående AB Osram-Elektraverken.

ning av företaget. Något meddelande härom hade dessförinnan icke kommit regeringen till handa.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 65, angående anslag för budgetåret 1948/49 till överstyrelsen för yrkesutbildning.

§ 5.

Föredrogs var efter annan följande på bordet liggande motioner; och remitterades därvid

till behandling av lagutskott motionen nr 383 av herrar *Gustafsson* i Lekåsa och *Onsjö*; samt

till jordbruksutskottet motionerna: nr 384 av herr *Hedlund* i Rådom *m. fl.*,

nr 385 av herr *Persson* i Norrby,

nr 386 av herr *Rubbestad m. fl.*,

nr 387 av herr *Hæggbloom m. fl.* och

nr 388 av herr *Persson* i Svensköp *m. fl.*

§ 6.

Föredrogs den av herr *Gustafsson* i Bogla vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående den andliga vården vid fångvårdsanstalterna.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 7.

Föredrogs den av herr *Kempe* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående den stigande arbetslösheten bland byggnadsarbetarna, m. m.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 8.

Föredrogs den av herr *Dahlgren* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående rätt till avdrag vid beskattningen för onormal förbrukning av arbetskläder.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 9.

Föredrogs den av herr *Östlund* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet angående viss ändring av gällande bestämmelser om yrkesmässig slakt.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 10.

Till bordläggning anmäldes:

utrikesutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av protokoll angående det svensk-isländska varuutbytet;

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en mellan Sverige och Bulgariska Folkrepubliken ingången handelsöverenskommelse m. m.; och

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av protokoll rörande varuutbytet mellan Sverige och Tjeckoslovakien;

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av väckta motioner angående ändring av bestämmelsen om stads indelning i valkretsar vid stadsfullmäktigeval;

nr 2, i anledning av väckta motioner om ändrade bestämmelser rörande valkretsindelningen vid landstingsmannaval;

Interpellation angående slakteritillstånden.

nr 3, i anledning av väckta motioner angående ändrad tid för lagtima landslingsmöte m. m.;

nr 4, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av § 4 regeringsformen; och

nr 5, i anledning av väckt motion med förslag till lag om förvärvande av svenskt medborgarskap i vissa fall;

statsutskottets utlåtanden:

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1947/48, i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1947/48, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1947/48, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående täckande av vissa medelsbrister, redovisade såsom proprietalanser i försvarets civilförvaltnings räkenskaper; och

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående täckande av viss genom valutakursförändring uppkommen medelsbrist;

första lagutskottets utlåtande och memorial:

nr 6, i anledning av väckt motion om ökat statsbidrag till avlönande av fjärdingsmän; och

nr 7, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande första lagutskottets utlåtande nr 3 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 4 kap. 1 § rättegångsbalken;

andra lagutskottets utlåtande nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition

med förslag till lag med särskilda bestämmelser om fastighetsbildning inom vissa områden av stad, m. m.; samt

trejde tillfälliga utskottets utlåtande nr 1, i anledning av väckt motion om inskränkning av den s. k. taxereducerade tiden för telefonsamtal.

§ 11.

Ordet lämnades på begäran till

Herr HENRIKSSON, som anförde: Herr talman! Statens livsmedelskommission har enligt bemyndigande av Kungl. Maj:t beslutat skärpa bestämmelserna angående yrkesmässig slakt i hela landet med vissa geografiskt betingade undantag. De nya föreskrifterna, som meddelats i kommissionens cirkulär nr 3012 den 23 december 1947, innebära bl. a. i korthet följande.

Hittillsvarande slakteritillstånd upphöra att gälla den 15 februari 1948, vilken frist emellertid i dagarna genom särskilt beslut utsträcks till februari månads utgång.

För att efter denna tidpunkt få bedriva yrkesmässig slakt kräves — med visst undantag för t. ex. hushållsgrisar — nytt slakteritillstånd. Dylikt tillstånd kommer att beviljas endast den som dels förfogar över lokaler, som kunna godkännas av livsmedelskommissionen och vederbörande veterinärmyndighet, dels bedriver rörelsen så, att övervakning i vissa avseenden lätt kan anordnas, och underkastar sin rörelse daglig kontroll och dels förbinder sig utföra slakt åt annan, som själv icke äger dylikt rätt men erhållit s. k. trafikantillstånd. Trafikantillstånd innebär, att vederbörande icke själv äger företaga slakt, men efter särskild ansökan och mot avgivande av inköpsbevis för köttvaror medgives få honom tillhöriga nötkreatur och svin nedslaktade å slakteri, som i enlighet med de nya bestämmelserna beviljas slakteritillstånd. Övervakningen över de nya bestämmelser-

Interpellation angående slakteritillstånden.

nas efterlevnad handhaves av kontrollanter, vilka avlönas av kommissionen. Det åligger emellertid slakteritillståndsinnehavarna att tillhandahålla kommissionen medel, motsvarande avlöningskostnaderna. Dessa kostnader regleras närmare i ifrågavarande cirkulär, vederbörande kristidsstyrelse dock obehaget att föreslå högre gottgörelse.

För närvarande finnas i fråga om rätten att idka slakterirörelse inga andra i allmän lag föreskrivna särinskränkningar än sådana, som sammanhånga med hälsovårdslagstiftningen, var till komma kommunala ordningsföreskrifter för tillgodoseende av hygien och ordning. Slakteribranschen är sålunda i princip ett fritt näringsområde öppet för varje svensk medborgare på samma sätt som de flesta andra näringsområden.

Vid tiden för köttransoneringens tillkomst infördes föreskrifter om slakteritillstånd såsom ett led i samhällets kontroll över den ransonerade varan. Dylika tillstånd ha dock meddelats till företagare, som bedrivit slakterirörelse såsom näringsfång, i den utsträckning de begärts. Rätten att bedriva denna näring har sålunda i praktiken icke beskurits, även om yrkesutövaren självfallet fått finna sig i de genom ransoneringsen erforderliga kontrollåtgärderna.

Genom livsmedelskommissionens cirkulär nr 3012 avse myndigheterna att på administrativ väg införa en ny rättsordning på detta område. Såsom motiv för den nya ordningen angives i cirkuläret att man vill »förbättra efterlevnaden av ransoneringsbestämmelserna beträffande köttvaror». Den nya ordningen innebär, att slakten skall koncentreras till offentliga slakthus, kontrollslakterier och s. k. slaktstationer, d. v. s. av livsmedelskommissionen godkända slakterier. Koncentrationen torde icke kunna uppnås på annat sätt än att ett stort antal nu gällande slakteritillstånd indragas, med andra ord att rätten till näringsutövning berövas företagarna.

För en del av de »utslagna» slakterna öppnas en särskild väg genom s. k. trafikanttillstånd. De tilldelas av kommissionen ett slags halverat medborgarligt förtroende. Trafikanttillståndsinnehavarna få visserligen fortsätta att handla med kött, men de få icke slakta själva. För slakten måste de anlita ett av kommissionen tillåtet slakteri. Trafikanttillstånd betyder, att de få rätt att frakta sina djur levande till ett slakteri och därefter frakta hem de slaktade djurkropparna. Nu förhåller det sig emellertid så, att djurkropparna efter slakten måste svalna. Återtransporten torde därför i de flesta fall icke kunna ske förrän följande dag. Dessa transporter innebära dubbla extrakostnader för näringsidkaren, ökad åtgång på bensin och oljor, extra slitage på transportapparaten etc. Trafikanttillstånden torde knappast bli av något värde för näringsidkarna, då de sannolikt ej kunna bära de stora extrakostnader, som slaktavgifter och transporter medföra.

Såsom tidigare påpekats, står man nu i begrepp att genom en kristidskommission på administrativ väg införa en ny rättsordning med åsidosättande av den rätt till näringsutövning, som tillförsäkras medborgarna enligt allmän lag. Detta är ägnat att väcka allvarliga betänkligheter. Företagare inom andra näringsområden måste onekligen fråga sig, om de nu kunna riskera, att kommissioner och andra statliga myndigheter utan stöd av i vanlig ordning tillkommen lag kunna beröva dem deras rätt till näringsutövning, varigenom deras företag och däri investerat kapital gå till spillo. En sådan rättsosäkerhet kan förvisso icke bli främjande för produktionslivet.

Ett annat avsnitt av bestämmelserna i cirkulär nr 3012 är också anmärkningsvärt ur rättslig synpunkt. I cirkulärets punkt 5 heter det: »Livsmedelskommissionen kommer i regel att föreskriva, att kontroll av slakteri skall ut-

Interpellation angående slakteritillstånden.

övas genom av kommissionen förordnad kontrollant. Sådan kontrollant avlönas av kommissionen. Det åligger emellertid slakteritillståndsinnehavaren att tillhandahålla kommissionen medel, motsvarande avlöningskostnaden.»

Det finns ingenting att invända mot att en effektiv kontroll genomföres i detta sammanhang, såvida icke åtgärderna härför göra intrång på personlig frihet och rätt att bedriva enskild näring. Kontrollen är emellertid en samhällets angelägenhet och bör bekostas av allmänna medel. Den citerade bestämmelsen innebär, att kommissionen beskattar en viss grupp medborgare för att med intäkterna bestrida utgifter för det allmänna. Jag vill ifrågasätta, huruvida ett sådant förfarande har någon rättslig grund. Beskattningen blir därtill, vilket framgår av cirkuläret, så kraftig att den riskerar mindre rörelsers bärkraft.

I detta sammanhang kan jag icke underlåta att fästa uppmärksamheten på den skillnad, som förefinnes i bestämmelserna om kontrollkostnader för å ena sidan slakteriidkarna och å andra sidan producenterna. Kostnaderna för kontrollen över slakterihanteringen läggas, som nämnts, helt på de övervakade själva, medan slaktgodemännens avlöningar bestridas med allmänna medel.

Jag har tillåtit mig att här framföra allvarliga betänkligheter ur allmän rättslig synpunkt på de anmärkningsvärda bestämmelser, som livsmedelskommissionens cirkulär nr 3012 innehåller. Jag har givetvis gjort det i den förhoppningen att regeringen ville föranstalta om sådan ändring av bestämmelserna att de komme i bättre överensstämmelse med svensk rättsuppfattning. Skulle emellertid denna förhoppning icke infrias utan de planerade åtgärderna genomföras, vill jag ifrågasätta, om icke rätt och billighet då kräva, att staten lämnar ersättning för förlust av kapital och inkomstmöjligheter till de slakteriidkare, som direkt eller

indirekt berövas sitt näringsfång genom de nya bestämmelserna.

Med hänvisning till vad jag ovan anfört anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet få framställa följande frågor:

1. Anser herr statsrådet ett genomförande av bestämmelserna i livsmedelskommissionens cirkulär nr 3012 vara förenligt med det rättsskydd varje företagare bör vara tillförsäkrad vid utömandet av sin näring?

2. Anser herr statsrådet att en på administrativ väg genomförd beskattning av viss grupp medborgare på sätt stadgas i cirkulärets punkt 5 vara i överensstämmelse med gällande svensk lag?

3. Är herr statsrådet beredd att föranstalta om sådan revision av bestämmelserna i nämnda cirkulär, att de komma i bättre överensstämmelse med allmän svensk rättsuppfattning?

4. Om sådan revision till äventyrs avböjes, är herr statsrådet då villig att vidtaga åtgärder för att ersättning av statsmedel skall kunna lämnas slakteriidkare, som genom de nya åtgärderna berövas sitt företag och sitt näringsfång?

Denna anhållan bordlades.

§ 12.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar under Utgifter å driftbudgeten, För flera huvudtitlar gemensamma frågor;

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1947/48, i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde;

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1947/48, i vad propositionen avser inrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1947/48, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1947/48, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde; och

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1947/48, i vad propositionen avser folkhushållningsdepartementets verksamhetsområde;

från första lagutskottet:

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts

proposition med förslag till lag om upphävande av 17 § förordningen den 16 juni 1875 (nr 42) angående lagfart å fång till fast egendom; och

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om upphävande av kap. 5 kyrkolagen m. m.; samt

från andra lagutskottet:

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 kap. 17 § lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom; och

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om rätt för arrendator att bortföra stråfoder.

§ 13.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 3.38 em.

In fidem

Gunnar Britth.

Tisdagen den 17 februari.

Kl. 4 em.

§ 1.

Justerades protokollen för den 10 och den 11 innevarande februari.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Härmed intygas att riksdagsmannen Waldemar Svensson på grund av bukåkomma, för vilken han den 17 februari 1948 inlägges på Sabbatsbergs sjukhus, är till arbete oförmögen tills vidare och minst 2 veckor framåt.

Stockholm den 16 februari 1948.

C. Crafoord,
överläkare.

Kammaren beviljade herr Svensson i Ljungskile ledighet från riksdags-

göromålen från och med denna dag tills vidare.

§ 3.

Herr statsrådet *Sköld* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 66, angående tillämpningen av bestämmelserna om rätt till statsbidrag för djursjukvård.

Denna proposition bordlades.

§ 4.

Föredrogos, men bordlades åter riksesutskottets utlåtanden nr 1—3, konstitutionsutskottets utlåtanden nr 1—5, statsutskottets utlåtanden nr 15, 16, 22, 25 och 26, första lagutskottets utlåtande och memorial nr 6 och 7, andra lagutskottets utlåtande nr 5 samt

tredje tillfälliga utskottets utlåtande nr 1.

§ 5.

Föredrogs den av herr *Henriksson* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet angående vissa av statens livsmedelskommission meddelade bestämmelser i fråga om rätt till yrkesmässig slakt.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 6.

Herr *Rylander* avlämnade en av honom och herr *Hallén* undertecknad motion, nr 389, om beredande av traktamentsbidrag åt vissa hos riksdagen tillfälligt anställda tjänstemän, som icke äro bosatta i Stockholm eller dess förorter.

Vidare avlämnades följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 54, med förslag till lag om fortsatt giltighet av allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293), nämligen:

nr 390 av herrar *Ohlin* och *Mosesson*;
nr 391 av herr *Skoglund* i Dovers-
torp *m. fl.*; och
nr 392 av herr *Hjalmarson m. fl.*

Slutligen avlämnades följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 49, angående inrättande av en fiskeristyrelse med statens fiskeriförsök m. m., nämligen:

nr 393 av herr *Sefve*;
nr 394 av herr *Svensson* i Stenkyrka
m. fl.; och
nr 395 av herr *Lundberg*.

Santliga dessa motioner bordlades.

§ 7.

Föredrogs en från fullmäktige i riksgäldskontoret inkommen skrivelse till riksdagen med överlämnande av ett av 1947 års revisionsutredning den 29 januari 1948 avgivet betänkande rörande riksdagens revisorers verksamhet; och beslöt kammaren hänvisa detta betänkande, i vad det avsåg förslag till ändrad lydelse av § 72 riksdagsordningen, till konstitutionsutskottet samt i övrigt till statsutskottet.

§ 8.

Justerades ett protokollsutdrag.
Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 4.08 em.

In fidem
Gunnar Britth.

Onsdagen den 18 februari.

Kl. 11 fm.

§ 1.

På förslag av herr talmannen, som förklarade sig hava om tiden för valen samrätt med första kammarens talman, beslöt kammaren att vid plenum onsdagen den 25 innevarande februari förätta val av 24 valmän för utseende av riksdagens justitieombudsman och hans ställföreträdare ävensom av 6 suppleanter för dessa valmän.

§ 2.

Herr statsrådet *Zetterberg* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 68, med

förslag till lag angående utsträckt tillämpning av lagen den 4 juni 1943 (nr 274) om förlängd giltighetstid för ränte- och utdelningskuponger, m. m.

Denna proposition bordlades.

§ 3.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**, som anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Skantze till mig riktat följande

Svar på interpellation angående sänkning av kemisk krigsmateriel i Östersjön.

frågor rörande de av sovjetryska myndigheter företagna sänkningarna av krigsmateriel i Östersjön.

1. I vad mån ha hittills gjorda framställningar från svensk sida till de sovjetryska myndigheterna lett till åsyftat resultat i denna fråga?

2. Komma nya framställningar av liknande art att göras, om de hittills gjorda ej leda till avsett resultat?

Jag ber få svara följande:

I medio av juli 1947 ingick till utrikesdepartementet rapporter, att fartyg, som sedermera visade sig stå under rysk kontroll, vid Christiansö nära Bornholm sänkt lådor innehållande ammunition och bomber bl. a. med senapsgas. Sänkningarna ägde rum på internationellt vatten, men då svenska och danska fiskare av ålder på platsen bedrivit ett givande trålfiske instruerades beskickningen i Moskva att hos ryska vederbörande hemställa att sänkningarna helt upphörde eller att de åtminstone tills vidare avbrötes i avvaktan på undersökning av inom vilka områden de skulle kunna äga rum utan att skada fisket. Jag vill, herr talman, särskilt framhålla det förhållandet, att sänkningarna ägde rum på internationellt vatten, något som icke möjliggjort för oss att framställa en protest eller resa några krav. Vad vi sökt uppnå är alltså endast ett iakttagande av den hänsyn, som i liknande fall plägar visas stater emellan. En framställning i samma anda som den svenska riktades till de ryska zonmyndigheterna i Berlin av den hos det allierade kontrollrådet där ackrediterade danska militärmissionen. Svenske konsuln i Berlin instruerades också att framlägga svenska regeringens synpunkter på sänkningarna. Vid den svenska demarchens framförande i Moskva förklarades muntligen, att de ryska myndigheterna komme att upptaga saken med det allierade kontrollrådet i Berlin, i enlighet med vars beslut sänkningarna av tysk krigsmateriel sades ha ägt rum.

Som svar å demarchen meddelades beskickningen i Moskva den 6 oktober av ryska vederbörande, att sänkningarna ägde rum på den lämpligaste plats man kunde finna, nära tyska kusten och avlägsen från den svenska samt på djupt vatten. Det förklarades också, att säkerhetsåtgärder vidtogos vid sänkningarna. Vari dessa bestodo var dock icke möjligt erhålla upplysning om.

Efter samråd med svenska utrikesdepartementet beordrades danska militärmissionen i november av danska regeringen att göra ytterligare en demarche hos de ryska myndigheterna i Berlin. Däri föreslogs, att sänkningarna måtte flyttas till vissa angivna områden längre österut i Östersjön, där fiske icke bedrevs. Vår beskickning i Moskva beordrades att stödja den danska framställningen. Enligt vad jag erfarit har danska militärmissionen nyligen av de ryska zonmyndigheterna i Berlin under rättats att »sänkningarna av kemisk krigsmateriel nu vore slutförda».

Svenska regeringen kommer att även i fortsättningen noggrant följa frågans utveckling.

Härefter yttrade:

Herr SKANTZE: Herr talman! Jag ber att till hans excellens herr utrikesministern få framföra mitt värdsamma tack för svaret på mina frågor.

Att tacksamheten något grumlas av svarets föga tillfredsställande innehåll, förmodar jag att hans excellens finner helt naturligt. Den förhoppningsfulla tilltro till vår utrikeslednings förmåga att skydda legitima svenska intressen, som sydkustfiskarna givit uttryck åt i sina framställningar till hans excellens i juli och december i fjol, har fått en svår knäck. Vad är det då som inträffat? Betydande områden av de bästa fiskevattnen söder om Blekingekusten, där av ålder svenska fiskare bedrivit sin näring, äro nu förstörda. Havsbottnen är belamrad med ammunitionsåldor och bomber, varigenom trålfiske på

Svar på interpellation angående sänkning av kemisk krigsmateriel i Östersjön.

dessa ställen är omöjliggjort. Redan när sänkningarna började för trekvarts år sedan, framhölls från fiskarhåll, att det finns gott om platser i Östersjön med tillräckligt vattendjup, där bottenlagret består av sten och där trålfiske ej kan förekomma, som skulle vara lämpliga för ifrågavarande sänkningar. För dessa synpunkter har man icke vunnit gehör.

Jag är naturligtvis medveten om att det är omöjligt att göra en formell protest. Att det rör sig om internationellt vatten är emellertid i detta sammanhang sakligt sett av underordnad betydelse. Det är icke den formella sidan av saken det gäller. Den svenska ståndpunkten innebär en begäran om hänsyn till hårt arbetande människors billiga krav på säkerhet under sin yrkesutövning i regelmässiga och internationellt erkända former. Jag har svårt att tro, att sprängämnen och ammunition nödvändigtvis måste sänkas just på detta område med sandbotten, där trålfiske bedrivs.

Därtill kommer en annan sak, som av interpellationssvaret att döma den svenska utrikesledningen uppenbarligen icke funnit lämpligt att taga upp med ryska vederbörande. Sänkningarna ha utförts på ett i tekniskt hänseende otillfredsställande sätt. Detta har medfört, att i dessa farvatten flyta omkring en mängd lådor med vidhäftande senaps- gas eller innehållande bomber med gas- eller sprängladdningar, även sådana med tändrör, och på sistone även behållare med cyanvätegas. Vad detta innebär av vådor för sjöfarten och fisket för kustbefolkningen behöver jag icke taga kammarens tid i anspråk för att närmare utveckla. Att så få olyckor hittills inträffat får tillskrivas den utomordentligt effektivt arbetande organisation för inrapportering, tillvaratagande samt oskadliggörande av dylikt, som chefen för sydkustens marindistrikt etablerade redan tidigt i höstas. Men kusten är lång, och skärgården erbjuder många skrymslen,

där gas- och sprängladdningar kunna ligga oupptäckta.

Hans excellens herr utrikesministern säger sig ha erfarit, att sänkningarna nu skulle vara slutförda. Jag kan bara hoppas, att hans sagesman skall visa sig ha varit riktigt underrättad. De senaste veckornas talrika fynd tyda eljest snarare på motsatsen.

Jag nödgas slutligen, herr talman, konstatera att demarcherna i detta ärende icke lett till åsyftat resultat, och jag kan icke frigöra mig från den känslan, att en något frimodigare attityd österut måhända skulle ha varit ändamålsenlig för åvägabringande av sådan hänsyn, som, för att använda hans excellens egna ord, plägar visas stater emellan.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**: Herr talman! Jag vet icke vad interpellanten menade med de sista orden om en frimodigare hållning österut. Här ha den danska och den svenska regeringen i samråd vidtagit de åtgärder som stå till buds enligt vanlig internationell sedvänja. Jag kan därför icke förstå vad det är interpellanten åsyftar, när han använder detta uttryck.

Herr **SKANTZE**: Herr talman! När beskickningen i Moskva den 6 oktober av ryska vederbörande fick svaret, att sänkningarna ägde rum på lämpligast möjliga plats nära den tyska kusten, medan den visste, att de icke skedde på sådana platser där de kunde företagas utan skada för fisket, att platserna ligga närmare den svenska än den tyska kusten och att redan ett otal exempel funnos på ilandflutna fynd, som gävo vid handen att sänkningarna i tekniskt hänseende icke voro utförda på lämpligt sätt, hade det, förefaller det mig, varit rimligt att man fortsatt diskussionen och påpekat dessa saker för att försöka få rättelse till stånd.

Svar på interpellation angående ekonomiskt nordiskt samarbete.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**: Herr talman! Det är självfallet, att den svenska ambassadören i Moskva har framfört alla dessa synpunkter och att han icke på något sätt eftergivit de yrkanden, som han hade instruktion att framföra. Vad interpellanten menar är alltså, att den svenske ambassadören skulle ha fortsatt diskussionen. Det är klart, att han gjort det, att han framfört alla argument och icke eftergivit sina framställningar. Vad är det därutöver, som interpellanten åsyftar i fråga om frimodig hållning?

Herr **SKANTZE**: Herr talman! Att dessa synpunkter skulle ha framförts efter svaret den 6 oktober framgick icke av interpellationssvaret. Är det så att det gjorts utan resultat, återstår det bara att beklaga, att ett resultat icke uppnåtts.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **GJÖRES**, som anförde: Herr talman! Herr Ljungqvist har i en till mig den 3 februari 1948 framställd interpellation frågat, vilka åtgärder som hittills vidtagits och vilka ytterligare åtgärder jag inom den närmaste framtiden ämnade vidtaga för att söka åstadkomma positiva resultat i frågan om ett närmare ekonomiskt nordiskt samarbete.

Till svar härå vill jag i huvudsak hänvisa till vad i detta sammanhang sades i mitt handelspolitiska anförande i riksdagen den 4 februari 1948.

Jag framhöll där, att frågan om det ekonomiska samarbetet dryftats vid utrikesministermötet i Köpenhamn den 27—28 augusti 1947. Därvid beslöts att utrikesministrarna skulle föreslå sina respektive regeringar att utse delegater

med uppgift att gemensamt undersöka möjligheterna för en utvidgning av det ekonomiska samarbetet mellan respektive länder. Delegaterna borde i första hand överväga frågan om ömsesidigt stöd under den nuvarande efterkrigsperioden men även undersöka möjligheterna till ett samarbete på längre sikt, bland annat frågan om ett fullständigt eller partiellt upphävande av tullgränserna mellan de fyra länderna. Förslag till instruktioner för de delegerade behandlas för närvarande inom de fyra nordiska länderna. De nämnda frågorna komma att närmare dryftas vid det utrikesministermöte, som planeras äga rum i Oslo den 23—24 februari. Vid mötet skola även handelsministrarna närvara just med hänsyn till att vid mötet jämväl skall behandlas det ekonomiska samarbetet mellan de berörda länderna.

Slutligen vill jag omnämna, att från svensk sida till delegater för det nordiska ekonomiska samarbetet utsetts kanslirådet Knut von Horn, handelsdepartementet, samt professor Ingvar Svennilson, Industriens utredningsinstitut. Från dansk sida ha utsetts nationalbanksdirektören C. V. Bramsnæs och departementschefen E. Sveinbjørnsson. Norska och isländska representanter i samarbetsorganet ha såvitt bekant ännu icke utsetts.

Härefter yttrade

Herr **LJUNGQVIST**: Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för handelsdepartementet få framföra mitt vördsamma tack för interpellationssvaret. Detta var kortfattat och koncist, och jag har full förståelse för den omständigheten. Statsrådet kan med rätta hänvisa till sina uttalanden under utrikesdebatten, då han ganska utförligt kom in också på frågan om det nordiska samarbetet. Jag hade redan då för min personliga del tillfälle att uttala min tillfredsställelse med de uttalanden, som gjorts från regeringens och

Svar på interpellation angående ekonomiskt nordiskt samarbete.

statsrådet Gjøres' sida i fråga om det nordiska samarbetet, icke minst samarbetet på det ekonomiska området.

Jag vill bara tillägga några korta kommentarer i dag. Jag vill understryka min tillfredsställelse över att regeringen utsett delegater — herrarna von Horn och Svennilson — med uppgift att undersöka möjligheterna för ett vidgat ekonomiskt samarbete. Jag fattar det som ett glädjande vittnesbörd om ett allvarligt uppsåt hos regeringen i denna sak och att man för Sveriges del vill göra vad göras kan för att gripa sig an med de konkreta samarbetsuppgifterna.

Uttryckligen har i interpellationssvaret också sagts ifrån, att utredningsarbetet icke bara gäller det aktuella läget under efterkrigsperioden utan också samarbete på längre sikt. Det är naturligt att här, liksom när det är fråga om de s. k. Beneluxländerna, frågan om partiell eller total tullfrihet träder i förgrunden. Säkerligen komma många svårigheter att yppa sig och många åtgärder av kompromissnatur att visa sig vara nödvändiga för att göra en övergång till en förtätad nordisk gemenskap så friktionsfri som möjligt. Många äro de försök som gjorts under gången tid att närma de nordiska länderna till varandra i olika avseenden. Ofta har det skett med framgång, men ofta ha de icke åtföljts av tillräcklig insikt eller förmåga att fullfölja avsikterna. Behovet av allt intimare gemenskap mellan våra nordiska folk finnes alltjämt och poekar på att bli bättre tillgodosett. Om någonsin någon tanke varit naturlig i vår ekonomiska politik, är det väl den nordiska enhetstanken. Yttre omständigheter kunna ju, som vi veta, från tid till annan för det ena eller det andra av länderna försvåra denna tankes förverkligande, men den kommer icke att dö utan leva ett allt starkare liv.

Jag vill bara upprepa här vad jag för min ringa del sade under utrikes-

debatten: Kunna icke de nordiska länderna, som i så många avseenden stå varandra så nära, komma varandra ännu närmare och åstadkomma vad jag nyss kallade en förtätad gemenskap, har man svårt att fatta, hur det skall vara möjligt att med tillräcklig optimism och tillräcklig effektivitet verka för en intimare internationell sammanhållning mellan folken. Därför är den nordiska samarbetstanken icke utopisk, såsom kanske en eller annan vill göra gällande. Den är praktisk politik och borde i högre grad än hittills varit fallet vara praktisk politik.

I interpellationen har jag tillåtit mig peka på värdet av en vidgad, friare marknad inom de nordiska gränserna. Jag skall icke här uppehålla mig närmare vid detta, då det framgått av interpellationssvaret och även av andra uttalanden från regeringshåll och från statsrådet Gjøres under utrikesdebatten, att regeringen har en positiv inställning i denna fråga. Fördelar på lång sikt stå att vinna både när det gäller den ekonomiska utvecklingen inom ett samarbetande Norden och när det gäller ett effektivt utnyttjande av handelspolitiska möjligheter gentemot omvärlden. I Beneluxländerna väntar man liknande fördelar, och i de nordiska samarbetssträvandena före kriget ingick också, såsom påpekats i interpellationen, ett gemensamt uppträdande vid handelsförhandlingar med länder utanför Norden.

Det synes mig alldeles uppenbart, att tendenserna ute i världen, visserligen i en kaotisk och förvirrad efterkrigsvärld, peka hän på skapandet av allt större ekonomiska enheter. Detta bör vara, som jag ser saken, en ytterligare sporre för oss att alltmer gå från tanke och ord till handling, när det gäller att samverka med och öva inverkan på våra frändefolk i riktning mot nordisk gemenskap. Det förefaller mig också klart, att nordiskt samgående skulle kunna bli av måhända icke ringa be-

Svar på interpellation angående de utomäktenskapliga barnens arvsrätt.

tydelse även för internationella utvecklingstendenser.

Det är klart, att ekonomisk samverkan rullar upp många andra problem än tullfrågan, såsom frågan om rörelsefrihet för företagsamhet och utvidgade arbetsmarknader, frågan om gemensam valuta o. s. v. Det är säkert ett mödosamt arbete, som måste uträttas på detta område, ofta bara steg för steg, men det avskräcker dock icke den som tror, att historien icke sagt sitt sista ord i och med den nuvarande situationen i Norden, utan fastmer är övertygad om att nordisk gemenskap för oss är en naturlig väg även till en intensivare och förtroendefull internationell samverkan. Därför kan icke heller nordisk gemenskap hota någon och borde därför icke heller motarbetas av någon. Tvärtom borde en sådan samverkan kunna lämna effektivare bidrag till en stabil internationell utveckling än om de nordiska länderna gå var för sig, och var och en, som känner nordiskt kynne, vet att vi endast ha fred och framåtskridande för ögonen.

Herr talman, herr statsråd! Jag har icke kunnat underlåta att säga dessa korta ord. Mig synes nämligen denna fråga långt viktigare än de flesta av de inrikespolitiska spörsmål, som i våra dagar vålla motsättning och strid mellan partierna. Det är väl så, att vi i lugna tider med stabila förhållanden ha svårt att komma ett tillräckligt stycke på väg i ett ärende som detta. Man slår sig så lätt till ro med konstaterandet, att allt är gott och väl och bör förbli som det är. Men något gott bör väl kunna komma även ur detta orons och stridens tidevarv, och det goda jag väntar på är framför allt en ökad insikt om det naturliga och berättigade i en nordisk gemenskap och kraftigare tag för att förverkliga den.

Jag dristar mig till sist hysa den förhoppningen, att de instruktioner för delegaterna, som enligt interpellationssvaret äro under utarbetande, skola

vara upplagda på ett så pass vittsyftande sätt, att de möjligen kunna föra enhetstanken ett gott stycke framåt. Handelsministrarnas bebådade närvaro vid utrikesministermötet i Oslo den 23 och 24 februari styrker förhoppningarna, att man tar itu med konkreta ekonomiska samarbetsproblem. Med stor sympati har jag både tidigare och i dag hört regeringens och statsrådet Gjøres synpunkter på denna för vårt folk och Norden livsviktiga angelägenhet. Väl vet jag att svårigheter möta, men regeringens ansträngningar att nå positiva resultat komma att mötas med intresse, uppmärksamhet och önsknings om god framgång i arbetet, önsknings, som säkert komma från de vidaste kretsar, oavsett partitillhörighet.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet ZETTERBERG, erhöi på begäran ordet och anförde: Herr talman! Herr Adolfsson har frågat mig, om 1941 års sakkunniga för kodifiering av ärvdabalken i enlighet med uttalat önskemål av 1945 års lagutskott så forcerat sitt arbete, att förslag om de utomäktenskapliga barnens arvsrätt hunnit framläggas, samt huruvida regeringsförslag i ämnet under alla förhållanden kunde förväntas till innevarande års riksdag.

Till svar härpå får jag anföra följande.

Som bekant har barn utom äktenskap, som icke är trolovningsbarn eller vars fader ej avgivit särskild arvsrättsförklaring, endast rätt till arv efter moder och modernefränder. Efter fader och fadernefränder har barnet däremot icke någon arvsrätt. På sätt herr Adolfsson framhållit har frågan om en förbättrad ställning i arvsrättsligt hänseende för barn utom äktenskap under senare tid vid upprepade tillfällen va-

Svar på interpellation angående de utomäktenskapliga barnens arvsrätt.

rit föremål för riksdagens behandling. I skrivelse den 18 februari 1936 anhöll riksdagen, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en allsidig, förutsättningslös utredning angående de utomäktenskapliga barnens rättsliga ställning samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda. I anledning av denna skrivelse har åt de sakkunniga, som år 1941 tillkallats för kodifiering av ärvdabalken, uppdragits att närmare överväga, i vad mån nu förefintliga olikheter mellan de bestämmelser som gälla barn i äktenskap och dem som gälla barn utom äktenskap kunna minskas. Vid 1938, 1943 och 1945 års riksdagar väckta motioner om utvidgning av utomäktenskapliga barns arvsrätt ha avvisats av riksdagen under hänvisning till den redan begärda utredningen.

De sakkunnigas uppdrag omfattar en kodifiering av alla de äldre och nyare lagar, som motsvara ärvdabalken i 1734 års lag. Detta komplex skall enligt de sakkunnigas avsikt sammanföras till två balkar, en föräldrabalk och en ärvdabalk. I juni 1946 framlade de sakkunniga den första huvuddelen, nämligen förslag till föräldrabalk (SOU 1946: 49). Därin upptagas rättsregler om föräldrar och barn samt om förmynderskap. Bl. a. behandlas reglerna om fastställande av faderskapet till barn utom äktenskap. Denna fråga är av grundläggande betydelse för spörsmålet om de utomäktenskapliga barnens rättsställning, icke minst i arvsrättsligt hänseende. De nu gällande bestämmelserna om fastställande av faderskap motsvara icke vetenskapens senaste landvinningar på detta område och kunna stundom leda till resultat, som te sig mindre tillfredsställande. De sakkunniga ha därför föreslagit ändringar på denna punkt i syfte att skapa ökade möjligheter att faderskapet till barn utom äktenskap skall bli fastställt i enlighet med verkliga förhållandet.

Den andra huvuddelen av de sakkunnigas arbete, nämligen ett förslag till ärvdabalk, som skall motsvara de nuvarande lagarna om arv, testamente och boutredning, har ännu ej hunnit slutföras av de sakkunniga på grund av andra dem åvilande arbetsuppgifter. Enligt vad jag inhämtat torde kommittéarbetet i denna del — vilket bl. a. omfattar frågan om de utomäktenskapliga barnens arvsrätt — såvitt nu kan bedömas bli färdigt under innevarande år.

Det var ursprungligen min avsikt att proposition på grundval av de sakkunnigas förslag till föräldrabalk skulle framläggas för riksdagen denna vår. Vid den närmare planläggningen av propositionsarbetet visade det sig emellertid tyvärr, att detta inte var möjligt, bl. a. emedan lagrådet på grund av andra synnerligen omfattande lagförslag, som skola framläggas i år, icke kunde tänkas i tid medhinna granskningen. Jag utgår emellertid från att förslag till föräldrabalk förelägges nästa års riksdag och att, så snart som möjligt efter det utredningsarbetet rörande en ny ärvdabalk avslutats, även proposition härom, och alltså bl. a. om nya arvsregler för barn utom äktenskap, kommer att framläggas för riksdagen. Det är min varma förhoppning, att lagstiftningsarbetet i denna socialt så betydelsefulla fråga skall leda till en utvidgad arvsrätt för barn utom äktenskap och sålunda tillika med andra åtgärder bidra till att förverkliga rättvisekravet på en förbättrad ställning för dessa barn.

Vidare yttrade:

Herr ADOLFSSON: Herr talman! Även om jag naturligtvis måste beklaga, att justitieministern icke har kunnat svara ja på min fråga om proposition om de utomäktenskapliga barnens arvsrätt skulle kunna föreläggas innevarande års riksdag, finns det starka skäl för

Svar på interpellation angående de utomäktenskapliga barnens arvsrätt.

mig att uttala glädje över innehållet i det svar jag nu erhållit. När jag nu alltså ber att få tacka justitieministern för det svar han här avgivit, så gäller detta tack alldeles särskilt den syn på denna viktiga sociala fråga, varav svaret uppbäres.

Jag har alltid för min egen del funnit det i hög grad orättvist och jämväl kränkande, att barn skola berövas sin arvsrätt av den anledningen, att deras fader och moder icke ha ingått äktenskap med varandra. Av det svar justitieministern nu avgivit framgår eller synes i vart fall framgå, att han i stort sett delar den uppfattning, som jag nu givit uttryck åt.

Den nuvarande lagstiftningen på detta område är till sina verkningar inhuman, och den kan i viss mån betecknas som en klasskranka, som snarast möjligt bör rivas ned. Jag kan av svaret finna, att detta är även justitieministerns mening. När justitieministern nu uttrycker en varm förhoppning, att denna fråga skall komma att lösas inom kort, vågar jag för min del uttrycka den förhoppningen, att det i så måtto synnerligen positiva i svaret skall leda till en stark forcering av det förberedelsearbete, som måste till, vilket arbete enligt min mening pågått alltför länge. Från den riksdagsgrupp jag tillhör har frågan vid flera tillfällen tagits upp i riksdagen, och varje gång har det blivit avslag under hänvisning till att utredning pågår i ärendet. När nu tolv år förflutit och väl tretton år komma att förflyta, sedan utredning ursprungligen beslöts, och då det av 1945 års riksdag gjorda uttalandet, att riksdagen förutsatte, att frågan skulle avgöras vid 1947 års riksdag, icke kommit att infrias, var det naturligt, att jag för min del i någon mån hyste den misstanken, att det kunde vara ett principiellt motstånd mot en sådan lagstiftning, som medverkade till den enligt min mening oerhörda förseningen av frågans lösning.

3 — Andra kammarens protokoll 1948. Nr 7.

Det brukar ju ofta vara så, att framstegstankar mogna alldeles för sakta, och de ha mognat synnerligen sakta särskilt beträffande detta problem. Det är därför, som sagt, naturligt att jag hyste den misstanke jag nu givit uttryck åt, när det dröjt så länge, innan ifrågavarande utredning blir slutförd. Jag vill bara tillägga, att jag efter justitieministerns nu avgivna svar på de frågor jag framställt i interpellationen vågar hysa den förvissningen, att saken inom en icke alltför lång framtid skall komma upp till avgörande, och att lagstiftningen också skall komma att få ett sådant innehåll, att barn icke längre skola kunna även i arvsrättsavseende bestraffas för att deras föräldrar icke ingått äktenskap med varandra.

Herr PAULSEN: Herr talman! Jag vill bara uttrycka min stora glädje över det svar justitieministern här avgivit, att denna fråga kommer att lösas vid nästkommande års riksdag. Det är en skamfläck och en skamfläck av värsta slag, som därmed försvinner från den svenska lagstiftningen.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 66, angående tillämpningen av bestämmelserna om rätt till statsbidrag för djursjukvård.

§ 7.

Föredrogos var efter annan följande på bordet liggande motioner; och remitterades därvid

till bankoutskottet motionen nr 389 av herrar *Rylander* och *Hallén*;

till behandling av lagutskott motionerna:

nr 390 av herrar *Ohlin* och *Mosesson*,

Motioner om ändrade bestämmelser rörande valkretsindelningen vid landstingsmannaval.

nr 391 av herr *Skoglund* i Dovers-
torp *m. fl.*,

nr 392 av herr *Hjalmarson m. fl.*;
samt

till jordbruksutskottet motionerna:

nr 393 av herr *Sefve*,

nr 394 av herr *Svensson* i Stenkyrka
m. fl. och

nr 395 av herr *Lundberg*.

§ 8.

Föredrogos vart efter annat utrikes-
utskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition angående godkännande av
protokoll angående det svensk-isländska
varuutbytet;

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition angående godkännande av
en mellan Sverige och Bulgariska Folk-
republiken ingången handelsöverens-
kommelse m. m.; och

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition angående godkännande av
protokoll rörande varuutbytet mellan
Sverige och Tjeckoslovakien.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa
utlåtanden hemställt.

§ 9.

Föredrogs konstitutionsutskottets ut-
låtande nr 1, i anledning av väckta
motioner angående ändring av bestäm-
melsen om stads indelning i valkretsar
vid stadsfullmäktigeval.

Kammaren biföll utskottets hem-
ställan.

§ 10.

Föredrogs konstitutionsutskottets ut-
låtande nr 2, i anledning av väckta mo-
tioner om ändrade bestämmelser rör-
ande valkretsindelningen vid lands-
tingsmannaval.

Uti de likalydande, till konstitutions-
utskottet hänvisade motionerna nr 216

i första kammaren av herr *Manner-
skantz*, och nr 349 i andra kammaren
av herr *Nilsson* i Göingegården *m. fl.*
hade hemställts, »att riksdagen i skri-
velse till Kungl. Maj:t ville anhålla, att
Kungl. Maj:t måtte verkställa utredning
rörande en sådan valkretsindelning vid
landstingsmannaval att hela landstings-
området vid sammanräkning komme att
behandlas som en eller eventuellt två
valkretsar samt därefter till riksdagen
inkomma med förslag i ämnet».

Utskottet hemställde, att förevarande
motioner icke måtte till någon riksdag-
ens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar
*Björck, Gustavson, Arrhén, Thorell, von
Friesen, Nolin* och *Dickson*, som inom
utskottet yrkat, att utskottet måtte till-
styrka de föreliggande motionerna.

Utskottets hemställan föredrogs; och
anförde därvid:

Herr *NOLIN*: Herr talman! Som kam-
marens ledamöter behagade finna, är
det flera av utskottets ledamöter, som
undertecknat en reservation, där det
yrkas bifall till motionerna.

Det är ju på det sättet, att allt flera
kommit till den uppfattningen, att
landstingsvalkretsarna i allmänhet äro
för små. Att dessa valkretsar äro så
små leder till att de mindre partierna
i många fall behöva ett synnerligen
högt röstetal för att vinna ett mandat,
medan de större partigrupperna få
sina mandat relativt billigt. Frågan om
att komma fram till en annan ordning
på detta område och få större valkret-
sar har ju gång efter annan varit uppe
till diskussion. Av motståndarna till
en sådan ändring påvisas det visserli-
gen, att landstingen hitintills icke ut-
nyttjat de möjligheter, som lands-
tingsvallagen ger att göra valkretsarna
större. Denna möjlighet är emellertid
starkt begränsad, då det ju heter, att
valkretsarna skola beräknas på det sät-

Motioner om ändrade bestämmelser rörande valkretsindelningen vid landstingsmannaval.

tet, att det kan väljas minst fem och högst nio ledamöter inom desamma. Och om man försöker att inom dessa gränser få till stånd ett bättre tillstånd stöter man på ganska stora svårigheter. Det mest naturliga vore nog, om man kunde få till stånd en sådan ordning, att alla mindre landstingsområden utgjorde en enda valkrets och att de större uppdelades i två valkretsar.

Det är icke tu tal om annat än att det ligger en ganska stor orättvisa i det nuvarande systemet. Hela det proportionella valsyste­met är ju avsett att ge största möjliga rättvisa åt olika parti­riktningar, så att de kunna få in representanter i proportion till sin storlek. Det är med anledning av detta som vi ansett, att en utredning, som icke alls behöver vara vittomfattande, bör komma till stånd på detta område, så att det kan bli en bättre tingens ordning i detta avseende.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till motionerna I: 216 och II: 349.

Herr NILSSON i Göingegården: Herr talman! Det är ju en gammal fråga, som jag i min motion tillsammans med några medmotionärer har tillåtit mig föra på tal.

Redan i en utredning under 1920-talet, 1927 vill jag minnas — det var 1927 års vallagstiftningssakkunniga — var man inne på att på något sätt rätta till det missförhållande, som man redan då ansåg vidlåda detta system i fråga om valkretsindelningen för landstingen inom resp. län. Efter denna utredning ha vid flera tillfällen motionsledes framförts förslag om förändringar, men riksdagen har vid samtliga dessa tillfällen avslagit framställningarna. Under åren 1935, 1936, 1937 och jag tror även 1938 väcktes motioner från olika partier såväl från socialdemokratiskt håll som ifrån folkpartihåll med begäran om förändring av landstingsvalkretsar-

na. Då riksdagen och även konstitutionsutskottet vid dessa tillfällen avvisat framställningarna, har jag för min del icke kunnat utläsa några verkliga saks­käl för denna ståndpunkt. Man har hänvisat till att samma grundlagsnormer, som gälla för val till andra kam­maren, där ju bostadsbandet är utslags­givande, också borde gälla i fråga om landstingsvalkretsarna. Jag tror för min del, att man överskattar detta skäl. De orättvisor, som för närvarande återfinnas i fråga om representationen av olika partier, äro enligt min mening avsevärda.

Om jag ser på landstingsrepresenta­tionen i mitt eget län måste jag säga, att det där råder stora orättvisor i fråga om mandatfördelningen. Högern har med ett röstetal på 12 088 4 mandat, socialdemokraterna med 29 000 och något hundratal röster 14 mandat, bonde­förbundet med 26 900 röster 15 mandat, folkpartiet med 5 500 röster 2 mandat och kommunisterna med 4 755 röster endast 1 mandat. Det råder väl intet tvivel om att denna mandatfördelning inte är någon rättvis representation för väljarna. Det är precis vad man tidi­gare, särskilt i mitten på 1930-talet, inte minst från socialdemokratiskt håll har förfäktat i denna kammare. Jag vill erinra om att den ärade ledamoten av denna kammare herr Spångberg både 1935 och 1936 motionsledes framställde förslag om ändringar i valkretsindel­ningen i likhet med vad motionärerna vid årets riksdag tillåtit sig göra. Vi åberopa samma saks­käl som då fram­fördes, nämligen att vi vilja ha rättvisa. Jag är medveten om att det inte går att åstadkomma hundraprocentig rättvisa. Men vilja vi ha den rättvisa som anstår ett demokratiskt samhälle, måste det ske en förändring på detta område. De siffror, som jag återgav rörande sam­mansättningen av landstinget i det län jag själv representerar, uppvisa klart och tydligt, vilka orättvisor som för

Motioner om ändrade bestämmelser rörande valkretsindelningen vid landstingsmannaval.

närvarande finnas. Minoritetspartierna ha ingen möjlighet att med nuvarande ordning få den representation som deras röstetal berättigar till.

Förhållandena ha under årens lopp ändrat sig betydligt, framför allt när det gäller kommunikationer och de röstberättigades kännedom om länet och landstingsområdet i dess helhet. Det går betydligt lättare nu för tiden att komma i kontakt med andra länsdelar. Det medför därför ingen större olägenhet, om den som blir vald inte bor på samma ort som hans väljare. Förhållandena i detta avseende äro betydligt olika mot vad de voro låt mig säga i början av detta århundrade. Detta är ett av skälen till att man numera icke behöver vara betänksam mot att låta valkretsarna sammanfalla med landstingsområdena.

Jag tillåter mig ännu en gång, herr talman, att upprepa, att om man håller på att rättvisa skall vara rådande i ett demokratiskt samhälle, då skall man gå in för en förändring på denna punkt och låta valkretsarna sammanfalla med landstingsområdena.

Med dessa få ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den reservation, som har avgivits av herrar Björck, Gustavson m. fl.

Herr **PETTERSSON** i Norregård: Herr talman! Jag skall be att få yttra några ord med anledning av utskottets ställningstagande till dessa motioner. Utskottet har icke ansett det behöfligt att någon utredning kommer till stånd i denna fråga, då utskottet under årens lopp flera gånger haft samma motioner till behandling och avstyrkt desamma. Därför ha vi även i år avstyrkt en utredning. Inga nya saksäl ha heller tillkommit, som göra en utredning erforderlig. Från olika håll har dessutom den uppfattningen uttalats, att vi inte skola sätta till utredningar i onödan.

Så har icke minst varit fallet från det håll, där man nu gör gällande, att en utredning om denna fråga skall igångsättas.

Det har också visat sig att landstingen själva ha den åsikten, att landstingsområdet skall vara uppdelat i små valkretsar. Knappast något landsting har begagnat sin rätt att bilda valkretsar med maximiantalet 9 mandat utan de hålla sig i regel till valkretsar med minimiantalet 5 mandat. Landstingen i landet ha till och med från 1942 till 1946 års landstingsmannaval ökat antalet valkretsar med 4. Det visar dock att landstingen föredraga mindre valkretsar, som avspegla meningen i länets olika delar. Jag tror för min del att detta är ett riktigt förfarande. Det heter också i landstingslagen, att valkretsar skola bestå av länets landsbygd samt av de städer i länet som tillhöra landstingsområdet. Det torde sålunda inte ha inträffat någonting, som skulle motivera en utredning i detta avseende.

Det är helt naturligt att de allra minsta partierna och de små grupper, som kunna uppstå, skulle ha nytta av att länet bleve en gemensam valkrets. Jag tror emellertid inte att det är önskvärt att frammana en massa småpartier, inte ens i ett demokratiskt samhälle. Vi ha nu 5 partier och det kanske är tillräckligt.

Man kan framdraga många synpunkter, som tala emot att städerna skulle slås ihop med landsbygden till en hela länet omfattande valkrets. Motionärerna ha visserligen varit försiktiga och talat om 2 valkretsar. Men om deras förslag bleve realiserat är det ingenting som hindrar, att landsbygden i länet skulle kunna sammanslås med en stad, där vissa speciella intressen skulle kunna göra sig gällande med sådan styrka, att landsbygden bleve nästan utan representation, trots att partibanden äro starka. I de län, där en sådan utveckling kunnat befaras, har ingen önskan

Motioner om ändrade bestämmelser rörande valkretsindelningen vid landstingsmannaval.

om att valkretsarna skola bli större yppats.

Riksdagen har ju ständigt i största möjliga utsträckning hållit på den kommunala självbestämmanderätten. Det skulle därför vara underligt om riksdagen toge ett steg, som ginge rakt emot vad landstingen själva anse. För den skull finns det enligt utskottets mening ingen anledning att gå in för en utredning på detta område.

Konstitutionsutskottet föreslog så sent som 1945 den ändringen i landstingslagen, att om synnerliga skäl därtill föreligga, skulle även stad kunna få ingå i valkrets. En liten stad, som är omgiven av ett landsbygdsområde, kan därigenom inrangeras i en valkrets. Härigenom har det argumentet bortfallit, att det är olämpligt att sammanföra städer, som ligga långt ifrån varandra, till en valkrets. Den omständigheten att vi för så kort tid sedan lättat på bestämmelserna talar ytterligare mot att en utredning nu skulle vara erforderlig.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr OHLIN: Herr talman! Det utmärkande för utskottets argumentering liksom för den siste ärade talarens anförande är ju, att man skjuter över hela frågan till landstingen och säger, att denna sak kunna väl landstingen själva få bestämma. Riksdagen skulle alltså i detta fall träda åt sidan. Gentemot detta vill jag säga, att frågan om tryggandet av en någorlunda rättvis representation i de beslutande politiska församlingarna är ett demokratiskt spörsmål av betydande räckvidd. Det kan knappast vara lämpligt att riksdagen underlåter att själv försöka bedöma, om det är några olägenheter med det nuvarande systemet, varvid man naturligtvis bör beakta de erfarenheter, som ha gjorts inom landstingen.

Den första fråga som uppställer sig är väl om det kan påvisas att repre-

sentationen blir snedvriden, mandatet illa fördelade, genom nuvarande system. Jag skall inte trötta kammaren med många siffror. Jag vill endast påpeka att vid 1946 års landstingsmannaval erhöll bondeförbundet 242 landstingsmän, medan en proportionell fördelning efter antalet röster i landet skulle — om jag icke räknat fel — givit till resultat 205 landstingsmän. Bondeförbundet erhöll alltså 37 mandat mer än vad det skulle ha fått vid en jämn fördelning. I Kalmar län t. ex. erhöll folkpartiet vid samma val inte en enda landstingsman, trots att det samlade 7 115 röster, medan däremot exempelvis högerpartiet med tre gånger så många röster, 21 428, fick 12 landstingsmän. Man skulle vidare kunna peka på Gotland, där folkpartiet fick en representant på 3 366 röster, medan bondeförbundet fick 9 landstingsledamöter på 9 355 röster och högern 4 på 4 610 röster.

Sådana exempel torde visa, att det på åtskilliga håll finns mycket väsentliga ojämnheter i den faktiska fördelningen av landstingsmandaten jämfört med röststyrkan vid landstingsvalet. Nu har det från utskottets sida vid detta liksom vid föregående tillfällen invänts, att dessa olägenheter minskats genom en valteknisk samverkan. Det är alldeles klart att så är fallet. Socialdemokratiska partiet har därför för närvarande ingen väsentlig överrepresentation. En valteknisk samverkan är dock icke i och för sig önskvärd. Vi veta ju alla att dessa karteller användas såsom underlag för en politisk propaganda mot de partier, som använda sådana valkarteller, varvid man försöker stämpla dem såsom varande mer eller mindre likartade. Det är knappast i och för sig önskvärdt med ett valsysteem, som tvingar fram sådan valteknisk samverkan och därigenom ger underlag för en osaklig propaganda av denna art. Man behöver ju inte dölja att det särskilt är från det socialdemokratiska par-

Motioner om ändrade bestämmelser rörande valkretsindelningen vid landstingsmannaval.

tiet, som inte självt använder valkarteller, som man riktar denna propaganda mot oppositionspartierna.

När utskottet nu hänvisar till att landstingen själva inte vilja ha de större valkretsarna, så måste jag med hänvisning till vad jag nyss har sagt påpeka, att landstingen därvidlag äro detsamma som *majoriteten* i landstingen. Jag vågar väl säga, att vi alla äro mänskliga och i någon mån påverkas av hur systemet verkar för vårt eget parti. Om bondeförbundets landstingsledamöter därför i något fall taga hänsyn till att de nuvarande förhållandena gynna dem och detta minskar deras intresse att åstadkomma en förändring, så finner jag detta i och för sig mänskligt. Jag bara konstaterar att det kanske förhåller sig på det sättet.

Att man på socialdemokratiskt håll inte visat något större intresse för reformen kan sammanhånga med många olika omständigheter. Det finns säkert vissa sakliga skäl även för en sådan ståndpunkt. Men å andra sidan kunna socialdemokraterna säga sig, att det är rätt bra att de mindre partierna tvingas till en valteknisk samverkan, som för dem själva inte känns alldeles lämplig. Landstingsmajoritetens ståndpunktstagande kan alltså inte anses vara baserat utslutande på hänsyn till lämpligheten av många valkretsar i och för sig utan påverkas kanske också i någon mån av hänsyn av nu antydd art.

Naturligtvis ha de grupper inom landstinget, som anse sig ha en eller annan fördel av den nuvarande ordningen, litet svårare att förstå, att den orättvisa fördelningen är en väsentlig nackdel. Det har rapporterats till mig från folkpartiledamöter i landstingen, att när de vid diskussioner i denna fråga i landstingen fört fram kravet på en ändrad valkretsindelning, så svaras det från de andra partierna, särskilt från bondeförbundet och socialdemokratien: Ja, men ni se ju, att frågan har varit

uppe i riksdagen gång efter annan, och riksdagen vill inte ha någon förändring. I riksdagen hänvisar man sålunda till landstingen och i landstingen hänvisar man till riksdagen.

Frågan är då huruvida vi här ha att göra med ett demokratiskt representationsspörsmål av den betydelse, att riksdagen har skyldighet att på grundval av en utredning försöka bilda sig en mening om de faktiska förhållandena. De tidigare verkställda utredningarna äro så pass gamla, att det skulle vara anledning att nu åter ta hela frågan under förnyat övervägande. Mig förefaller det, herr talman, som om detta sätt att skjuta landstingen framför sig och endast hänvisa till dem har någon liten smak av de obotfärdigas förhinder.

Jag vill gärna erkänna, att den utredning som motionärerna föreslå kanske är väl begränsad, när de bara tala om en eller två valkretsar. Om en sådan utredning kommer till stånd utgör den naturligtvis intet hinder för att frågan om valkretsarnas storlek kommer att tagas upp i hela sitt sammanhang utan någon direkt inskränkning till tanken på endast en eller två valkretsar.

Med hänsyn härtill, herr talman, lyser jag ingen tvekan att yrka bifall till reservationen.

Herr **PETTERSSON** i Norregård erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag tycker inte att professor Ohlins uttalande, att det med den nuvarande valkretsindelningen inte skulle kunna bli en ur demokratisk synpunkt rättvis fördelning av mandaten, är så värst vägande. Jag vill påstå, att det i valkretsar med upp till 9 mandat med de föreliggande möjligheterna till kartellbildning kan bli en något så när rättvis mandatfördelning.

Jag kan vidare anföra, att det i utskottet upplystes, att man i Stockholms län — jag tror det var så sent som i

Motioner om ändrade bestämmelser rörande valkretsindelningen vid landstingsmannaval.

fjol — gjort en ny valkretsindelning och därvid i alla fall stannat vid valkretsar med endast 5 mandat. Man gick inte upp till maximiantalet 9, trots att det därigenom fanns möjlighet att få en jämnare fördelning av mandaten.

Jag vill vidare vända mig mot professor Ohlins yttrande, att vi inte borde taga hänsyn till vad landstingen vilja utan borde fatta beslut oavsett den uppfattning som landstingen själva ha. Jag håller för min del på den kommunala självbestämmanderätten. Det är kommunala val det här gäller. Det har inte heller framkommit några förslag från landstingsförbundet eller det organ som för dess talan om en ändring av valkretsindelningen.

Man kan vidare fråga sig, varför inte folkpartiet, när det hade en dominerande maktställning i samhället, ändrade på den valkretsindelning, som nu är gällande. Men det gjorde det inte, utan först sedan dess maktställning var brutten, började attackerna mot denna valkretsindelning. Här besannar sig talesättet, att när jag sitter i orubbat bo är allting bra som det är. Sedan började man emellertid bli orolig.

Jag tycker som sagt inte att det finns anledning att företaga någon utredning. Och mot bakgrunden av de särskilt av professor Ohlin gjorda uttalandena, att det göres alldeles för mycket utredningar, finner jag en utredning av denna fråga för närvarande ännu mera överflödigt.

Härpå anförde

Herr FALLA: Herr talman! I den politiska diskussionen föras nu till dags de demokratiska talesätten ofta till torgs med mycket stor iver. Man tycker sig dock mycket ofta finna, att det egentligen mest är en läpparnas bekännelse och att det demokratiska tänkesättet inte har slagit rot så värst djupt. Ett vittnesbörd härom får man när man

nu har att behandla konstitutionsutskottets utlåtande i förevarande fråga. Till det demokratiska styrelsesättet hör ju, att olika åskådningar och meningsriktningar hos medborgarna skola få göra sig hörda i de beslutande församlingarna och även i den mån det är möjligt inverka på besluten. Men det är uppenbart att demokratien inte är satt i högsätet, när valkretsindelningen är sådan, att stora minoriteter bli uteslängda från deltagande, som förhållandet faktiskt är beträffande landstingen. Det är denna vrångbild av demokrati, som vi nu i stor utsträckning ha vid landstingsvalen, som motionärerna önska att få tillrättad.

Det är högst anmärkningsvärt, att man å det håll, där man oftast talar om demokrati och demokratisk rättvisa, nu inte har något gehör för kraven på en sådan demokratisk ordning. Det är uppenbarligen så, att man vill ha demokrati för sin egen räkning. Man vill ha denna rättvisa för egen del men man vill inte ge den åt andra, åt dem som äro färre till antalet och som följaktligen behöva denna demokratiska rättvisa.

Nu yttrade herr Pettersson i Norregård, som försvarade konstitutionsutskottets ståndpunktstagande, att man inte skall sätta igång utredningar i onödan. Detta är naturligtvis riktigt. Men att ge en rättvis representation i landstingen åt de olika meningsgrupperna ute i landet är inte någon onödig och ligkiltig sak, herr Pettersson i Norregård. Vad det här gäller är att göra en teknisk utredning, och den kan inte bli så förfärligt långvarig eller dyrbar. Såvitt jag förstår måste det bli en till tiden och även till omfånget ganska begränsad utredning. Jag tror inte att herr Pettersson i Norregård behöver hysa någon fruktan för att detta skall bli alltför vidlyftigt i något avseende.

Det var mycket angenämt att höra

Motioner om ändrade bestämmelser rörande valkretsindelningen vid landstingsmannaval.

herr Petterssons i Norregård omtanke om den kommunala självstyrelsen som princip betraktad. Jag tycker bara att detta uttalande skulle ha varit anbringat på ett något lämpligare ställe, ty när landstingen själva i den mån som det nu är möjligt inte vilja reformera sin egen valkretsindelning, beror det uppenbarligen på samma mänskliga svaghet — eller skola vi för att komma saken riktigt nära in på livet säga partipolitiska svaghet — som gör sig gällande när konstitutionsutskottet nu avstyrker de föreliggande motionerna. Det är majoriteten som har dikterat det konstitutionsutskottsutlåtande som i dag föreligger. Majoriteten förtjänar på en orättvis valkretsindelning med för små valkretsar och vill följaktligen inte vara med om någon förändring. Precis på samma sätt är det ute i landstingen. Även där drar majoriteten fördel av de små valkretsarna, varigenom den kan undertrycka minoriteten, och är följaktligen inte heller där intresserad av att söka få någon ändring till stånd. Detta är ett sorgligt vittnesbörd om demokratiens förfall, i varje fall om den demokratiska tankens förfall, när den skall omsättas i praktiskt handlande.

Herr Pettersson i Norregård tycker att det är bra som det nu är och menar att man genom att använda möjligheten att bilda karteller kan åstadkomma en viss rättvisa. Ja, vi ha ju en del erfarenheter av kartellernas verkningar. De äro en nödfallsutväg, som man får tillgripa för att korrigera de svåraste orättvisorna. Men de kunna även missbrukas. Från mitt eget län har jag erfarenhet av hur just herr Petterssons i Norregård parti och ett annat borgerligt parti slå sig tillsammans för att slå ett tredje och på det viset sätta de demokratiska principerna ur spel så långt det är möjligt att göra det. Jag förmodar att det är ett sådant som herr Pettersson i Norregård känner till och som han tycker är så praktiskt och bra.

Nej, det är inte bra! Jag tycker verkligen att vi borde vara mogna för att helt och fullt acceptera demokratien, inte bara när den gagnar oss själva, utan vi borde acceptera den så att alla meningsriktningar tillgodoses, så att alla intressegrupper få den rättvisa representation, som kan ge det bästa resultatet av de meningsbrytningar, vilka ju höra samman med det politiska livet.

Herr Pettersson i Norregård framhöll att landsbygden skulle akta sig väldigt noga för detta förslag, därför att den kunde få sin representation försvagad genom att städerna kapade åt sig för mycket. Detta är ju att ställa saken precis på huvudet. Genom den nuvarande ordningen bli landsbygdsintressena ofta skjutna åt sidan till förmån för de mera koncentrerade samhällsbildningarna. Det praktiska resultatet av det nu tillämpade systemet blir sålunda i stort sett, att landsbygdens intresse får vika för städernas. Men det förekommer ju — och det är väl närmast det som har dikterat herr Petterssons i Norregård ståndpunktstagande — att man i vissa trakter av landet har en så homogen befolkning med så homogena intressen, att ett visst parti kan behärska valkrets efter valkrets inom en del områden. Så förhåller det sig nog med bondeförbundet på sina håll nere i Småland. Det är tydligen detta som gör det nuvarande oeffterrättliga förhållandet så smakligt för herr Pettersson i Norregård.

På samma sätt förhåller det sig med andra grupper, som ha en majoritetsställning i större delen av landet och som återfinnas i konstitutionsutskottets majoritet. Genom sin majoritet behärska de många valkretsar och undertrycka genom den nuvarande valordningen de minoriteter, som finnas, och få en större representation än de rättvisligen skulle ha. Detta ha de uppenbarligen ingenting emot, utan de vilja tvärtom slå vakt om den ordningen så länge som möjligt.

Motioner om ändrade bestämmelser rörande valkretsindelningen vid landstingsmannaval.

Herr Pettersson i Norregård yttrade några vänliga ord till herr Ohlin och folkpartiet om att de borde ha ändrat på detta medan de hade möjlighet till det. Ja, så där kan man ju kasta med knivarna, men det är ju inte något argument i en verklig sakdebatt. Och det kanske kan gå likadant med herr Petterssons i Norregård parti. Efter ett antal år, då herr Pettersson i Norregård vill ha en bättre ordning på detta område, kan man fråga honom, varför inte han och hans parti hjälpte till att skapa rättvisa, då de kunde göra det. I dag äro de inte benägna att göra det. I dag passar inte en rättvis valordning för herr Pettersson i Norregård och hans parti. Det kan hända att det passar dem en annan gång. Jag hoppas emellertid att det skall passa riksdagen att göra en ändring, innan herr Pettersson i Norregård och hans parti bli färdiga med sin omvändelse.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr PETERSSON i Norregård erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Med anledning av herr Fallas anförande vill jag framhålla, att vi väl inte gärna kunna ändra på landstingslagen allt eftersom vissa mandat bli hotade. Vi få väl vänta tills tiden blir mogen för en utredning om ändrade bestämmelser. Det låter nästan som om herr Falla uppgivit tanken på att kartellbildningar skulle vara möjliga i framtiden. Jag vet inte vad han har för inställning till den frågan, men de kunna ju bli behövligen en gång, och det finns ju inte anledning att fara ut så kraftigt mot dem som herr Falla gjorde.

Jag förstår inte riktigt vad herr Falla menar, när han säger att det är bondeförbundet som dikterat ställningstagandet i denna fråga. I Stockholms län, där man gjorde ny valkretsindelning i fjol, tror jag inte bondeförbundet har så

mycket att säga till om. Men där blev det ändå valkretsar med bara fem mandat. Och varför? Jo, det är ju så, att länsstyrelsen gör upp förslag just för att man skall ha garanti mot majoritetsförtryck, och så skall landstinget fastställa vad länsstyrelsen har föreslagit. Det finns sedan möjlighet att klaga hos Kungl. Maj:t. Det går alltså inte så lätt för en majoritet att göra valkretsindelningen hur som helst, utan länsstyrelserna ha ganska mycket att säga till om och utgöra en säkerhetsventil i detta avseende.

Vidare anförde:

Herr THORELL: Herr talman! I sitt första anförande framhöll herr Pettersson i Norregård som riktigt är att denna fråga varit uppe många gånger förut. Samma sak påpekades för övrigt av herr Nilsson i Göingegården. Herr Pettersson i Norregård sade också att det inte framkommit några nya skäl för en ändring. Det är förresten utskottsmajoritetens argument, ty något annat bärande argument för utskottets avslagsyrkande har ju knappast kommit fram.

Men, herr Pettersson i Norregård, den omständigheten att frågan gång på gång kommer upp tyder väl på att det är något som inte är bra. När det gång på gång från olika håll göres framstötter, så måste det väl vara något som inte är tillfredsställande. Herr Pettersson i Norregård och jag ha ju varit ungefär lika länge i riksdagen, och vi ha varit med om att den ena frågan efter den andra gång på gång fallit i riksdagen men sedan så småningom mognat, så att riksdagen intagit en annan ståndpunkt än den tidigare gjort. Om det inte vore på det sättet, skulle det över huvud taget inte bli något framåtskridande i vårt samhälle.

Jag vill även påpeka en annan sak. När denna fråga tidigare behandlats i riksdagen, har det brukat vara endast

Motioner om ändrade bestämmelser rörande valkretsindelningen vid landstingsmannaval.

ett par reservanter. I år är det inte mindre än sju reservanter. Jag förmodar att kammarens ärade ledamöter ha observerat, att bondeförbundets representation i konstitutionsutskottet har spruckit mitt itu. Herr Gustavson i Guntorp i första kammaren har en mening rakt motsatt herr Petterssons i Norregård. Det tycks alltså inte vara någon enhetlig mening på det hållet. Herr Gustavson i Guntorp anser det rättvist att det nuvarande systemet ändras. Herr Pettersson i Norregård är däremot mer konservativ eller kanske mer egoistisk — jag vet inte riktigt, men någonting däråt är det väl i alla fall, när han vidhåller det gamla på det sätt som han här gör.

Nu använder herr Pettersson i Norregård diverse argument — han måste ju komma med något — och herr Falla har nyss behandlat några av dem. Jag skall ta upp ett par till. Först skall jag stryka under herr Fallas yttrande att vi fullkomligt dela rädslan för nya utredningar. Vi vilja inte ha en mängd nya och framför allt inte onödiga utredningar. Men denna utredning blir såsom redan framhållits säkert av mycket ringa omfattning och blir ganska enkel att utföra, eftersom materialet finns tidigare. Jag är alltså inte rädd för en utredning i detta fall.

Herr Pettersson i Norregård försöker frammana rädsla för att det skulle bildas en mängd småpartier, om landstingsvalkretsarna slås samman. Men i regel skulle ju samma fara föreligga genom valkretsindelningen vid andrakammarvalen. Att tro att det härigenom skulle bli en mängd småpartier, är väl ändå att se spöken mitt på dagen. Såvitt jag kan förstå finns det inte större anledning till bildande av småpartier vid val av landstingsmän än vid val av riksdagsmän.

Vidare talade herr Pettersson i Norregård om den kommunala självbestämmanderätten. Jag kan inte förstå

varför den på något sätt skulle bli åsidosatt i detta fall. Det är väl intet som hindrar att vi i våra gamla landstingsvalkretsar sätta upp egna kandidater och gå fram med flera listor. Vid andrakammarvalen förekommer det ju att ett parti har kanske sju eller åtta olika listor i samma valkrets. Men såsom redan påpekats är det så, att kommunikationerna numera äro mycket livligare än förut. Folk som framträda såsom landstingskandidater — det är ju vanligtvis kommunalmän — bli ganska snart kända över hela sitt län, och jag kan inte tro att ett parti skulle bli så förfärligt ledset, om det skulle visa sig att inte just den man som partiet tänkt sig blir vald utan en annan inom samma meningsriktning. Det skulle man nog ta ganska lugnt.

Herr Pettersson i Norregård tog ett exempel från mitt eget län, nämligen Stockholms län. Han framhöll att man där nyligen hade ändrat valkretsindelningen och att man i flera fall stannat för valkretsar med endast fem mandat. Det är alldeles riktigt, men det bara stryker under, ärade kammarledamöter, hur svårt landstingen ha att reformera sig själva. I landstingen sitta ju, i stort sett åtminstone, samma partier som i vår lagstiftande församling, och majoriteten har inte så stort intresse av att detta ändras. Men eftersom herr Pettersson i Norregård tog ett exempel från mitt län, skall jag tala om hur valsystemet verkar där. Det är inte vårt parti som träffats av orättvisan, utan vi ha fått vår del i representationen. Men folkpartiet har stått i kanten av ett mandat vid flera val ända till sista valet. Det har fattats några få röster, och så ha alla rösterna varit bortkastade. Är det riktigt, herr Pettersson i Norregård, att i det sammanhanget använda ordet demokrati? Jag skulle inte tro det. Vid det sista valet nådde partiet ett sådant röstetal, att det fick sitt mandat — det togs för övrigt från bonde-

Motioner om ändrade bestämmelser rörande valkretsindelningen vid landstingsmannaval.

förbundet. Sådana fall ha förekommit runt om i landet.

Det är en annan sak, herr talman, som man tycks ha förbigått både i utskottet och i kammardebatten. Landstingsvalen utgöra ju underlag för vår representation i första kammaren. Orättvisorna i fråga om fördelningen av landstingsmandaten få på det sättet en klar återverkan beträffande sammansättningen av första kammaren. Denna fråga har alltså sin stora betydelse inte bara med hänsyn i och för sig till landstingsmandaten. Även ur den synpunkten är det enligt min uppfattning av största vikt att kammaren i dag följer reservanternas förslag och inte, såsom annars kunde ligga nära till hands, utskottsmajoritetens.

Därmed ber jag, herr talman, att få instämma i det yrkande som herr Nolin framställt.

Herr NORDSTRÖM i Torsby: Herr talman! Det har framhållits här, att det inte är första gången som denna fråga diskuteras utan att det har skett gång efter annan. Herr Thorell säger att detta beror på att det måste vara något fel på den nuvarande ordningen. Det skulle vara intressant att höra av herr Thorell eller andra som följa reservanternas, varför inte landstingen utnyttja befintliga möjligheter att utöka valkretsarna, så att man åtminstone därigenom reducerar de felaktigheter i mandatfördelningen som kunna förekomma. Riksdagen har sagt nej till den ena motionen efter den andra, huvudsakligen av det skälet att landstingen icke utnyttja sina möjligheter att göra valkretsarna större. Det har viskats i mitt öra, att herr Falla själv för några år sedan fallit ur landstinget i Örebro län, där han hör hemma, därför att han gått emot en förstoring av valkretsarna. Jag tror för min del — det säger jag helt öppet — att det inte skulle vara någon fara att gå med på att till

och med hela landstingsområdet kunde bli en valkrets. Det skulle inte vara någon risk att ge ett sådant medgivande, ty det finns inte något landsting i detta land — och det gäller landsting såväl med borgerlig som med socialdemokratisk majoritet — som skulle gå till länsstyrelsen och begära en sådan valkretsindelning. Jag tror inte heller att det finns några kommuner — i varje fall inte mer än ett fåtal — som skulle hos länsstyrelsen tillstyrka att hela landstingsområdet skulle bli en valkrets. Jag tror alltså inte att vi skulle få det annorlunda, även om vi ginge på reservanternas linje. Det skulle i alla fall bli valkretsar på sju eller åtta eller kanske nio mandat.

Någon har sagt — jag tror att det var herr Nolin — att det är svårt att bilda lämpliga valkretsar. Jag förstår inte varför det skulle vara så svårt. På några håll har man redan brutit igenom domsago- och häradsgränserna. Möjligheter finnas alltså att t. ex. slå ihop två härad för att få valkretsarna större. Men man utnyttjar inte denna möjlighet i någon större utsträckning. Det stora flertalet landsting nöjer sig med kretsar på sju, åtta eller nio mandat.

Herr Ohlin sade att riksdagen inte skall stiga åt sidan utan på något sätt ålägga landstingen att ändra valkretsarna. På detta har herr Pettersson i Norregård svarat, att vi skola hålla på den kommunala självbestämmanderätten. Jag vill för min del säga att så länge landstingen icke utnyttja sina möjligheter att bilda valkretsar på upp till nio mandat skall inte riksdagen lägga sig i saken och ålägga dem att ändra på detta.

Herr Ohlin talade om den väldiga ojämnhet i fördelningen av mandaten som uppstår. Han använde i det sammanhanget inte uttrycket tilläggsmandat, men det är möjligt att han var inne på den gamla tanken om dylika man-

Motioner om ändrade bestämmelser rörande valkretsindelningen vid landstingsmannaval.

dat. Men i så fall finge vi väl tänka oss att börja med riksdagen och inte med landstingen.

Jag skall be att få fråga herr Falla: Vem var det som gav oss proportionalismen? Det var inte socialdemokratien och inte det liberala samlingspartiet, utan det var högerpartiet. Hade vi inte fått proportionalismen, så hade vi inte behövt bråka om den här saken nu. Då hade vi haft emansvalkretsar och mycket rejäla val med personligheter, som fått träda fram inför valmännen, och inte partier.

Ja, sedan talade herr Falla om demokratien. Jag tror, att han nämnde detta ord åtminstone tioalet gånger i sitt anförande, detta trots att det hölls på förmiddagen. Jag vill fråga herr Falla: Vem talade om demokrati från herr Fallas håll, när vi hade den 40-gradiga skalan eller t. o. m. en 5 000-gradig skala? Då var det bara vissa kretsar, som fingo bestämma allting, och vanliga bönder med en eller två hästars hemman hade inte mycket att säga till om. Då talade man emellertid inte om demokrati inom de kretsar, som stå herr Falla nära.

Min åsikt är, att man i första hand skall låta landstingen utnyttja sina möjligheter. Jag undrar, om inte då de av herr Ohlin påtalade ojämnheter kunde falla bort. Först om det skulle visa sig vara omöjligt att på den vägen utjämna ojämnheter, böra vi ålägga landstingen att göra om sina valkretsar.

För att belysa denna fråga vill jag beröra några av de nuvarande valkretsarna för andrakammarvalen. Uppsala län har fem mandat att fördela. Är det någon här i kammaren, som vill föreslå, att vi skola slå ihop Uppsala och Gävleborgs län till en valkrets för att få ojämnheter i proportionellt hänseende utplånade? Kronobergs län har vidare endast fem mandat, och vartdera av Blekinge, Hallands och Älvsborgs läns

södra landstingsområde har endast fem mandat. Gotland har endast tre.

Herr talman! Det har här vidare talats om tilläggsmandat. Men då detta inte synes vara aktuellt för dagen, skall jag inte närmare gå in härpå. Jag nöjer mig med att instämma i det yrkande, som här framställts av herr Pettersson i Norregård.

Herr NOREN: Herr talman! Herr Nilsson i Göingegården sökte göra gällande, att utskottet avstyrkt hans motion utan att det anfört några verkliga sakskaäl för detta avslag. Utskottet å sin sida framhåller, att man inte kunnat tillstyrka motionen därför att motionärer-na inte kunnat förebringa några sakskaäl, som medförde, att utskottet kunde ha anledning att i denna fråga inta en annan ståndpunkt än den man intagit vid så många föregående tillfällen.

Jag vill för min del säga, att sanningen i denna fråga är, att man ute i landstingen inte på långt när utnyttjat den niomandatsgräns, som man har med nuvarande föreskrifter. Innan man kan kräva en ändring av de nuvarande bestämmelserna, bör man enligt min mening kunna peka på att landstingens valkretsar ha uppdelats så, att man nått upp till denna niomannagräns. Skulle landstingen alltså själva vilja komma längre, först då bör riksdagen undanröja de hinder, som nu föreligga. Men i verkligheten ha vi ännu inte kommit i det läget, att landstingen önska en ändring på denna punkt.

Beträffande sedan talet om rättvisan eller orättvisan med det nuvarande systemet så vill jag framhålla, att jag inte på minsta vis känner mig illa berörd av det förda resonemanget. I detta fall är det enligt min mening inte bara en rättvisefråga utan även en lämplighetsfråga hur man skall ordna rörande människornas sätt att få välja.

Vi ha i vårt land anslutit oss till den proportionella valmetoden. Vi ha här

Motioner om ändrade bestämmelser rörande valkretsindelningen vid landstingsmannaval.

sökt oss fram på olika vägar för att göra systemet så fullständigt och så tilltalande och rättvist som möjligt. Men att kunna nå fram till ett system, där varje grupp eller meningsriktning inom landet känner sig helt tillfredsställd, är enligt min mening alldeles omöjligt. Frågan är, om det ens är önskvärt att här i landet genomföra det så ofta i dessa diskussioner framförda förslaget med tilläggsmandat, vilket skulle göra att riksdagen bleve en institution med en utomordentligt brokig sammansättning.

På andra håll i världen har man genomfört ett annat system än det som grundats på den proportionella valmetoden, nämligen ett system med majoritetsval. Man kan väl knappast säga att exempelvis engelsmännen, som accepterat majoritetsval, företråda en orättvisare demokrati än vi här i landet. Man har i England kommit till det resultatet, att man känner sig mest tilltalad av det där tillämpade systemet med majoritetsval. Det ena systemet kan enligt min mening vara lika bra som det andra. I stort sett är det endast en lämplighetsfråga.

För mig är icke huvudsaken, om man har proportionella val eller majoritetsval. För mig är huvudsaken, att människorna få rösta hur de vilja och på vem de vilja. Där är enligt min mening kärnan i demokratin, nämligen att man får ge uttryck för vilken opinionsyttring som helst. På den punkten kan man visserligen på visst håll sväva på målet, men det väsentligaste är väl ändå, att man har dessa möjligheter och får rösta därefter.

Jag fäste mig även vid herr Fallas resonemang om demokratin och den demokratiska rättvisan. Hans synpunkter i detta avseende imponerade inte alls på mig. Jag fick samma intryck som herr Nordström i Torsby, nämligen att man på det håll, som herr Falla här företräder, inte alls var upprörd, när

åkrarna och skogarna, grisarna och ladugårdarna samt bohaget men inte själarna voro avgörande för röstandet. Om det inte framsprungit en opinion från folkets breda lager om större rättvisa på denna punkt, hade nog samma röstningsmetoder varit gällande ännu i dag.

Herr talman! Jag ber att för min del få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr FALLA erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Vi känna alla herr Nordström i Torsby som en mycket god men fantasirik historieberättare. Det föreföll mig, som om det var denna berättaranda, som fallit på honom, när han höll sitt förra anförande och talade om att dra Gotland in till fastlandet med båtshakar o. s. v. Det där har fasligt litet med det föreliggande problemet att göra. Men jag förstår, att herr Nordström tyckte det var roligt att återropa dessa historier, och det var för honom tillräckligt.

Herr Nordström frågade, varför icke landstingen själva förstora sina valkretsar, när de ha möjlighet därtill, och han begärde svar på den frågan av mig. Svaret på den frågan har jag redan givit honom förut, nämligen att landstingens majoriteter i allmänhet ha samma inställning som konstitutionsutskottets majoritet, dit herr Nordström själv hör. Dessa majoriteter tycka nämligen, att de nuvarande förhållandena äro bra som de äro, eftersom det är majoriteten som har fördel av det nuvarande systemet. Jag frågar: Vad skall makten vara till, om inte för att missbrukas?

Herr Nordström frågade vidare vem som gav oss proportionalismen. Det är alldeles riktigt, att det var högern, som drev igenom detta system här i landet, och det står i full överensstämmelse med proportionalismens idé att nu föra ut den i den praktiska tillämpningen så, att de olika grupperna få en rättvis

Motioner om ändrade bestämmelser rörande valkretsindelningen vid landstingsmannaval.

representation. Herr Nordströms parti — kanske han själv var med redan på den tiden — motsatte sig proportionalismen i förhoppning om att med sin stora majoritet kunna stänga ute minoriteten ur riksdagen. Nu har systemet faktiskt kommit att tillämpas på det viset, att socialdemokraterna i stor utsträckning kunna stänga ute minoriteterna från landstingen. Det är ur socialdemokraternas egen synpunkt fullt logiskt och konsekvent handlat, när de gå emot föreliggande ändringsförslag.

Herr Norén talade sedan något om röstning av kor och hästar och grisar och kalvar och allt vad det var för någonting. Jag måste säga, att herr Noréns berättarkonst därvid mycket nära anslöt sig till herr Nordströms. Det förhållandet, att det tidigare här i landet förekommit olika rösträttsbestämmelser med graderingar på olika sätt, är väl inte så mycket att orda om nu i detta sammanhang. Hela vårt samhälle var helt annorlunda uppbyggt för 40, 50 eller 75 år sedan. Att rikta en anklagelse mot mig eller andra här, som representera samma ståndpunkt som jag, därför att det var så eller så för exempelvis 50 år sedan, tycker jag bra litet har att göra med praktisk politik och med sunt resonemang över huvud.

Herr NILSSON i Göingegården erhöll likaledes på begäran ordet för kort gemäle och anförde: Herr talman! Herr Norén framhöll till en början, att motionärerna icke förebringat några som helst sakskäl för sin framställning. Jag har en helt annan uppfattning. Jag tycker, att vi motionärer mycket kraftigt pekat på sakskäl, då vi hänvisat till de i många fall inom flera landsting föreliggande rent 100-procentiga orättvisor, som nu vidlåda gällande valsystem.

Herr Norén framhöll vidare, att den verkligt stora tillgången med vårt nuvarande valsystem var att vem som

helst fick rösta på vem han ville. Gentemot detta vill jag säga, att i den mån som någon, vilken vill lägga sin röst på en bestämd person, genom nu rådande felaktiga valsystem under inga omständigheter har möjlighet att påverka valet på så vis, att den valbare kommer att representera väljaren i landstinget, då är den tillgången inte mycket värd. Den politiska aktivitet, som vi väl alla anse bör vara till finnas hos valmännen ute i landet, måste hämmas högst betydligt av det nuvarande valsystemets orättvisor.

Herr **NORDSTRÖM** i Torsby, som på begäran jämväl erhöll ordet för kort gemäle, yttrade: Herr talman! Jag berättade verkligen en historia i början av mitt anförande, men det var bara en historia. Jag ville nämligen fråga herr Falla om anledningen till att han en gång tidigare fallit igenom i ett landstingsval var den, att han själv tidigare gått emot en förstoring av valkretsarna inom landstinget i fråga.

Så sent som 1924 ändrades dessa bestämmelser. Förut hade man valkretsar med från tre till sex mandat. I stället infördes bestämmelsen om fem till nio mandat. Dessa nya bestämmelser ha emellertid icke utnyttjats av många landsting. Och så länge landstingen själva icke utnyttja sina möjligheter, skall icke riksdagen enligt min mening av ren klåfingrighet ändra bestämmelserna i fråga. Här talas det så ofta om att vi inte skola ändra lagar i onödan och framför allt att vi inte skola tillätta utredningskommittéer i onödan.

Herr Falla talade om läpparnas beaktelse till demokratien. Han sade vidare, att man inte borde tillvita honom allt som underlätits för länge sedan. Nej, jag har visst inte velat tillvita honom detta. Under alla förhållanden var det dock representanter för det parti, som herr Falla nu företräder, som redo för rusthållet. När herr Falla talade om

Motioner om ändrade bestämmelser rörande valkretsindelningen vid landstingsmannaval.

läpparnas bekännelse till demokrati, så kom jag osökt att fundera på om det bara är vi socialdemokrater, som ha demokratien endast på läpparna, eller om det inte möjligen även är många borgerliga talare, som nu fara runt i bygderna och ständigt tala om demokrati.

Herr Thorell var inne på skillnaden mellan landstingsmänna- och riksdagsmannaval och tyckte inte att det var farligt med små partigrupper vid de förra. Det måste enligt min mening vara farligare med små partibildningar just vid landstingsval, där ortsintressena göra sig så starkt gällande. Det skulle enligt min mening inte heller vara lyckligt, om exempelvis en mindre grupp, som vid ett förstakammarval icke vill stödja någon bestämd partigrupp, skulle ha möjlighet att få in representanter i landstinget.

Herr THORELL erhöll likaledes på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Herr Nordströms i Torsby sista påpekande måste föranleda en replik från min sida, vilket emellertid egentligen hade varit obehövt, då jag förut under hand tillrättat mitt tidigare anförande. Jag menade, att det inte kunde vara farligt med dessa småpartier, ty dessa kunna aldrig få något inflytande inom landstingen. Jag vill således göra detta tillägg till protokollet.

Herr Nordström var även något inne på en del andra spörsmål, som jag här skulle kunna ha anledning att beröra. Men då debatten i denna fråga dragit ut så långt på tiden, nöjer jag mig med att endast vidhålla mitt tidigare yrkande.

Härpå yttrade

Herr HALLBERG: Herr talman! Herr Ohlin trodde, att det åtminstone delvis var partipolitiska spekulationer, som lågo bakom motståndet mot ett bifall till

yrkandet i reservationen. Jag tror att herr Ohlin har en överdriven föreställning om de politiska beräkningarna i detta sammanhang. Jag vill anförda ett exempel från mitt eget län, Kopparbergs län.

Så sent som år 1945 hade vi en ny valkretsindelning för ifrågavarande landstingsområde. Länsstyrelsen hade uppsatt olika alternativ och inbjöd representanter för samtliga politiska partier som äro representerade i landstinget till en överläggning och rådgivning för att komma överens om vilket av dessa alternativ, som borde förordas. Det befanns att det blev fullständig enhällighet kring ett av alternativen. Socialdemokrater, folkpartister, högermän och bondeförbundare voro helt och hållet ense om att förordas ett visst alternativ. Jag och mina medkommittenter från socialdemokraterna vid det tillfället gjorde med stöd av föregående val-siffror en enkel uträkning för att se, vad vårt parti skulle tjäna genom det ena eller andra alternativet. Det visade sig, att vi skulle ha vunnit ett eller två mandat vid valet 1946 om vi förordat ett visst alternativ, men — herr Ohlin kanske tycker det låter otroligt, men det är ett faktum — vi gingo med de andra partierna och avstodo från att eventuellt tjäna ett eller två mandat för att få enhällighet i frågan. Det kan icke kallas partipolitiska spekulationer. Jag tror, att även de andra partierna hade samma inställning.

Jag skulle också vilja tillägga, att för oss socialdemokrater är det i den fråga, som behandlas här i kammaren i dag, ingen ko på isen. Från vår synpunkt sett skulle kammaren gärna kunna bifalla yrkandet i reservationen. Socialdemokraterna skulle säkert inte förlora på om dessa större valkretsar inom landstingsområdena komme till stånd. För min del anser jag det fullständigt onödigt med denna utredning, även om det blir en rent teknisk sådan. Jag tye-

Motioner om ändrade bestämmelser rörande valkretsindelningen vid landstingsmannaval.

ker, att de starkaste skälen tala för att följa utskottet och låta landstingen även i fortsättningen bestämma över valkretsindelningen.

Sedan vill jag säga ett ord till herr Falla. Det var ganska underligt att höra honom beklaga sig över att det är två partier som slå sig tillsammans och slå ett tredje. Både när det gäller landstingsval, riksdagsmannaval, fullmäktigeval och andra kommunala val har erfarenheten under många år visat, att det är tre partier som slå sig tillsammans för att slå det fjärde, nämligen socialdemokraterna.

Herr FALLA erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman: Herr Nordström i Torsby vill ha klarhet i om det var sant, att jag fallit igenom vid ett landstingsval på grund av valkretsindelningen. Jag skall gärna ge honom svar på den frågan, eftersom det tycks ha en ofantlig betydelse för honom. Jag föll igenom vid ett landstingsmannaval för länge sedan, men om det berodde på valkretsindelningen eller andra faktorer vet jag inte. Jag tror inte herr Nordström vet det och kanske ingen annan heller. Det är rätt svårt att räkna ut, men om det förhåller sig på det ena eller andra sättet, vad har det med denna fråga att göra? Kan det inverka på herr Nordströms eller andra ledamöters bedömande av detta valproblem om jag för tolv eller fjorton år sedan föll igenom vid ett landstingsmannaval på grund av valkretsindelningen eller på grund av något annat? Vad är det för tossigt resonemang!

Till herr Norén vill jag säga, att jag med en viss förvåning hörde hans upplysning om att för honom var proportionalismen alldeles likgiltig. Demokratien låg, enligt herr Norén, inte alls däri, utan i att människorna fingo göra själva rösthandlingen. Om denna handling sedan betydde något för samhälls-

livets gestaltning var herr Norén fullkomligt likgiltigt. Jag måste säga, att en sådan demokrati har jag inte förut hört förkunnas. Jag skulle vilja uttala den förhoppningen, att herr Norén skall vara ganska ensam om det slaget av demokratiskt tänkesätt.

Herr PETERSSON i Norregård, som likaledes på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Denna fråga voro vi tämligen eniga om i utskottet. Man blev sedan något förvånad när en reservation bifogades utlåtandet, ty herr Thorell gjorde inte så stora ansträngningar i utskottet för att driva denna fråga till sin spets.

Likaledes blev man synnerligen förvånad över att frågan kunde röra upp en sådan debatt här i kammaren. Jag anser ändå, att denna utredning är alldeles obefogad. Hittills har inte framkommit något i diskussionen, som ändrat min inställning, och jag vidhåller fortfarande att en utredning vore fullkomligt onödig i detta fall. Jag håller fortfarande på — som jag nämnde tidigare i en replik till herr Ohlin — att den kommunala självstyrelsen kunna vi inte eliminera, utan den måste vi hålla på och vänta på en framställning från landstingen. Jag vet inte om, att något landsting framställt begäran i denna riktning. Det har endast varit enskilda motioner som kommit fram då och då här i riksdagen. Jag anser att det inte är berättigat att försöka tvinga fram en utredning i denna fråga utan att landstingen på något sätt framställt begäran härom.

Jämväl herr NOREN erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag vill säga till herr Falla, att jag inte på något sätt är orolig för att jag inte representerar en minst lika äkta demokrati som den herr Falla själv anser sig representera. Jag vill tillägga, att jag på intet vis har an-

Motioner om ändrade bestämmelser rörande valkretsindelningen vid landstingsmannaval.

ledning att taga tillbaka vad jag sade, även om herr Falla anser att det är en rätt egendomlig demokratisk deklARATION. Jag vill reagera mot herr Fallas sätt att vantolka och förvanska vad som är sagt. Jag sade, att det väsentliga beträffande valproceduren det är, att människorna få gå fram till valurnorna och säga sin oförgripliga mening. Vad sedan beträffar frågan om sättet för valet så är det ju en lämplighetsfråga. Jag menar inte att majoritetsvalet ur demokratisk synpunkt kan antastas, det är fullt acceptabelt. Det är väl ingen som påstår, att engelsmännen ha sämre demokrati än vi här i Sverige därför att de tillämpa majoritetsval!

Jag tror att jag med detta, herr Falla, åtminstone förtydligat vad jag sade i mitt första anförande, om detta nu var så otydligt.

Härefter yttrade

Herr MOESSON: Herr talman! Jag har lärt känna herr Norén som en rätt-rådlig man, men även jag måste säga att jag blev mycket förvånad när han nyligen förklarade, att för honom var det huvudsaken att folk får rösta på vem de vilja och på det sätt de vilja. Jag tänkte annars att herr Norén hade den uppfattningen, att huvudsaken var att de som gingo till val för att rösta därmed på något sätt kunde påverka utvecklingen och få sin mening känd.

Till min ärade bänkkamrat här skall jag be att få säga, att när jag hörde honom tala kom jag att tänka på psalmens ord: Gör ångern sann fast den är sen! Jag har nämligen under de många år jag varit med i konstitutionsutskottet gång på gång haft denna fråga uppe, men tyvärr har jag, med undantag av någon partikamrat, allena fått trampa vinpressen. Jag hänvisade på sin tid i konstitutionsutskottet till det förhållandet, att i Östergötlands län fick vid 1934 års val bondeförbundet 12 900 röster och 9 mandat, folkpartiet hade

7 200 röster och fick intet mandat, höger hade 22 000 röster och fick 19 mandat. Vid 1938 års val hade bondeförbundet 14 800 röster och fick 8 mandat, folkpartiet hade 9 400 röster och fick 2 mandat. Men det hjälpte inte. Vilka siffror som än lades fram förklarade mina kära kamrater, att de ansågo att det inte var skäl att komma och göra någon ändring.

Jag vill minnas att jag här i kammaren för utskottets nuvarande ordförande, herr Hallén, då han försvarade utskottet, berättade en historia om en präst och hans husfolk, som en gång reste till kyrkan. Lasset välte och vördig prosten kom ovanpå och de övriga kommo under honom. Prosten sade åt dem som lågo och klagade: »Det är inte så farligt. Om bara ingen rör sig, så är det inte någonting att klaga över.»

Det är ju en given sak att det är beklämmande för de människor, som gång på gång gå fram och söka göra sin mening gällande, när inte effekten blir en rättvis mandatfördelning. Jag har ända sedan min tidigaste ungdom varit en livlig anhängare av den proportionella valmetoden. Den är, såsom allt annat mänskligt, ofullkomlig. Jag kan dock icke förstå dem som säga, att de brister som vidlåda det proportionella val-sättet äro så iögonfallande, att de för den skull inte vilja anamma detta system utan hålla på enmansvalkretsar eller något annat sådant. Man säger, att där gör sig personligheten mera gällande. Om man däremot accepterar den proportionella valmetoden, då borde det väl vara angeläget att man försöker få denna metod så rättvis och effektiv som möjligt. Detta menar jag är huvudsaken här. Sedan kunna vi låta bli att hålla på och räkna ut, hur mycket det och det partiet i ett visst läge skulle förlora genom en annan indelning. Jag tror att det vare en god sak, om vi så snart som möjligt kunde enas härom, oavsett om man tillhör ett stort eller

Motioner om ändrade bestämmelser rörande valkretsindelningen vid landstingsmannaval.

litet parti, samt avlägsna de skönhetsfläckar på det svenska samhällslivet, som dessa orättvisor faktiskt äro.

Det är med dessa ord, herr talman, som jag ber att få hemställa om bifall till reservationen.

Herr **THORELL** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Ja, min ärade bänkkamrat är nog van att lägga glödande kol på folks huvuden, och under livet har detta kanske fört många till ånger. När han emellertid försökte detta med mig, så var det litet misslyckat, helt misslyckat för resten. Jag har nämligen tillhört andra utskott här i riksdagen så pass länge, att jag kommit till konstitutionsutskottet först på senare tid. Mig veterligt har jag inte tidigare varit med om behandlingen av denna fråga.

Jag har bara velat tala om detta, så att inte herr Mosesson tror, att jag känner mig alltför ångerfull. Jag har inte ändrat inställning, vilket kanske inte heller varit så felaktigt, om man ändrar sig till det bättre.

Vidare yttrade:

Herr **OHLIN**: Herr talman! Herr Nordström i Torsby hade tydligen brist på argument när han bemötte mig, ty han valde att tillskriva mig den uppfattningen, att jag skulle ha visat sympati för tilläggsmandat vid landstingsval. Det fanns, herr talman, inte ett enda ord i den riktningen i vad jag yttrade.

Herr Pettersson i Norregård vidhåller, att det bör kunna bli ett rättvist resultat med valteknisk samverkan. Ja, här ha ju bland annat av mig framförts fakta, som i vissa fall visa motsatsen. Fakta visa ju, att bondeförbundet 1946 erhöll 242 landstingsmandat i stället för 205 efter proportionell fördelning, en överrepresentation alltså på 37 mandat. Detta kan man inte komma

ifrån bara genom att bestrida fakta, som herr Pettersson i Norregård gör.

Den andra huvudsynpunkten är ju, att det vore väl ändå rätt bra om vi kunde undgå dessa valkarteller, som geva upphov till så mycken föga saklig politisk propaganda. Detta tal om att den svenska nationen består av arbetare och borgare, att nationen sönderfaller i dessa två grupper, det tycker jag är skadligt ur många synpunkter. Man lyckas i viss mån bibehålla denna fiktion om man kan påvisa, att de tre oppositionspartierna i många fall ha valkarteller. Då klumpar man ihop dem på detta sätt och säger, att de stå arbetarklassen emot. För mig framstår det som en ganska väsentlig sak om man kunde ordna det så, att det blir mindre behov av att ha valkarteller. Man skulle kunna göra en början genom att ordna med större valkretsar när det gäller just landstingsmannavalen.

Sedan påstår herr Pettersson i Norregård att jag sagt, att man inte skall taga hänsyn till vad landstingen vilja. Jag sade tvärtom, herr Pettersson, att man skall taga hänsyn till vad de vilja, men man skall icke bara taga hänsyn till den opinion, som råder i olika landsting och som kan vara något påverkad av de olika partiernas intressen i det ena eller andra landstinget. Om det skulle vara så i ett landsting, att en majoritet av socialdemokrater och bondeförbundare tycker att det är bra som det är — bondeförbundet är kanske överrepresenterat, och socialdemokraterna tycka att det är bra att tvinga oss andra till en valkartell — då är det kanske mänskligt om majoriteten tycker, att det inte finns tillräckliga skäl för en förändring. Man kan i sådant fall knappast vänta en fullständig objektivitet.

Låt mig taga ett exempel. Jag skall inte fortsätta herr Mosessons uppräknings av siffror från Östergötlands län. Det är väl bekant, att när länsstyrelsen framlagt ett förslag om omreglering av

Motioner om ändrade bestämmelser rörande valkretsindelningen vid landstingsmannaval.

valkretserna i Östergötlands län eftersom valresultatet var för absurt, beslöt man inom den socialdemokratiska landstingsgruppen och bondeförbundsgruppen i landstinget att uppskjuta denna reglering. Skälet härtill föreföll utomstående mycket svagt. Det gällde en inkorporeringsfråga i Motala. Med hänsyn därtill beslöt man uppskjuta omregleringen så att den inte skulle träda i kraft förrän efter 1946, på det att landstingsvalet 1946, som blir avgörande för förstakammarvalet 1949, måste ske på grundval av den gamla, av länsstyrelsen och andra underkända landstingsindelningen.

Nog visar väl detta lilla exempel att det är frestande att taga dylika hänsyn, och då är det kanske inte alldeles rättvisande att här tala om den lokala självstyrelsen. Det gäller nämligen närmast en valsystemsfråga. Det är ingen som vill inkräkta på vad landstingen skola besluta, utan man önskar att landstingen skola bli sammansatta så rättvist som möjligt. Jag tycker att det är mer i överensstämmelse med den lokala självstyrelsens anda att man överlämnar dessa lokala beslut åt landsting, som representera opinionen i landstingsområdet, än att ha en samsammansättning av landstingen, som är mer eller mindre snedvriden i förhållande till väljaropinionen.

Sedan säger herr Nordström i Torsby och även herr Pettersson i Norregård, att så länge landstingen inte själva intaga en annan hållning än de för närvarande göra, så bör riksdagen inte ens taga upp problemet till undersökning. Men, herr talman, om det å ena sidan är så, att landstingsgrupperna i viss mån överskatta de synpunkter jag här anfört av hänsyn till det egna partiet och å andra sidan underskatta betydelsen ur demokratisk synpunkt av ett mera rättvist valsystem, då är väl detta en fråga, som riksdagen inte kan visa ifrån sig. Man kan ju inte vänta initia-

tiv från de landstingsgrupper, där valsystemet redan nu i stort sett ger rättvisa. Där är det naturligt att man säger, att det är bra med små valkretsar, i varje fall ha vi bra som vi ha det, säger man där. Opinionsyttringen skulle komma från de landsting, där mandatfördelningen är orättvis i förhållande till röstunderlaget. Men i dessa landsting skulle detta kräva en oerhörd självövertvinnelse från de gynnade gruppernas sida. Om de inte äro märkliga denna självövertvinnelse, så skall riksdagen inte bara konstatera detta och säga, att riksdagen inte kan taga initiativ.

Herr Hallberg talade om, att i Kopparbergs län hade man på socialdemokratiskt håll varit osjälvisk när det gällde indelningen. Det glädde mig mycket att höra. Jag vill inte i minsta mån draga i tvivelsmål, att herr Hallbergs beskrivning var alldeles riktig. Jag tror, att det förekommer på åtskilliga håll. Utskottets motivering förutsätter emellertid, att om det finns några landsting, särskilt då sådana med en mera ojämn fördelning, vilka *inte* äro med på noterna, skulle dessa kunna blockera vägen för en reform på detta område eller förhindra ett tillvägagångssätt som ger rättvisa.

När herr Hallberg säger att det snarast är så att tre partier slå det fjärde, så kan han undgå detta genom att medverka till en utredning om ett system, som överflödiggör en valteknisk samverkan av de tre partierna. Kanske herr Hallberg och jag skulle kunna enas, när det kommer till kritan. Enligt min mening borde man kunna undersöka inte bara motionärernas hemställan om en eller två valkretsar, utan även om riksdagen kan göra ett uttalande om en instruktion till länsstyrelserna, att dessa, då mandatfördelningen uppenbarligen står i dålig överensstämmelse med röstfördelningen, borde taga upp frågan om en ändrad valkretsindelning

Motioner om ändrade bestämmelser rörande valkretsindelningen vid landstingsmannaval.

med större valkretsar, om så skulle visa sig erforderligt. En sådan uppmaning från riksdagen skulle naturligtvis stödja de krafter ute i länen, som önska arbeta i denna riktning, men det förutsätter då att man har en sådan lagstiftning, att inte länsstyrelserna av lagstiftningen äro förhindrade att taga ett sådant initiativ.

Till sist, herr talman, ansåg herr Pettersson i Norregård tydligen att han hade ett verkligt dräpande argument när han i en replik till mig frågade, varför inte folkpartiet införde denna reform när vi hade makten i landet. Nu när vi kände oss klämda och förlorade på det nuvarande systemet kommo vi och begärde förändring. På detta kan jag svara, att det nuvarande systemet ger folkpartiet en viss överrepresentation i landstingen, låt vara en svag sådan. Folkpartiet får ett tiotal mandat mer än det skulle få efter jämn röstfördelning. Det är alltså inte, herr Pettersson, med anledning av att vi förlora på dagens system som vi begära förändring, utan det är av principiella skäl. Vi anse att det skulle vara mera i överensstämmelse med en demokratisk representationsmetod, om man undersökte möjligheterna att åstadkomma en förbättring.

Jag tillåter mig att uttrycka den förhoppningen, att även bondeförbundet — som ju också är överrepresenterat — så småningom skall kunna ansluta sig till synpunkten om betydelsen av ett mera demokratiskt system.

Herr HÅSTAD: Herr talman! Debatten har visserligen pågått länge, men ett par uttalanden ha föranlett även mig att begära ordet.

Jag vill inte ge mig in på de partipolitiska motiv, som till äventyrs kunna ligga bakom ståndpunktstagandet i denna fråga. Jag vill bara konstatera, att det är en händelse som ser ut som en tanke, att de, som främst slå vakt om

den nuvarande ordningen, äro just de partier, som uppenbarligen vinna mest på det nuvarande systemet.

Jag tror dessutom, att det är mycket litet vunnet med att diskutera förhållandena för 42 år sedan, vid den tidpunkt alltså, då det proportionella valsystemet genomfördes. I dag kunna vi konstatera, att när en lösning träffades 1907 i rösträttsfrågan, voro samtliga partier, således även högerpartiet, sedan flera år tillbaka vunna för den allmänna rösträtten, vilket konstaterades genom upprepade propositioner från högerregeringar och upprepade riksdagsbeslut. Striden stod endast om det ena eller andra valsystemet, och ingen lär väl kunna bestrida, att de som då höllo på det proportionella valsystemet hade framtiden för sig och stodo en demokratisk tankegång närmare än de som förfäktade majoritetsintresset.

Herr Mosesson var inne på historiken över valkretsarna. Jag tror, att vi skola kunna få denna litet bättre förklarad än som hittills i dag varit fallet. Till en början ville man allmänt ha små valkretsar, ty man önskade få så nära anknytning som möjligt mellan väljare och valmän. Denna uppfattning fanns då hos alla partier, utan all valspekulation. Dessutom fanns det vid den tidpunkten endast tre partier, och så länge detta var förhållandet fanns det inte heller något större behov av stora valkretsar, ty den proportionella rättvisan kunde i stor utsträckning tillgodoses inom dessa smärre valkretsar. Först så småningom tillkommo flera partier, och man fick då erfarenhet av att valutlagen inte tillgodosågo den proportionella rättvisan. Då kommo dessa opinionsyttringar år efter år fram i riksdagen. Vad gjorde riksdagen då? Först ökades maximum för antalet mandat i landstingsvalkretsarna, och senare gjordes ett uttalande till förmån för att landstingen verkligen skulle taga ut detta maximum, d. v. s. vidga sina val-

Motioner om ändrade bestämmelser rörande valkretsindelningen vid landstingsmannaval.

kretsar. Nu har detta inte gjorts, som vi veta av olika inlägg i dagens debatt, och vi ha dessutom senast 1946 års statistiska resultat att studera och kunna då konstatera de orättvisa utslagen. Detta är i korthet landstingsproportionalismens historia, och jag tror att högern inte har någon svårighet eller något dåligt samvete att se tillbaka.

Jag vill tillägga att det synes mig, som om denna fråga om valkretsindelningen inte kan vara uteslutande en landstingens sak. Den måste, såsom här också framhållits av olika talare, i högsta grad vara en riksdagsfråga. Riksdagen skall ju för det första trygga minoriteternas rätt över huvud taget, och för det andra äro ju dessa val till landstingen och vissa stadsfullmäktige avgörande för första kammarens sammansättning, och första kammaren har, såsom det heter i riksdagsordningen, lika behörighet och myndighet som andra kammaren.

Vad jag tror skulle vara den största vinsten, ifall man här toge vara på uppslaget att göra hela landstingsområdet till en valkrets, vore att de sista resterna av s. k. valkretsgeometri skulle försvinna. »Valkretsgeometri» betyder ju att de lagstiftande myndigheterna kunna manipulera med valkretsarna alltefter egna taktiska intressen. Detta har förekommit inte minst i Amerika, men vi ha också haft kännning av det här i Sverige, exempelvis när det under åren 1867—1911 gällde att para ihop städerna i olika valkretsar. Då förekommo här i denna kammare vart tredje år ytterligt pinsamma debatter, som gällde just sådan valkretsgeometri, d. v. s. frågan om hur hoppningen bäst skulle göras för att den ena eller andra meningsgruppen skulle gynnas. Det är något av detta, som ännu finns kvar inom landstinget genom den elasticitet, som landstingslagen medger när det gäller fastställandet av valkretsarna. Det behöver naturligtvis inte vara uteslutande

partipolitiska intressen, som härvid komma till uttryck — jag tror som många andra, att tillvägagångssättet i de allra flesta fall är betingat av sakliga skäl. Men det finns i alla fall en frestelse härvidlag, och det är denna frestelse, som man enligt min mening bör rensa bort, därför att det skulle rena vårt politiska liv och minska möjligheterna till eventuella ohemula beskyllningar mot politiska meningsmotståndare. Dessutom skulle också den fördelen vinnas, som herr Ohlin ansåg att man skulle vinna, nämligen att kartellerna skulle försvinna. Dessa karteller äro ju knappast populära på något håll, även om de enligt min mening äro nödvändiga för att skapa proportionell rättvisa, så länge ett parti är jättestort och andra partier mycket små i förhållande därtill.

Till sist skulle jag, herr talman, bara vilja ställa den frågan, om man verkligen anser att de resultat, som uppnåddes vid landstingsmannavalet 1946, skulle vid en projicering på en första kammare, som ställdes under upplösning, ge ett riktigt och rättmätigt utslag. Bondeförbundet skulle därvid få 23 å 27 mandat, såvida jag räknat rätt — det är svårt att fastställa något exakt tal, och olika beräkningar kunna här vara möjliga till följd av lokala överenskommelser. Högerpartiet skulle få 18—20 mandat, fastän högerpartiet hade ett högre sammanlagt röstetal vid förra landstingsvalet än bondeförbundet! Vad socialdemokraterna beträffar, erhölet det socialdemokratiska partiet 45 % av rösterna. Skulle en upplösning av första kammaren nu ske, skulle socialdemokraterna tack vare sin övervikt inom landsting och stadsfullmäktige få sannolikt 76 mandat eller ännu mera. Ur allmänpolitisk synpunkt kanske detta inte är så orättvist, eftersom kommunisterna blivit i motsvarande mån underrepresenterade. Men vi måste säga att det är en dålig valordning, som vi ha,

Motioner om ändrade bestämmelser rörande valkretsindelningen vid landstingsmannaval.

när en minoritet inom folket på detta sätt kan förvandlas till en majoritet i en första kammare, som har precis samma makt och myndighet som andra kammaren.

Jag finner därför, herr talman, att det borde ligga i allas intresse och framför allt i vår demokratis intresse att skapa en bättre ordning på denna punkt och därmed undanröja orsakerna till de debatter, som återkomma år efter år. Jag tror att en mycket förnuftig utväg därvidlag har anvisats genom förslaget att göra hela landstingsområdet till en valkrets. Det finns erfarenheter från annat håll av verkningarna av ett sådant proportionellt förfarande. Vid valen till andra kammaren i Holland utgör hela landet en enda valkrets. Partierna ställa emellertid lokalt upp sina kandidater, dock utan att vara bundna till något visst härad eller tingslag eller motsvarande område. Det är sålunda ingen rikslista som göres upp, utan man har »autonomt» fastställda listor för de olika grupperna i skilda delar av landet eller, om jag så får säga, i olika delar av jättevalkretsen. Man får på detta sätt faktiskt fram ett utomordentligt gott personval, för att tala med herr Nordström, samtidigt som systemet borgar för full matematisk rättvisa.

Det synes mig därför, som om andra kammaren i dag skulle fatta ett förnuftigt beslut, om man förenade sig om reservationen, till vilken jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr HANSSON i Skediga: Herr talman! Jag har uppmärksamt lyssnat till hela denna debatt och särskilt till herr Hästad, när han här talade om att hela landstingsområdet borde vara en enda valkrets. Ja, det kan man säga, när man är stadsrepresentant, men den som representerar landsbygden och som ser, hurusom landsbygden ständigt avfolkas, medan städerna tillväxa — också genom att städerna inkorporera stora

kommuner — måste ställa sig den frågan: vilken representation skall egentligen landsbygden få i landstingen, om städerna kopplas samman med landsbygden vid valkretsindelningen? Jag tror inte att det skulle vara någon lycklig utveckling.

Landstinget hemma i Uppsala län fick också en sådan skrivelse från länsstyrelsen, som herr Pettersson i Norregård talade om. Vi ha nu fyra valkretsar på landsbygden, och dessa ha vardera fem representanter. Det skulle kanske ha varit lämpligt att minska antalet valkretsar till tre, men man ansåg inte från något partis sida i landstinget, att det borde vara färre valkretsar. Även med ett landstingsmannaval följer ju ett visst valarbete, och det är alldeles klart, att om valkretsarna skulle bli större, skulle detta arbete bli besvärligare och personkännedomen skulle kanske bli litet mindre. Landstinget i Uppsala län svarade därför, att landstinget ville behålla sina fyra valkretsar på landsbygden och ha Uppsala som en valkrets för sig.

Skulle man göra som herr Hästad anser, skulle ju hela landsbygden ha blivit en enda valkrets, och då skulle även Uppsala stad ha förts till denna valkrets. Sådan som utvecklingen varit, är jag säker på att landsbygden då inte skulle ha fått någon större representation i landstinget.

Herr Ohlin sade, att det får inte vara så, att landstingen dirigerar riksdagen. Nu ville herr Ohlin i sitt sista anförande vända på saken — och det är ju i så fall inte någon nyhet; herr Ohlin brukar ju kunna ramla hit och dit i frågorna — men han uttalade sig i alla fall på det sättet; jag antecknade omedelbart vad han sade.

Nu är det ju så att landstingens arbete, med undantag av den uppgift som herr Thorell hittade på i dag men som han glömde i konstitutionsutskottet, nämligen att landstingen medverka vid

Motioner om ändrade bestämmelser rörande valkretsindelningen vid landstingsmannaval.

valen till första kammaren, huvudsakligen består i handläggning av vissa egna intressefrågor såsom sjukvårdsfrågor, lokala skolfrågor, frågor rörande lantmannaskolor och sådant, och detta måste väl sägas vara mer en kommunal verksamhet av stora mått.

För min del tror jag därför, att skulle förslaget om att varje län skulle vara en enda valkrets vid landstingsval gå igenom, skulle riksdagens ledamöter, som ju inte äro så vidare bra hållna enligt vad pressen säger — folkpartipressen spar ju inte på krutet därvidlag — bli ändå sämre hållna, herr Ohlin! Min uppfattning är, att när landstingen ha den frihet, som de ha, när det gäller valkretsindelningen, och inte utnyttja den, så skulle det innebära ett underbetyg åt de nuvarande landstingen för deras sätt att sköta sina angelägenheter, om man kom till dem och sade: »Nu skola ni ha en annan valkretsindelning.» Och jag tror inte att det i verkligheten finns någon, som skulle vilja skriva under på något sådant.

Jag anser för min del att det förslag, som majoriteten inom konstitutionsutskottet har framlagt, är det lyckligaste och det mest riktiga för framtiden, och jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Göingegården begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit de i ämnet väckta motionerna.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Rösträkning begärdes likväl av herr Nilsson i Göingegården, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 122 ja och 64 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 11.

Föredrogos vart efter annat:

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av väckta motioner angående ändrad tid för lagtima landstingsmöte m. m.;

nr 4, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av § 4 regeringsformen; och

nr 5, i anledning av väckt motion med förslag till lag om förvärvande av svenskt medborgarskap i vissa fall; samt

statsutskottets utlåtande nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1947/48, i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 12.

Föredrogos statsutskottet utlåtande, nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts pro-

Motion om inskränkning av den s. k. taxereducerade tiden för telefonsamtal.

position angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1947/48, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2.

Lades till handlingarna.

Punkterna 3 och 4.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 13.

Föredrogs vart efter annat

statsutskottets utlåtanden:

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1947/48, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående täckande av vissa medelsbrister, redovisade såsom propriäbalanser i försvarets civilförvaltnings räkenskaper; och

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående täckande av viss genom valutakursförändring uppkommen medelsbrist;

första lagutskottets utlåtande och memorial:

nr 6, i anledning av väckt motion om ökat statsbidrag till avlönanade av fjärdsmän; och

nr 7, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande första lagutskottets utlåtande nr 3 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 4 kap. 1 § rättegångsbalken; samt

andra lagutskottets utlåtande, nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser om fastighetsbildning inom vissa områden av stad, m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden och memorial hemställt.

§ 14.

Föredrogs tredje tillfälliga utskottets utlåtande nr 1, i anledning av väckt motion om inskränkning av den s. k. taxereducerade tiden för telefonsamtal.

I en inom riksdagens andra kammare väckt, till dess tredje tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 77, hade fru *Eken-dahl m. fl.* hemställt, att riksdagen måtte besluta att av Kungl. Maj:t begära revision av telefonreglementet i anslutning till i motionen anförda önskemål.

Utskottet hemställde, att motionen II: 77 ej måtte föranleda någon andra kammarens åtgärd.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Fru **EKENDAHL**: Herr talman! Det föreliggande utskottsutlåtandet belyser just i sin knapphändighet det ringa intresset hos utskottet att försöka förstå motionärernas uppfattning om den taxereducerade tidens betydelse för den arbetskraft det här gäller.

Utskottet stöder sig huvudsakligen på det utlåtande som utskottet avgav i anledning av fjolårets motion, där tyngdpunkten lades på telegrafstyrelsens uttalande, att styrelsen inte ville ta ansvaret för den taxeförhöjning som ett slopande av den taxereducerade tiden skulle medföra utan ville, att riksdagen skulle ge sitt omdöme i denna fråga, enär den kunde tänkas bidra till att bryta prisstoppet. När utskottet föreslår, att motionen skall till ingen riksdagens åtgärd föranleda, är motiveringen därtill, att förhandlingar i frågan inletts och i viss mån pågå. Vad beträffar argumenteringen om prisstoppet, som framfördes i fjolårets utskottsutlåtande, kan man väl lämna den utan avseende, då ju de av telegrafstyrelsen

Motion om inskränkning av den s. k. taxereducerade tiden för telefonsamtal.

begärda höjningarna av telefonavgifter och telefonabonnemang redan ha brutit prisstoppet, så att denna argumentering icke håller i dagens debatt.

Den uppfattningen, att alla frågor som kunna lösas förhandlingsvägen böra lösas på denna väg, ha väl alla som representera den fackliga rörelsen så många gånger givit uttryck åt, att där lämnar motionärernas principiella ståndpunkt intet övrigt att önska.

Det synes mig, att man av de uttalanden som gjorts kan dra den slutsatsen, att telegrafstyrelsen anser, att detta är en taxefråga som riksdagen har att avgöra, medan däremot riksdagen säger, att detta är en förhandlingsfråga som rätteligen de förhandlande parterna skulle avgöra. Att göra det påståendet, att förhandlingar i viss mån redan pågå, är enligt min uppfattning att pressa begreppet förhandlingar alltför långt. Vad som har hänt är enligt de uppgifter jag erhållit följande. I början av 1946 begärde Telegraf- och telefonmannaförbundet förhandlingar i denna sak med telegrafstyrelsen. Styrelsen svarade då med att framlägga en undersökning som företagits på ett tjugotal orter och som visade, att den begärda inskränkningen i den taxereducerade tiden inte skulle nämnvärt lätta telefonisternas arbetsbörda. 1947 gjorde den kvinnliga telefonistorganisationen, alltså KTTF, en liknande framställning och erhöll ungefär samma svar som Telegraf- och telefonmannaförbundet tidigare erhållit. Att kalla detta för förhandlingar och säga, att förhandlingar pågå, det är, det vill jag understryka, att pressa begreppet förhandlingar väl långt.

Det tycks mig, herr talman, som om man i andra kammarens tredje tillfälliga utskott icke har tagit så allvarligt på denna fråga som man exempelvis har gjort i första kammarens motsvarande utskott. Detta utskott har inhämtat yttranden från de myndigheter och organisationer som ha intresse av

denna fråga. Det har man däremot inte gjort i andra kammarens tredje tillfälliga utskott, utan där har man nöjt sig med att säga att förhandlingar pågå. Enligt de uppgifter som jag inhämtat och som jag här alldeles nyss meddelat pågå inga förhandlingar.

Jag vill, herr talman, yrka bifall till den motion som här föreligger.

Herr SKANTZE: Herr talman! Det smärtar mig, att motionären har tolkat utskottets lofvärda försök att hålla utlåtandet inom så trång ram som möjligt vad trycket beträffar som ett bristande intresse för själva sakfrågan. Förhållandet är ju det, som motionären också omnämnt, att vid frågans behandling i fjol gjordes ett klart uttalande om att frågan borde lösas förhandlingsvägen. Det är varken en taxefråga eller egentligen en förhandlingsfråga i den mening som motionären nu närmast utvecklat, utan det är en administrativ fråga. Skall det bli en ändring på denna punkt, så krävs det en ändring i telefonreglementet, och det är Kungl. Maj:ts sak.

Sedan riksdagen fattat sitt beslut i fjol, har enligt vad utskottet inhämtat telegrafstyrelsen vänt sig till de bägge organisationer som äro berörda av detta problem. Det är nämligen två organisationer på de anställdas sida som ha intresse av saken. Den ena av dessa organisationer, Kvinnliga telefontjänstemannaföreningarnas centralförening, har vid förhandlingar framlagt ett förslag och hemställt, att telegrafstyrelsen ville undersöka, hur det skulle ställa sig vid en inskränkning enligt de linjer som där föreslås. Den andra organisationen, Telegraf- och telefonmannaförbundet, har icke gått in på några förhandlingar utan vid den kontakt som telegrafstyrelsen tog med förbundet i höstas svarat, att dess ståndpunkt komme att redovisas i en motion vid 1948 års riksdag. Det förefaller mig alltså, som om förhandling-

Motion om inskränkning av den s. k. taxereducerade tiden för telefonsamtal.

arna blivit utdragna, i viss mån beroende på den attityd som Telegraf- och telefonmannaförbundet visat, när kontakt söktes med förbundet i höstas.

Det kanske förtjänar att omnämnas, att det finns en hel rad förslag om hur denna sak skall ordnas. Vi ha motionärernas ståndpunkt i fjol. Det är ett förslag. Landsorganisationen yttrade sig över motionen i fjol och hade ett annat förslag. Kvinnliga telefontjänstemannaföreningarnas centralförening har ett tredje förslag och Telegraf- och telefonmannaförbundet ett fjärde förslag. Det är väl då uppenbart, att när det gäller att ordna denna sak parterna och telegrafstyrelsens folk få söka komma överens och komma till ett resultat, och när det är klart, har utskottet skäl att göra en framställning till Kungl. Maj:t om sådan ändring i reglementet som krävs för att få ett förslag genomfört. Någon taxefråga behöver det ingalunda bli.

Härmed anser jag mig ha styrkt, herr talman, att det knappast finns anledning för riksdagen att i frågans nuvarande läge lägga sig i den. Riksdagen har ingenting annat att göra än att inta samma ståndpunkt som i fjol och avvakta, vad parterna i denna fråga kan klara ut med telegrafstyrelsen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Fru EKENDAHL: Herr talman! Jag är ledsen att behöva säga, att jag be-
tvivlar, att de uppgifter som utskottets
ärade ordförande ger äro riktiga. Det
förhåller sig nämligen på det sättet, att
jag från den organisation som har att
föra sådana förhandlingar inhämtat,
att några förhandlingar icke ha förts
och att den uppgift som herr Skantze
här ger, att telegrafstyrelsen har sökt
inleda förhandlingar och erhållit det
svaret från Telegraf- och telefonman-
naförbundet, att man där ville avvakta
motionens öde i riksdagen, är enligt
de uppgifter jag erhållit felaktig. Den

som hade tillfälle att i dagens eko i
går kväll höra representanter för
KTTF uttala sig i denna fråga, fick inte
den uppfattningen, att det pågick för-
handlingar, som kunde väntas leda till
resultat, utan man fick snarare den
uppfattningen, att det var en livsfråga
för KTTF lika väl som för Telegraf-
och telefonmannaförbundet att få en
ändring på denna punkt.

Det är klart, att man kan, som ut-
skottets ordförande säger, vänta och
se vad förhandlingarna leda till. Ja,
det skulle jag också tycka, därest för-
handlingar påginge. Men så är, såsom
jag i mitt första anförande meddelade,
icke fallet. Telegrafstyrelsen har på
Telegraf- och telefonmannaförbundets
framställning 1946 svarat, att styrelsen
föreslagit en utredning som visar att
den föreslagna reduceringen av tiden
icke nämnvärt skulle underlätta tele-
fonisternas tjänstgöring. Detta är den
kontakt som varit. Kan man kalla det
för förhandlingar? Nej, det kan man
inte göra, herr Skantze. Då ha vi litet
olika uppfattning om begreppet för-
handlingar.

Det är därför som jag yrkar bifall
till motionen, vars kläm är mycket
hovsam och där det hemställes, att
riksdagen måtte besluta att av Kungl.
Maj:t begära revision av telefonregle-
mentet i anslutning till vad som an-
förts. Att sedan herr Skantze hänvisar
till att det finns lika många uppfatt-
ningar i denna fråga som det finns re-
missinstanser är ju en sak, men vad
motionärerna begära och vad jag yrkar
bifall till är, att man skall taga hänsyn
till det av telefonisterna i båda för-
eningarna framställda yrkandet.

Herr SKANTZE: Herr talman! Den
ställning som telegrafstyrelsen tog till
frågan 1946 är det väl knappast anled-
ning att diskutera, sedan riksdagen i
fjol tagit ståndpunkt till saken. Att kon-
takt tagits med organisationerna och
förhandlingar förts med dem, det är en

Interpellation om byggnadstillstånd för om- och tillbyggnad av byggnader, avsedda som hem för kroniskt sjuka.

uppgift som utskottet fått från telegrafstyrelsens driftsbyrå, avdelningen för trafikfrågor, och jag har ingen anledning att antaga, att denna uppgift inte skulle vara riktig.

Fru EKENDAHL: Herr talman! Jag vill bara fråga, om utskottets värderade ordförande också har tagit kontakt med de förhandlande organisationerna och hört deras mening. Det har jag gjort, och jag har fått den uppfattning som jag här givit till känna.

Herr SKANTZE: På den frågan kan jag svara nej. Det ha vi i utskottet inte gjort. När det gällde en fråga som bör lösas genom förhandlingar och vi från den statliga myndigheten blivit underrättade om att man där var sysselsatt med denna fråga, så hade vi ingen anledning att ge oss in på ett remissförfarande.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets förevarande hemställan, dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 15.

Avlämnades följande motioner, nämligen av:

herr *Ståhl m. fl.*, nr 396, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 59, angående höjning av vissa postavgifter;

herr *Senander m. fl.*, nr 397, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 59; samt

herr *Östlund m. fl.*, nr 398, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 58, med förslag till lag om sambruksföreningar m. m.

Vidare avlämnades följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 48, angående stöd åt fiskerinäringen m. m., nämligen

nr 399 av herr *Hansson* i Skegrie *m. fl.*;

nr 400 av herr *Skantze m. fl.*;

nr 401 av herr *Utbult m. fl.*;

nr 402 av herrar *Ljungqvist* och *Hjalmarson*; samt

nr 403 av herr *Adolfsson m. fl.*

Därjämte avlämnades följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 49, angående inrättande av en fiskeristyreelse med statens fiskeriförsök m. m., nämligen

nr 404 av herr *Staxäng m. fl.*;

nr 405 av herr *Johansson* i Torp *m. fl.*;

nr 406 av herrar *Skantze* och *Nilsson* i Göingegården;

nr 407 av herr *von Friesen m. fl.*;

nr 408 av herr *Johnsson* i Kastanjegården *m. fl.*;

nr 409 av herrar *Andersson* i Ronneby och *Olofsson* i Höganäs;

nr 410 av herr *Lundberg m. fl.*;

nr 411 och 412 av herr *Jacobsson* i Igelsbo *m. fl.*;

nr 413 av herrar *Jacobsson* i Igelsbo och *Bränholm*;

nr 414 av herrar *Jacobsson* i Igelsbo och *Stjärne*; samt

nr 415 av herr *Dickson m. fl.*

Slutligen avlämnades följande motioner, nämligen av:

herr *Staxäng m. fl.*, nr 416, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 48; och

herr *Senander m. fl.*, nr 417, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 49.

Samtliga dessa motioner bordlades.

§ 16.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Fru MÖLLER, som anförde: Herr talman! Enligt beräkning uppgår antalet kroniskt sjuka i vårt land för närvarande till 20 000 à 27 000 personer eller mellan 3 och 4 % av hela folkmängden.

Interpellation om byggnadstillstånd för om- och tillbyggnad av byggnader, avsedda som hem för kroniskt sjuka.

Detta antal kan genom ändringarna i befolkningsstrukturen väntas stiga avsevärt under de närmast följande årtiondena. Antalet nu tillgängliga vårdplatser för kroniskt sjuka på allmänna och enskilda anstalter har uppskattats till cirka 8 000. Den återstående delen av detta sjukvårdsklientel vårdas dels i hemmen, dels på de vanliga ålderdomshemmen.

Det säger sig självt, att de sjukas rimliga krav på en sakkunnig vård med bästa tänkbara medicinska och tekniska hjälpresurser i mycket ringa utsträckning kunna tillgodoses vid vård i enskilda hem eller vanliga ålderdomshem. Härtill kommer, att vården av kroniskt sjuka i de enskilda hemmen, särskilt då det rör sig om äldre personer, i de allra flesta fall är förenad med utomordentliga svårigheter och ofta utgör en orimlig belastning på familjemedlemmarnas normala liv. I enstaka fall, genom ökad bostadsbrist och trångboddhet allt oftare förekommande, kunna dessa svårigheter leda till direkta personliga tragedier.

På de vanliga ålderdomshemmen icke blott utgöra de obotligt sjuka genom det stora vårdbehovet en källa till ökad arbetsbelastning för personalen, som medför svårigheter i rekryteringshänseende, utan bidra också ofta till att fördystra stämningen bland medpensionärerna.

Det allmänna har sedan lång tid haft uppmärksamheten riktad på det angeläna problem som kronikervården utgör. Statsbidrag till uppförande och drift av vårdanstalter för kroniskt sjuka har utgått sedan 1927, en stödform som varit till stor välsignelse för stora grupper av detta klientel. Vid en återblick på sjukvårdens utveckling har det emellertid kommit att framstå allt klarare, att samhällets uppoffringar för medicinsk vård i en överväldigande stor utsträckning tagits i anspråk för lasarettsväsendets utveckling. Vården av de

obotligt sjuka har relativt sett kommit att sättas i efterhand — ett intryck som gör sig särskilt starkt gällande, om den fortlöpande förändringen av åldersfördelningen beaktas. De ovan berörda påtagliga missförhållandena ha emellertid medfört allt starkare krav på en ändring på denna punkt. Som följd härav har frågan om kronikervårdens framtida organisation gjorts till föremål för utredning inom flera statliga kommittéer, t. ex. socialvårdskommittén och senast statens sjukhusutredning, vilken senare i ett i höstas avgivet betänkande framlagt förslag till riktlinjer för en omfattande utbyggnad av vårdformen med ett antal av cirka 20 000 vårdplatser som målsättning. Med tillfredsställelse konstaterar man, att Kungl. Maj:t förklarar sin avsikt att om möjligt förelägga innevarande års riksdag förslag i frågan.

Kravet på snabb hjälp gör sig emellertid starkt gällande ute i bygderna, och man frågar sig, om statsmakterna stå helt utan möjlighet att företa åtgärder med omedelbar verkan. Det torde sålunda förekomma fall, där landstingen genom mindre ombyggnader av äldre byggnader utan alltför stora anspråk på arbetskraft och byggnadsmaterial redan nu skulle kunna få till stånd en värdefull ökning av antalet vårdplatser. En principdeklaration från regeringens sida om viss prioriteringsrätt för ombyggnader av denna typ skulle utan tvivel stimulera vederbörande landstingsmyndigheter att snabbt bringa dessa möjligheter till förverkligande. Att en prioriteringsrätt av detta slag vore starkt sakligt motiverad ligger i öppen dag — jag har redan påpekat att de verkliga katastroffallen ur bostadsynpunkt torde vara att finna i trångbodda familjer med vårdplikt mot obotligt sjuka.

Under hänvisning till vad sålunda anförts får jag hemställa om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och che-

Interpellation angående utredningen av frågan om återförande i kronans hand av vederbörande nyttjanderättshavares rätt till de s. k. gruvskogarna.

fen för inrikesdepartementet rikta följande fråga:

Är herr statsrådet villig att medverka till någon form av prioritetsrätt vad gäller byggnadstillstånd för om- och tillbyggnad av byggnader, avsedda såsom hem för kroniskt sjuka, därest det vid en snabb inventering kan visa sig att landstingen ha planer på eller möjligheter till ombyggnader av ifrågavarande slag?

Denna anhållan bordlades.

§ 17.

Ordet lämnades på begäran till

Herr PERSSON i Landafors, som yttrade: Herr talman! I Kungl. Maj:ts proposition nr 139/1943 förelades riksdagen förslag av dåvarande jordbruksministern, Pehrsson-Bramstorp, att bestående rättsförhållanden beträffande de s. k. gruvskogarna skulle avvecklas.

Kammarkollegium hade den 16 december 1932 av Kungl. Maj:t fått i uppdrag att i samråd med kommerskollegium och domänstyrelsen verkställa utredning och inkomma med förslag, huruvida den till visst bergverk upplåtna nyttjanderätten kunde bringas att upphöra eller beläggas med särskild avgift utöver vad redan nu kunde vara fallet, eller ock nyttjanderättshavaren beredas tillfälle att förvärva äganderätt till hela eller viss del av den av honom nyttjade skogen.

Utredningen utvisade, att ifrågavarande gruvskogar, 24 till antalet, hade en sammanlagd areal av 9 222 hektar med ett uppskattat virkesförråd av 954 274 m³ (124 m³ per hektar) och ett sammanlagt taxeringsvärde av 1 458 100 kronor. Till detta kommer en del otaxerad inägomark. Stormfällnings- och mellangiftsfondernas nominella värde utgjorde sammanlagt 119 529:56 kronor. Skogen beräknades efter ett genomsnittsvärde å rot till 7 kronor per m³,

som jämte värdet av skogsmark, inrösningsjord och övrig mark tillsammans utgjorde ett nettovärde av 6 997 675 kronor. För nyttjanderätten till dessa gruvskogar erlägges årligen till statsverket en rekognitionsavgift av — för alla gruvskogarna tillsammans — 118:97 kronor och skogsfångsbevilning med 950:49 kronor, tillsammans 1 069:46 kronor per år.

Under utredningsarbetets gång konstaterades, att någon »ändring i nuvarande rättsläge icke lämpligen torde kunna åstadkommas annat än genom frivillig överenskommelse». Därvid hade kammarkollegium inlett förhandlingar med gruvskogarnas nyttjanderättshavare, och detta gav till resultat ett preliminärt förslag till uppgörelse för samtliga gruvskogar. Enligt detta förslag skulle nyttjanderättshavarnas andel i skogarna utgöra 60 % och statens 40 %. Nyttjanderättshavarna skulle få köpa gruvskogarna, med undantag för tre av dessa som staten skulle inlösa. Nyttjanderättshavarna skulle sålunda till staten erlägga 40 % av uppskattningsvärdet å resp. skogar och statsverket erlägga 60 % av värdet för de skogar som staten inlöste.

Jordbruksministern följde utredningens förslag och förordade nyssnämnda försäljning.

Jordbruksutskottet kunde icke ge sin anslutning till det föreslagna sättet för en avveckling av nuvarande rättsförhållanden så, att äganderätten till skogarna skulle överlåtas till bolagen. Utskottet anförde: »I nuvarande ovissa läge på det ekonomiska området synes nämligen icke tilltalande, att kronan avhänder sig så avsevärda arealer värdefull skog, varom här är fråga, i all synnerhet som förhållandena på gruvhanteringsens område numera synas väsentligt annorlunda än när upplåtelserna i fråga ägde rum, vid vilka tillfällen det gällde att på allt sätt stödja en näring i vardande.»

Interpellation ang. prissättningen på jordbrukets produkter m. m.

Det heter vidare i jordbruksutskottets utlåtande: »Utskottet vill därför föreslå, att ytterligare utredning i ämnet kommer till stånd, varvid utskottet förutsätter bland annat, att förhandlingar upptagas med bolagen rörande statens övertagande av bolagens nyttjanderätt till avkastningen av skogarna. Därest dylika förhandlingar icke skulle leda till resultat, må det ankomma på Kungl. Maj:t att överväga och utreda, huruvida icke i andra former ett återförande i kronans hand av gruvbolagens nuvarande rätt till nämnda avkastning kunde åstadkommas.»

Riksdagen beslöt i enlighet med utskottets förslag att icke bifalla Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition samt »att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta företaga utredning rörande möjligheterna att i kronans hand återföra vederbörande nyttjanderättshavares rätt till ifrågavarande skogar samt för riksdagen framlägga det förslag i ämnet, som må föranledas av nämnda utredning».

Detta beslut fattades i juni månad 1943. Enär ännu icke något resultat av denna ytterligare utredning redovisats, anhåller undertecknad om andra kammarens medgivande att till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framställa följande frågor:

Är det kammarkollegium som, efter riksdagsbeslutet i juni månad 1943, fått förnyat uppdrag att utreda frågan om gruvskogarnas överförande i kronans hand eller vilket organ är det som fått utredningsuppdraget?

Har statsrådet tillfälle att lämna en redogörelse för hur långt utredningsarbetet fortskridit och i så fall, hur snart riksdagen skulle kunna beredas möjlighet att på nytt behandla frågan?

Denna anhållan bordlades.

§ 18.

Herr HANSSON i Skegrie erhöll på begäran ordet och anförde: Den ovan-

ligt milda vintern i Sydsverige, speciellt i Skåne, synes, därest ej en avsevärd förändring inträffar den närmaste tiden, kunna skapa förutsättningar för en förhållandevis tidig vår. Detta innebär att vårbruket kan komma att påbörjas vid en tidigare tidpunkt än vanligt. Med hänsyn till de gynnsamma betingelser för en god skörd som ett tidigt vårbruk medför är det önskvärt, att ett sådant ej fördröjes av någon orsak. Av stor betydelse för planläggningen av odlingarna och förberedelserna till vårbruket är, att jordbrukarna på ett tidigt stadium få besked om de priser, som skola gälla å de olika produkterna. Det är därför önskvärt, att man från statsmakternas sida på allt sätt söker påskynda besluten om prissättningarna och utan dröjsmål meddelar odlarna dessa.

Under vissa år ha framför allt förhandlingarna och besluten om prissättningen å sockerbeter varit exempel på hur dylika förhandlingar ej böra få draga ut på tiden med risk för försenad sådd och minskad skörd.

En odling som under senare tid vunnit ganska stor utbredning är oljeväxtodlingen. Denna kräver för att ge god skörd relativt gynnsamma odlingsbetingelser. Det största osäkerhetsmomentet, angrepp av skadeinsekter, kan emellertid avsevärt elimineras genom en tidig sådd.

Sedan några veckor tillbaka har överenskommelse träffats mellan vederbörande parter om priset på årets oljeväxter. Då riksdagens beslut om denna prissättning ej torde behöva avvakta andra liknande, vore det önskvärt om proposition härom snarast kunde framläggas.

Med hänvisning till ovanstående får jag anhålla om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet få framställa följande frågor:

1. Kan proposition om årets oljeväxtodling med det snaraste förväntas?

2. Är herr statsrådet villig att med hänsyn till ovan berörda allmänna förhållanden söka påskynda andra pris-sättningar på jordbrukets produkter och att ombesörja att proposition till riksdagen kan avlämnas i god tid före vårbrukets början?

Denna anhållan bordlades.

§ 19.

Justerades protokollsutdrag.
Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 2.10 em.

In fidem

Gunnar Britth.
